SLUŽBA BOŽJA

LITURGIJSKO-PASTORALNI LIST

GODINA IV MAKARSKA 1964. BROJ 2

TEORIJOM U PRAKSU!

Hvala Velikom Svećeniku za treći liturgijsko-pastoralni tečaj u Zagrebu. Onolikim brojem prisutnih biskupa i svećenika ponosili bi se i najveći katolički narodi. A još više dobrom voljom učesnika, može se reći, uprav oduševljenjem za liturgijsku obnovu. Podloga je dakle dobra, vrlo dobra.

Ipak, ne varajmo se. Duh Sveti je progovorio preko Sabora najprije nama svećenicima o najvažnijem predmetu: o Božjem djelu. Ali Božji glas nije dosta čuti, nego ga treba pohraniti u srce, razmatrati i provesti. Uredba će o svetom bogoslužju donijeti malo koristi, ako ne bude onih koji će je, kako je naglasio preuzv. Zaninović, znati, moći i htjeti provađati. U Zagrebu je svaki svećenik mogao zapaliti svoju svjetiljku na vatri Duha Svetoga, donošenoj nam iz vječnog grada. Taj će plamičak malo koga prosvijetliti i ogrijati, dapače, i sam će se brzo ugasiti, ako svatko od sebe ne bude dolijevao ulja.

ILO je učinio velike žrtve da tekst i prijevod Uredbe svećenici dobiju u ruke barem za sam tečaj. Kompetentni su im predavači iznijeli njezin sadržaj i duh, te upozorili na glavne misli, namjere i sredstva koja ona ističe i pruža. Sve to tvori duh Uredbe i prije njenog primjenjivanja moramo taj upiti. Tko misli da je to već postigao prisustvom na tečaju ili površnim čitanjem Uredbe, brzo će se uvjeriti da nije tako. Uredbu treba često uzeti u ruke, studirati je i meditirati. Vrlo će koristiti, ako se to bude činilo na manjim sastancima zajedno. Osobito je važno, kako naređuje Motu proprio pape Pavla VI od 25. I 1964., da se Uredba počne proučavati u bogoslovijama i novicijatima. Teško će se sve starije svećenstvo posve preodgojiti duhom suvremene liturgijske obnove, ali Bog i Crkva očekuje to barem od mlađeg naraštaja.

Uvijek je, a pogotovo danas, svijet vrlo pažljiv na novosti i promjene. To se pokazalo i prigodom donošenja Uredbe o sv. bogoslužju, kao uopće i sa svime što je u vezi sa Saborom. Vjer-

nici koji se zadovolje samim novinskim vijestima o Uredbi imat će od nje koristi dan dva. Isto vrijedi i za duhovna lica. Senzacija u Uredbi nema i ne može biti. Kad bi tko u njoj ipak pronašao koju, brzo će mu postati dosadnom. A neka nikoga ne smeta tvrda kora Uredbe. Treba je pregristi, da se dođe do tečnoga ploda. Svećenici su i odgojitelji to dužni učiniti najprije za se, da mogu onda i drugima pomoći. Tek tako će se pomalo teorijom prijeći na praksu. I najbolja bi se praksa bez misaone podloge brzo pretvorila u puki formalizam, bez duha i bez života. Upijmo stoga svi ova najvažnija načela Uredbe:

1. Liturgija je vrhunac i izvor sve naše svećeničke djelatnosti. Biti ponti-feks, liturg, to je naš raison d'etre.

2. Ne smijemo liturgiju stavljati uz druge nužne pobožne vježbe (npr. razmatranje, ispit savjesti) i pastirske djelatnosti (propovijedanje, katekizaciju, duhovne vježbe itd.), nego sve te treba liturgijom prožeti. Tko bi se tome opirao, za nj je Uredba uzalud donešena.

3. Liturgijska će se obnova provesti u mojoj župi, samostanu i biskupiji koliko ja sam budem nastojao liturgijski živjeti. Kristovo se otajstveno tijelo obnavlja po pojedinim stanicama.

4. Sveta misa, osobito ona s pukom i za puk, mora biti glavni posao svakog dana i naročito svake nedjelje. Ne bi bilo previše sve druge satove posvetiti tom najvažnijem poslu.

5. Svećenik sam da svima koji žele i trebaju posredujem Kristov sakramentalni život. To su bili svi svećenici, a svećenik po liturgijskoj Uredbi sakramente još više povezuje s Kristovim otajstvom i dijeli ih što može više zajedničarski.

6. Mjesto da čekam što će se u časoslovu još promijeniti i skratiti, moram da steknem što obilatije liturgijsko i biblijsko znanje. To je tražio Pijo XII i Ivan XXII, to traži Pavao VI i Uredba izričito. Onda će samo po sebi doći da ću pojedine časove moliti kada i kako treba.

7. Crkvena godina nije skup svetačkih blagdana nego u prvom redu obnavljanja Kristova otajstva. Vesela je vijest to otajstvo donijelo i ono je puno uskrsne radosti, uvijek, a osobito sada o Uskrsu i kod svega što je u vezi s Isusovim i našim uskrsnućem, a ništa ne bi smjelo biti od toga izuzeto.

8. Koliko bogoslužje ljubim toliko ću nastojati u njemu pjevati, sam i sa svojim narodom, u glazbenom duhu mog naroda, ali liturgijskom pjesmom i crkvenim napjevom.

9. Meni povjerena crkva ne smije biti trajna izložba kiča, pa makar se on nekima sviđao. Stvoritelju svega lijepoga treba dati samo ono što je zaista lijepo.

10. Uz slavu Božju i naše posvećenje Uredba ništa toliko ne ističe koliko svjesno i djelatno učešće vjernika kod bogoslužnih čina. »Nema nikakve nade da će se to dogoditi, ako se prije sami pastiri duša posve ne prožmu duhom i snagom liturgije« (čl. 14).

UREDNIŠTVO

HRVATSKI LITURGIJSKI JEZIK

Nacionalni, općekulturni i crkveni razvitak gornjih hrvatskih krajeva znatno se razlikovao od razvitka onih krajeva što su ih Hrvati naselili uz Jadransku obalu. Koliko se danas može reći, kršćanstvo je kod Hrvata u 9. st. bilo već posvuda učvršćeno. Bogoslužje se vršilo na narodnom jeziku. U Dalmaciji je doskora došlo do otvorenog sukoba između starosjedilačke romanske hierarhije s latinskim liturgijskim jezikom i hrvatskog biskupa i klera s liturgijom na »barbarskom« slavenskom jeziku. U Bosni je do te borbe došlo tek 300 godina kasnije, kad je onamo poslan prvi stranac, »latin«, da zamijeni domaćeg biskupa koji nije znao latinski. Tada je u Bosni uvedena latinska liturgija mjesto dotadašnje na narodnom jeziku. Ne znamo tačno kako je bilo u gornjoj Hrvatskoj do osnutka zagrebačke biskupije oko 1094. Možemo samo sa stanovitim opravdanjem pretpostaviti da je i ovdje bilo nekako slično kao u Bosni. Ipak, na ovom području nije došlo do većih crkvenih sukoba koji bi ostavili neki veći trag u povijesti. Latinizacija liturgije uspjela je ovdje bez naročitih trzavica za koje bismo znali. To isto vrijedi i za područje đakovačke biskupije koja je nastala bijegom bosanskog biskupa iz Bosne u Đakovo. Na čitavom području Hrvatske, Slavonije i Bosne ustalilo se latinsko bogoslužje. Vjernicima se u Zagrebu, od prvog početka, evanđelje čita i tumači na narodnom jeziku. Za vrijeme latinske mise vjernici pjevaju hrvatski prepjev misnog Ordinarija i različite neliturgijske pobožne popijevke.

Sasvim su se drugačije prilike razvile uz Jadran: posvuda, osim u nekim gradovima, misa se služi staroslavenskim jezikom. Vjernici pjevaju svoj dio mise jezikom kojim govore. Kao što se jezik liturgijskih knjigâ od staroslavenskoga razvio u crkvenoslavenski i hrvatskoslavenski, tako i vjernici sudjeluju kod celebracije pjevajući svoj dio mise hrvatskim jezikom. Taj je proces kroz više od tisuću godina prošao nekoliko faza. Dokumen-

10. Uz slavu Božju i naše posvećenje Uredba ništa toliko ne ističe koliko svjesno i djelatno učešće vjernika kod bogoslužnih čina. »Nema nikakve nade da će se to dogoditi, ako se prije sami pastiri duša posve ne prožmu duhom i snagom liturgije« (čl. 14).

UREDNIŠTVO

HRVATSKI LITURGIJSKI JEZIK

Nacionalni, općekulturni i crkveni razvitak gornjih hrvatskih krajeva znatno se razlikovao od razvitka onih krajeva što su ih Hrvati naselili uz Jadransku obalu. Koliko se danas može reći, kršćanstvo je kod Hrvata u 9. st. bilo već posvuda učvršćeno. Bogoslužje se vršilo na narodnom jeziku. U Dalmaciji je doskora došlo do otvorenog sukoba između starosjedilačke romanske hierarhije s latinskim liturgijskim jezikom i hrvatskog biskupa i klera s liturgijom na »barbarskom« slavenskom jeziku. U Bosni je do te borbe došlo tek 300 godina kasnije, kad je onamo poslan prvi stranac, »latin«, da zamijeni domaćeg biskupa koji nije znao latinski. Tada je u Bosni uvedena latinska liturgija mjesto dotadašnje na narodnom jeziku. Ne znamo tačno kako je bilo u gornjoj Hrvatskoj do osnutka zagrebačke biskupije oko 1094. Možemo samo sa stanovitim opravdanjem pretpostaviti da je i ovdje bilo nekako slično kao u Bosni. Ipak, na ovom području nije došlo do većih crkvenih sukoba koji bi ostavili neki veći trag u povijesti. Latinizacija liturgije uspjela je ovdje bez naročitih trzavica za koje bismo znali. To isto vrijedi i za područje đakovačke biskupije koja je nastala bijegom bosanskog biskupa iz Bosne u Đakovo. Na čitavom području Hrvatske, Slavonije i Bosne ustalilo se latinsko bogoslužje. Vjernicima se u Zagrebu, od prvog početka, evanđelje čita i tumači na narodnom jeziku. Za vrijeme latinske mise vjernici pjevaju hrvatski prepjev misnog Ordinarija i različite neliturgijske pobožne popijevke.

Sasvim su se drugačije prilike razvile uz Jadran: posvuda, osim u nekim gradovima, misa se služi staroslavenskim jezikom. Vjernici pjevaju svoj dio mise jezikom kojim govore. Kao što se jezik liturgijskih knjigâ od staroslavenskoga razvio u crkvenoslavenski i hrvatskoslavenski, tako i vjernici sudjeluju kod celebracije pjevajući svoj dio mise hrvatskim jezikom. Taj je proces kroz više od tisuću godina prošao nekoliko faza. Dokumen-

tarno nam je zajamčen počevši od 14. stoljeća. Najprije se hrvatski obavljaju neki obredi i blagoslovi. Poslanice, evanđelja i druga čitanja čitaju se i pjevaju hrvatskim jezikom. Konačno se, kod pjevane mise, pjeva hrvatski prijevod misnog Ordinarija i Proprija. I misnik pjeva na hrvatskom jeziku molitve i predslovlje.

Ne možemo ovdje u svim pojedinostima prikazati razvitak tog procesa. U različitim biskupijama na različiti su način djelovali progresivni, konzervativni i reakcionarni čimbenici. Nastojat ćemo da iznesemo najglavnije momente koji su, više ili manje, bili od opće važnosti u liturgijskom pogledu. Velik su i dobar posao u toj stvari obavili i obavljaju i dalje slavisti i povjesničari. Stručno-liturgijska strana ovog pitanja jedva da je do sada bila obrađivana.

Uz tzv. šibensku molitvu iz sredine 14. st.[1]) spada među najstarije latiničke spomenike hrvatske crkvene pismenosti fragmenat tzv. korčulanskog lekcionarija, uvezan zajedno s latinskim misalom. Danas se nalazi u narodnoj knjižnici u Budimpešti.[2]) Na tom je fragmentu ispisana hrvatska služba za blagoslov vode na Vodokršće (Bogojavljenje). U samom misalu, koji je pisan za vladanja Ljudevita Velikog Anžuvinca (1342—1382), nalaze se fol. 149v—156v, nad latinskim tekstom Muke po Mateju, što se čita na Cvjetnicu, 53 hrvatske glose. Upisane su krajem 14. ili na početku 15. stoljeća. I spomenuti fragmenat s blagoslovom vode i ove glose pisani su prema starijem hrvatskom predlošku iz 14. st. Slijedio je, još uvijek u 14. stoljeću,

---

[1]) J. Milošević i I. Milčetić: Šibenska molitva (XIV vijek). Starine YXXIII, 572—592.

[2]) Missale cuiusdam monasterii O. Pr. in Dalmatia. Signatura ms. l. m. ae. 334. Dr. Emma Bartoniek, Codices latini medii aevi Musei nationalis Hungarici, Budapestini 1940, 293. Iz franjevačkog samostana na Korčuli dospio je u ruke knjižara Rosenthala koji ga je 1893. prodao madžarskoj narodnoj knjižnici. Otkrio ga je F. Radić i opisao u Glasniku zemaljskog muzeja u Sarajevu 1890, 254 i u Wissenschaftliche Mittheilungen aus Bosnien und der Herzegovina II (1894) 179. Fragmenat s blagoslovom vode i hrvatske glose proučio je Melich Janos, u Magyau Könyvszemle 1903, 36—64. Prema historijskoj i liturgijskoj analizi Polikarpa Rado OSB misal je pisan nešto iza 1357. u Splitu. Kalendar je dodao jedan splitski dominikanac. Kasnije je dospio u Zadar, gdje je dodana misa sv. Šimuna. Isp. P. Rado Nagy Lajos dalmaciai uralmanak emleke egy spalatoi kodexben, Magyar Könyvszemle 1942, 1—10; Libri liturgici manu scripti Bibliothecarum Hungariae, Budapestini 1947, 104—107. Fotosnimke čitavog misala nalaze se u Zagrebu u posjedu prof. A. Malančec.

neki dosad nepoznati hrvatski lekcionarij prema kojemu je u 15. stoljeću prepisan tzv. zadarski lekcionarij.[3])

U austrijskoj nacionalnoj knjižnici u Beču čuva se pod br. Suppl. 3422 rukopisni hrvatski lekcionarij iz Zadra, pisan oko polovice 15. stoljeća. Bivša dvorska biblioteka u Beču kupila ga je 1888. od zadarskih franjevaca. Tekst je, s uvodom i kritičkim opaskama, 1894. objelodanio Milan Rešetar u XIII knjizi Djelâ Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti str. V—LIII i 1—95. Zadarski lekcionarij u svom današnjem stanju (Rešetar misli da je tako bilo od početka i da ništa nedostaje) počinje čitanjima na badnji dan: *In vigilia nativitatis domini. Šetnje pistole blaženoga pavla apustola ka rimljanom . . . Evangeli(um) secundum matheum . . .* I tako su redom dani i svetkovine označeni latinskim jezikom. Čitanja se poslanice obično uvode hrvatski, a evanđelja latinski. Nepotpuni temporal završava tijelovskim blagdanom i kvatrama u rujnu. Tada fol. 43 slijedi sanktoral: *Incipit proprium sanctorum de missali. In vigilia sancti Andreae. Epistola. Re. in Communi In vigilia unius apostoli. Evangelium secundum Ioannem . . .* U sanktoralu su navedeni blagdani Bl. Dj. Marije, sv. križa, sv. Ivana Krstitelja, apostola, evanđelistâ, arhanđela Mihaela, mučenice Agnes, Fabijana i Sebastijana, sv. Antuna Padovanskog, sedmero braće i sv. Rufine, Ilije proroka, Marije Magdalene, sv. Apolinara, *Inventio sancti Stephani,* sv. Ciriaka, Larga i Smaragda, sv. Lovre, svih svetih. Slijedi običajni *commune sanctorum* s votivnim misama i s misom za pokojne. Zatim fol. 98 *Incipit officium benedictionis aquae In epyphania* s latinskim rubrikama, psalmima i završecima molitava. Sve je, inače, hrvatski. Fol. 108: »In epiphania domini Pronuntiatur post evangelium. PVch sueti bogu sluçbeni. Ouoye rad slisati ça uiditi çeli. Chroçi to stechem nam ocholo bratia pridraga. Nauischiuyemo uam opchieno ueselye. Atada chascste ueseli bili od porogenya gospodina nascega isucarsta. Tachoie iod gnegoua suetoga ipostouanoga scarsnutya: che ochie biti na dan. n. ulacechi miseça aprila. Poçatahc ugistinu choriçment ta ochie biti nadan. n. ulaçechi miseça febrara. Septuagesima çagistinu chadase puscchia alleluya. Ta ochie biti nadan. n. ishodechi miseça çenara. Dabude mir iueselye safsimi uami bratya. Amen«. Nadalje je zabilježen blagoslov svijeća *in die purificationis,* blagoslov kruha *in die sancti Blasii,* blago-

---

[3]) Dr. F. Fancev: Bibliografija latiničkih spomenika hrvatske crkvene pismenosti 14. i 15. v. Djela Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti XXXI (1934) VI—VIII.

slov paoma *in die palmarum*, blagoslov janjeta *in pascha, benedictio pomorum in die sancti Martini.* Blagoslov vode završava latinski: *Ostende nobis domine, Et salutare, Dominus vobiscum, Et cum sp. t., Oremus.* Molitva koja slijedi je hrvatska (Usliši nas gospodine), ali završetak glasi: »chi çiue stobom ichagluye uyedinstui duha suetoga bog. Per omnia secula seculorum. Amen«. *Benedictio carnium uel ouim, casey & ouorum* donesena je u skraćenom obliku (samo početak) isključivo latinski.

Osim čitanja Sv. Pisma i spomenutih blagoslova, te proglašenja uskrsnog termina, nema u zadarskom lekcionariju drugih hrvatskih tekstova iz misala. Iz rubrike »Postea duo fratres ministrant fratribus« fol. 114v kod blagoslova paoma na Cvjetnicu može se zaključiti da je zadarski lekcionarij bio određen za franjevački samostan.

Lekcionarij Bernardina Splićanina počinje ovim riječima: *Incipit Vulgarizacio Dalmatica epistolarum & evangeliorum atque prephacionum & benedictionum continencium in Missali.* Slijede redom hrvatski prijevodi poslanica, evangjelja i dr. čitanja za sve nedjelje u liturgijskoj godini, počevši od 1. nedjelje došašća do 24. nedjelje po Duhovima, za kvatre, korizmene ferije i sve dane u uskrsnoj i duhovskoj osmini, za badnjak, Božić, Bogojavljenje. Iza 24. nedjelje po Bogojavljenju zabilježeni su u *Proprium sanctorum* blagdani Bl. Dj. Marije, apostolâ i evanđelistâ, sv. križa, Preobraženja, Ivana Krstitelja, arkanđela Mihaela, Sviju svetih, Šimuna proroka, sv. Jeronima, Marije Magdalene, sv. Lovre, sv. Antuna Padovanskog, Sv. Ludovika, sv. Franje asiskog. U temporalu nalaze se, kao i u rimskom misalu, blagdani sv. Stjepana, Ivana ev., nevine djece, Tome mučenika i pape Silvestra. Iza *Proprium sanctorum* uvrštene su poslanice i evanđelja za *Commune sanctorum*, za neke votivne mise i za misu za pokojne zajedno s posljednicom »Sudac gnivan hoće priti«. Drugih posljednica nema. Iza toga dodan je još blagoslov vode na Bogojavljenje i u druge dane, Vjerujem, blagoslov paoma na cvjetnicu, »Puče moj ča učinih tebi« na veliki petak, blagoslov ognja i tamjana na veliku subotu i druge blagoslovine, opet blagoslov soli i vode. Na kraju: »Finis. Laus Deo. Euangelia & epistole cum prephationibus per anni circulum in lingua yllirica feliciter expliciunt: emendata & diligenter correcta per fratrem Barnardinum Spalatensem. Impressum Venetiis per Damianum Mediolanensem. Anno D. MCCCCXCV. die XII. Martii«.

Na Svijećnicu je, u hrvatskom prijevodu, donesen i blagoslov svijeća, na čistu srijedu blagoslov pepela, na veliki petak,

osim improperija, pozivi za molitve za sve staleže i ljude, na veliku subotu blagoslov uskrsne svijeće »Raduj se jure angelska družba«. Nazivi su blagdana navedeni na latinskom jeziku: »Dominica prima de adventu«. Isto tako i podnaslovi i rubrike: »Benedictio cineris. Antifona: exaudi nos Domine; — postea: Dominus vobiscum. Pomolimo se. Vsemogi vični Bože, prosti onim . . . Postea inponitur cinis sacerdoti et aliis gradatim. In fine dicitur: Dominus vobiscum. Zajmi nam, molimo te . . . Isukrstom gospodinom našim. R. Amen«. Na veliki petak, iza Muke: »Deinde sacerdos dicat subscriptas orationes solemnes inciyiens (!) absolute. Molimo se, poljubljeni nam, za crikvu svetu božju . . . da budemo slaviti boga oca vsemogoga. Diaconus dicat versi(culum) Flectamus genua. R. Levate. Oratio. Omnipotens sempiterne deus, qui gloriam tuam cet«. Tako su i ostali pozivi prevedeni na hrvatski, ali svećenik moli odnosnu molitvu latinski. Iza ovih molitava: »Ad adorandam sanctam crucem antiphona. Evo drivo križa na kom je visio spasitelj svita. Hodite, da mu se poklonimo. Hec antiphona ter cantatur semper paulisper altius a sacerdote«. Pri kraju knjige: »Incipunt prephationes. Prephatium de nativitate Domini. U istinu dostojno i pravdeno jest, pravo i spaseno (?), mi tebi vazda i vazdi hvale uzdavati, gospodine sveti oče, vsemogi, vični bože. Jere upućenoga slova službom, pameti naše očima nova svitlošć tvoje zrake prosijnu, da pokle vidino boga znamo, po njem u ljubav nevidinih da se potegnemo. I zato s angeli i s arhangeli i s pristoljem i s gospodstvom i sa vsim hrabarstvom vojstva nebeskoga pisan slavi tvojoj pojemo brez konca govoreći«. Na kraju običnog predslovlja dodano je latinski »sanctus, sanctus, sanctus«.

Iza vodokršća na Bogojavljenje, a prije blagoslova paoma na Cvjetnicu, zabilježen je navještaj u koji dan pada nedjelja sedamdesetnica, prvi dan korizme i Uskrs. Takav je navještaj u sva tri izdanja Bernardinova lekcionarija. Mi ga donosimo prema editio princeps 1495: »Puk sveti bogu službeni ovo je rad slišati ono, ča i viditi želi. Za to stećim vam okolo, bratjo pridraga, naviščujemo općeno veselje, kako ste veseli bili od porojenja gospodnia našega Isukrsta, tolikoje i od njegova svetoga uskrsnutja. Najprvo znajte, da sedmodesetnica, kada se zavežuje alleluja, prihodi na x. ženara, a prvi dan korizme na xx. febrara, a vazam na xxx. aprila. Da bude mir i veselje i milost gospodina našega Isukrsta sa vsimi vami, bratjo. Amen.«

Bernardin je svoj lekcionarij uredio prema latinskom misalu *secundum consuetudinem Romanae curiae*, oslanjajući se na dotadašnje hrvatske prijevode čitanja i blagoslova koji pred-

stavljaju kopču sa crkvenoslavenskim prijevodom iz hrvatsko-glagolskih misala. Bernardinov lekcionarij nije bio određen samo (a možda ni prvotno) za one crkve u kojima se služba Božja vršila na crkvenoslavenskom jeziku. Čitav sastav ovog lekcionarija svjedoči da je bio određen upravo za crkve s latinskim bogoslužjem. Sigurno su ga upotrebljavali i glagoljaši, jer je hrvatski jezik bio vjernicima 15. i 16 stoljeća bliži i razumljiviji od crkvenoslavenskoga kojim su bili pisani službeni glagolski misali.

Drugo je izdanje Bernardinova lekcionarija priredio Don Benedat Zborovčić i posvetio ga Trogiraninu Dom Jakovu Miličiću. To je izdanje izašlo u Veneciji 1543, kako saznajemo iz predgovora: »Počtovanomu u Isusu Isukrstu gospodinu Dom Jakovu Miličiću Trogiraninu Dom Benefat Zborovčić poklon i ljubeznivo pozdravljenje piše... Iz Bnetak na deset miseca oktobra nakon tisuća i pet sat i četrdeset i tri godišća našega Spasenja. Nedostojni sluga Dom Benedat Zborovčić piše«. U tom otvorenom pismu javlja Dom Zborovčić Dom Miličiću, svojme dobrotvoru, da ga je »niki mestar od knig koji biše rad ponoviti stumačenja od svetih pistuo i evangelji, koji se čte u svetu mater crikvu« zamolio da to učini, »a to za napruditi kojino vele dobro latinsku knjigu ne razumiju.« I Dom Zborovčić je, dakle, svoje izdanje hrvatskog prijevoda poslanicâ i evanđeljâ namijenio prvenstveno onom području uz Jadran, gdje se sv. misa služila latinskim jezikom. On je zapravo, uz poneku preinaku u jeziku i pravopisu, preštampao prvo izdanje Bernardinova lekcionarija. Važna je promjena u tome, što naslov čitavog lekcionarija i blagdana nije više latinski, nego hrvatski: *Počinje stumačenje slovinsko od pistuo i evangelja i proročastva i blagoslovov, koji se zrdže u misali. U nedilju prvu od adventa. Čtenje pistule blaženoga Pavla apostola k Rimljanom.* Ipak su crveno štampane »žive glave« na vrhu lista latinske. Isto tako i nazivi nekih blagdana, kao i neke rubrike i gdjekoja molitva. *Na adoranje križa* zabilježeno je samo *Puče moj* i ništa više. Prvo izdanje imade na Svijećnicu: »In festo purificationis. Benedictio candelarum. V. Dominus vobiscum. R. Et cum spiritu tuo. Molimo se. Gospodine sveti, oče vsemogući ...« Zborovčićevo izdanje fol. 100 v: »Na dan Kandelore blagoslov od svik.« Osim nekih rubrika sve je hrvatski. Jedno i drugo izdanje imade kod Muke označene uloge za pjevanje.

Na naslovnom listu trećeg izdanja čitamo: *Pistule i evanjelja po sve godišće hrvatskim jazikom stumačena. Novo pri-štampana i s pomnjom privijena po načinu novoga misala nare-*

jena po svetoj materi crikvi. Ispod toga grb s mačkom koja drži u ustima miša, a oko nje natpis: *Dissimilium infida sotietas (!). Prodaju se u Bnetcih pri svetomu Žulianu u knjigara, ki drži zlamen od mačke. 1586.* Ovo se izdanje jezično oslanja na Zborovčića, ali imade znatnih varijanata i prema prvom i prema drugom izdanju. Te varijante nisu bez vrijednosti za povjesni razvitak hrvatskog jezika, jer je izdavač trećega izdanja izmijenio dosta oblika i riječi, koje već u njegovo doba, gotovo čitavo stoljeće iza prvog izdanja, u njegovu kraju nijesu bile u običaju. Poneka razlika u perikopama ima svoj izvor u okolnosti što je u međuvremenu sv. Pijo V apostolskom konstitucijom »Quo primum« od 13. VII 1570, u smislu odredbe Tridentskog koncila, propisao i uveo novi Rimski misal mjesto dotadašnjega. Treće je izdanje Bernardinova lekcionarija prilagođeno misalu Pija V, kako to ističe i sam naslovni list. Priredio ga je i izdao Trogiranin Dom Marko Andriolić.

Trinaest godina nakon prvog izdanja Bernardinova lekcionarija, 20. listopada 1508, počeo je Nikša Ranjina u Dubrovniku pisati lekcionarij koji je danas vlasništvo Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Tekst je s uvodom i kritičkim bilješkama 1894. izdao Milan Rešetar u XIII knjizi Djela JAZU str. IX—LIII i 97—330. Ranjinin je lekcionarij prijepis starijih predložaka. Neka su čitanja preuzeta od Bernardina Splićanina, a druga potječu iz drugih izvora. Jezik i pravopis odgovaraju dubrovačkom govoru onoga doba. Na sadašnjim listovima I—XI ispisana je *tabula de trouare a numero de charte tute le pistole et euangelji nela sequente opera sechondo l ordine dela corte romana i nel mesalle.* Svako čitanje imade u ovom popisu i u samom tekstu svoj broj. U svemu je ispisano 480 čitanja. Čitanja počinju uvodom: *Al nome sia del nostro signor iesu xro IHS 1509 adj 15 dezembrio. Počinju pistole i vanđelja i lekcijoni, koje se legaju po sve godište na misi, kako je uzanca svete crkve rimske. P^o^. D^o^. S^a^. P^i^. allj romanj: Leccjone epistola de sancto paulo apostolo allj romanj al c. XIII 5 legesse la prjma domjnjcha del aduento nella messa. Bratjo! da znate, jere jest brijeme nam da oda sna probuditi se . . .* Tako su redovito dan, poslanica, evanđelje i ostala čitanja, označeni talijanskim jezikom. Tada slijedi hrvatski tekst biblijskih čitanja. Najprije za temporal, počevši od I nedjelje došašća, do XXIV nedjelje po Duhovima (fol. 13—170v). Sanktoral počinje fol. 170v uvodom: *Incomenza le leccjone & epistole et euangelij proprj de sanctj e dele sancte secundo l ordine de misale. Leccjone del libro dela sapiencja djcesi la ujgilia de sancto andrea*

apostolo nel c. IIII. 304. Blaženstvo od gospodina svrhu glave pravednoga . . . Sequentia del santo euangeljo sechondo giouanj djcesi la ujgilja dj sancto andrea apostolo nel c. I. 305. U onoj brijeme ostavše Ivan i dva od učenika njegovijeh . . . Sanktoral teče do fol. 201. Obuhvaća, kao obično tadašnje zapovijedane blagdane i osim toga blagdan sv. Fabijana i Sebastijana, sv. Agnes, Grgura pape, sedmero braće, sv. Marije Magdalene, sv. Apolinara, Ciriaka, Larga i Smaragda, sv. Franje asiskog. Slijedi fol. 201v—230 *Commune sanctorum* s votivnim misama: *Incomenzano le leccjonj & epistolle et euangelij del comune di sanctj cjoe dj quelj chj non ano proprjo asignjato et prijma si e la uigilja d uno apostolo. Leccjone del libro dela sapiencja djcesi la uigilja d uno apostolo nel c. XLV nel ecclesiatjcho. 389. Blagosov gospodinov svrhu glave pravednoga . . .* Nema blagoslova ni molitava koje se nalaze u drugim lekcionarijima, ni improperija na veliki petak, ni sekvencija, ni predslovlja. Ali fol. 111v—113 preveden je *Exultet* za veliku subotu: *Incipit benedjcco zeroj. Radujte se sada, anđeli mnoštvo nebescijeh . . .* Fol. 1—10 ispisao je Ranjina kalendar: *IHS marja 1508 adj 20 octobrjo in ragusi njcolo marin de ragnina alyter njxa scrisi manu proprja. Januarius habet dies XXXI . . .* Kalendar imade izrazito dubrovački i franjevački značaj.

Konstitucijom »Cum sanctissimum Eucharistiae Sacramentum« od 7. VII 1604. propisao je Klement VIII (1592—1605) iznova pregledani i novo uređeni Rimski misal Pija V. Fra Ivan Bandulavić Reda Manje Braće priredio je i u Veneciji 1613. izdao *Pistole i evangelja priko svega Godišta novo istomačena po razlogu dvora Rimskoga.* U predgovoru veli Bandulavić štiocu da je svoj lekcionarij priredio *po prilici novoga Misala od S. Sabora Trentskoga i pod vladanjem S. O. Pape Klementa VIII opravljena . . . na poštenje Božje, na službu jezika Slavenskoga, na pomoć onim koji vele dobro latinsku knjigu ne razumiju.* I Bandulavićev je, dakle, lekcionarij bio u prvom redu namijenjen onom području na kojem se sv. misa služila latinskim jezikom. Sveučilišna knjižnica u Zagrebu imade ova izdanja Bandulavićeva lekcionarija: 1626 (R 1438), 1665 (R 1371), 1682 (R 1136), 1699 (R 1370), 1718 (R 1105), 1739 (R 1104), 1773 (R 1101). Osim toga izdane su Bandulavićeve Pištole još i 1639, 1640, 1818, 1830, 1838, 1840. Bandulavić se kod prvoga izdanja (1613) služio drugim i trećim izdanjem Bernardinova lekcionarija, kako je to izrijekom spomenuto u štamparskom privilegiju od 1. IV 1613: »translato gia molt'anni dal Latino nella lingua schiaua dal M. R. D. Benedetto Zboroveo stampati nel 1543

& nel 1586 in Venetia«. Nemoguće je ovdje pratiti razvitak hrvatskog jezika i liturgijskog sadržaja u Bandulavićevu lekcionariju kroz više od 200 godina. Navodim samo, primjera radi, neke važne podatke iz izdanjâ g. 1626. prema primjerku R 1438 u Sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu i g. 1773 (R 1101).

Iz rubrika se Bandulavićeća lekcionarija vidi da misnik služi misu latinskim jezikom, ali poslanicu, evanđelje i ostala čitanja čita i pjeva vjernicima hrvatski. Uopće je ono, što je Bandulavić smatrao da se izravno odnosi na vjernike, prevedeno na hrvatski. Str. 133—137 (izdanje 1626) štampana je *Općena ispovid slovinski,* zatim *Slava na višnjih Bogu slovinski, Virovanje slovinski, Oče naš slovinski, Priglašenja aliti Präfationi* za Božić, *priko osmine,* u korizmi, o sv. križu, za Uskrs, Uzašašće, Duhove, blagdan sv. Trojstva, o Bl. Dj. Mariji, o apostolima, obično predslovlje, sve *slovinski.* Božićno predslovlje (str. 134) glasi: »Po sve vike vikom. Amen. Gospodin s vami. I s duhom tvojim, Va višnjih sarca. Imamo k' Gospodinu. Hvale uzdajmo Gospodinu Bogu našemu. Dostojno i pravedno jest. U istinu dostojno i praveno jest, pravo i spasiteljno, nam tebi vazda i vazdi hvale uzdavati, Gospodine sveti, oče svemogući, vični Bože, jere upućenoga sina tvoga otajstvom pameti naše očima nova svitlost zrachae tvoje prosinu. Da dokle vidinno Boga poznajemo: po njemu u ljubav nevidinnu da se potegnemo. I radi toga s' Angeli i s' Arhangeli, i Prestolji i s Gospodstvi, i sa svom družbom vojstva nebeskoga pisan slavi tvojoj pojimo brez konca govoreći Svet, Svet, Svet, Gospodin Bog Sabaot. Puna jesu nebesa i zemlja slave tvoje. Pomiluj va višnji. Blagoslovljen koji pride u ime Gospodnje. Hosana va višnjih.«

Na veliki petak obavlja se klanjanje križu »kantujući ova zdola koja slijede: Puče moj, što učinih tebi; ali u čemu ožalostih tebe? odgovori meni«, samo hrvatski (str. 109—110).

Dodani su različiti blagoslovi, vodokršće i obred krštenja samo na hrvatskom jeziku. Forma krštenja glasi: »Ja te karstim u ime Oca i Sina i Duha Svetoga. Amen«.

Iz glagolskih bilježaka na naslovnom listu koji je fotografski snimljen slijedi, da se Bandulavićev lekcionarij upotrebljavao i na glagolskom području.

Izdanje Bandulavićeva lekcionarija od g. 1773. priredio je o. Petar Knežević reda sv. Frančeska Obsl., Provincijal provincije Odkupitelja. U svom predgovoru kaže on *časnom i poštenom štiocu* da je još od svoga đaštva mislio *štenja i Naslidovanja, to jest Evanđelja, koja su od mnogo i mnogo godišta bila od različitih izvarsnih ljudi u jezik naš slovinski prinesena, ali*

što od priskaocah slova, što od onih koji su pod tisak opet davali, ne malo od svoje matice odalečena, u ovi jezik kojim mi sad ovdi u Dalmaciji govorimo, priniti. Kaže dalje da u prijašnjim izdanjima *od nepomnje pritiskavca mnogi zarezi nisu stavljeni na pravo mjesto, a i mnoge riči, koje nisu u svemu običaju u ovih naših Državah.* Ističe, da se prilagodio Rimskom obredniku, pa da zato ima promjena prema prijašnjim izdanjima. I mnoge bi druge stvari bio uvrstio »da ne bude ozira imao neodkučivat se od staroga istomačenja«.

U Kneževićevu je izdanju str. 109—118 (na veliku subotu) otisnut Red mise na hrvatskom jeziku. Prevedena je kolekta velike subote: *Molitva. Pomolimo se, Bože, koji ovu priposvećenu noć*... Slijedi hrvatski privjevod poslanice, evanđelja i priglasja (predslovlja), te str. 111—118 *Način govorit misu* od misnikova dolaska do uključivo Svet: *U ime Oca, i Sina, i Duha svetoga. Amen. Ulisti ću k otaru Božjemu*... sve do *Pomolimo se, kad misnik uzajde prid Otar.* Izostavljene su molitve *Aufer a nobis* i *Oramus te.* Slijedi *Gospodine pomiluj, Slava u visokih Bogu, Virovanje, Molite braćo* (bez nastavka), *Neka primi Gospodin.* »Rekavši Misnik Molitvu (tajnu) pod glas na dospitku reče: Po sve vike vikom. Sluga; Amen... Došavši pak na Oče naš, reče Misnik: Po sve vike vikom i ostala kako u Misalu. Oče naš, koji jesi... i ne uvedi nas u napast. Sl. Da izbavi nas od zla. A rekavši Misnik Pojdite, Missa jest, ili Blagosivajmo Gospodina, Sl. Bogu fale. Na Misi pak martvačkoj reče: Neka počivaju u miru. Sl. Amen« (str. 113/114).

Na str. 114—118 uvršten je hrvatski prijevod *Priglasja* za Božić, *Vodokaršće,* korizmu, sv. križa, za Uskrs, Uzašašće, Duhove, presv. Trojstva, Bl. Dj. Marije, apostola, za svaki dan i predslovlje za *dan sv. Oca Frančeska.* Božićno predslovlje glasi: »Po sve vike vikom. Amen. Gospodin s vami. I s duhom tvojim. Uzgor sarca. Imamo k' Gospodinu. Fale uzdajimo Gospodinu Bogu našemu. Dostojno i pravedno jest. Uistinu dostojno i pravedno jest, razložno i spasiteljno, da mi tebi vazda, i svagdi fale uzdajemo, Gospodine sveti, Oče svemogući, višnji Bože. Jere po upućene Riči otajstvu, nova pameti naše očimah svitlost tvoje bistrine prosinu: da kad vidivo Boga poznajemo, po ovom da se u neviđenu ljubav zanesemo. I zato s' Angeli, i s' Arhangeli, s' Pristoljih, i Gospodstvih, i s' svom vojskom nebeskoga vojstva, pisan slave tvoje pivamo, brez svarhe govvreći: Svet, Svet, Svet Gospodin Bog Sabaot. Puna jesu nebesa i zemlja slave tvoje. Hosana u visokih. Blagoslovljen, koji pride u ime Gospodnje. Hosana u visokih« (str. 114/115).

Na veliki petak: »Dokle se ovo klanjanje (križu) čini pivaju se prikori i pogarde koje slide: Puče moj, što učinih tebi? ali u čem ožalostih tebe? Odgovori meni«. Nakon 15 *prikora* rubrika: *ova koja slide* (15 daljnih prikora) *u Misalu Rimskomu ne nehode se.*

Iza poslanica i evanđelja za *Kommune sanctorum* i u votivnim misama dodano je mnogo različitih blagoslova, obred krštenja *(Ja te karstim,* str. 246), *Nauk karstjanski u kratko* (258), *Pet zapovijedi S. M. Carkve (1. Slišati Misu u sve Nedilje i ostale Svece zapovidne; 5. Platiti desetinu.* str. 259), Sedam Sakramenata *(3. Euharistija, to jest Tilo Isusovo),* Litanije, prijevod himna Te Deum.

Stotinu i tridesetak godina nakon Ranjinina lekcionarija objelodanio je Bartol Kašić D. I. *Vangelia i pistule istomačene iz Misala Novoga Rimskoga u jezik Dubrovački sa grada i daržave Dubrovačke. Pa Bartolomenu Kašiću popu bogoslovcu od družbe Jezusove. Romae ex typographia Bernardini Tani M. DCXXXXI.* »Novi Rimski misal« što ga spominje Kašić izdao je Urban VIII apostolskom konstitucijom »Si quid est« 2. IX 1634. Drugo izdanje Kašićeva evanđelistara izašlo je 1841. Kašićev je evanđelistar zanimljiv i važan ne samo s jezičnog, nego i s liturgijskog gledišta. Na kraju knjige upravlja Kašić štiocu ove riječi: »Nemoj se čuditi, štioče, ako budeš naići kojagodier pomanjkanja. Stampaturi ne razumiju jezika Dubrovačkoga. Ti, koji ga razumiš, ponapravi ... U Dubrovniku ovi vangjelistar pisan i prepisan; viden i priveden bij od mnozijeh Redovnika, većkrat, i doveden na ovu svarhu na dan Svetoga Timotea biskupa i mučenika; to jes, na 24 Genera 1638. Sve na slavu Božju. I tako ga je vlastito Utještenik u Rijmu utještio. *Romae ex Typographia Bernardini Tani MDCXXXXI.* Sveučilišna knjižnica u Zagrebu posjeduje ovo izdanje pod signaturom R 1103.

Na nedjelju Cvjetnicu (str. 74—81) prevodi Kašić čitav misni Proprij: *Pristup, Molitvu, Poslanicu, Graduo, Trakt, Muku, Vjerujem, Ofertorio, Pričešćenje ali Communion, Po pričešćenju.* Isto tako prevodi Proprij i za veliki ponedjeljak, utorak, srijedu, četvrtak i petak (str. 81—108), ali bez mise preosvećenih darova, koja spada u Ordinarij. Kod improperija izostavlja grčki tekst i donosi samo latinski i *dubrovački.*

---

[4]) Za naučne svrhe izdao je Bernardinov lekcionarij dr T. Maretić 1885. u V knjizi Djela JAZU. Naši se podaci odnose na Maretićevo izdanje.

Str. 127—129: *Nedjelja od uskarsnutja Gospodinova Stanje u Svetoj Mariji Velikoj.* Preveden je cijeli Proprij: *Pristup, Gospodine pomiluj, Molimo, Poslanica, Graduo, Sequentia Svetilištu vazmenomu* (10 kitica), evanđelje, *Ofertor*, Predslovlje, *Pričešćenje ali Communion, Po pričešćenju.* Na kraju mise: *Gospodin s vami. I s duhom tvojijem. Podjite poslana jes. Bogu hvale.* Misni je Proprij preveden i za sve dane uskrsne sedmice i za bijelu nedjelju (str. 129—139).

U Dubrovniku izlazi 1774. novo izdanje hrvatskog lekcionarija: *Evanjelja i kgnighe Apostolske iz Misala Novoga Rimskoga u jezik Slavenski, i poklonjen Prisvitl. i Pripoštov. Gospodinu D. Greguru Lazzari Archibiskupu Dubrovačkomu i Apostolskom Namjesniku. Raguza MDCCLXXIV. Nella stamperia di Carlo Antonio Occhi.* Dubrovački kronista Mattei bilježi u svojim *Memorie sulla chiesa di Ragusa* III 403, 406: »Tutti i parroci Foranei (della Diocesi di Ragusa) dopo cantato l'Evangelio in latino sono obligati a cantarlo in lingua illirica, per questo ogniuno di loro deve avere l'Epistole od Evangelii in illirico, stampati per la diocesi di Ragusa«.[5])

Izuzevši Dubrovnik, u Dalmaciji i Bosni vjernici su u pjevanoj misi sudjelovali hrvatski pjevajući misni Ordinarij i Proprij. Misnik je pjevao ne samo poslanicu, evanđelje i ostala čitanja, nego i predslovlje i molitve na živom narodnom jeziku, zvanom *lingua schiava volgare,* za razliku od staroslovenskog koji se nazivao *lingua slavica litteraria.* Po tomu se i hrvatski lekcionarij prozvao *schiavetto.* U Dubrovniku i u Zadru, gdje se liturgija vršila latinskim jezikom, pjevalo se hrvatsko evanđelje iza latinskoga. Isto tako i u Bosni, gdje su najprije Dominikanci, a onda Franjevci, uveli latinsku liturgiju. Fra Ivan iz Foče OFM moli 1658 Sv. Stolicu da bi se i u Bosni, kao i u Dalmaciji, *Gloria, Credo, Pater noster* i čitanja smo pjevati samo *nel volgare illirico,*[6]) a ne tek poslije latinskog teksta, kako je to uobičajeno.

---

[5]) Lucas Jelić: Fontes historici liturgiae glagolito-romane a XIII ad XIX saeculum, Veglae MCMVI, XVIII, 51, No 102.

[6]) Ib. XVII, 47, No. 163. S više mi je dobro obaviještenih strana saopćeno da u nekim franjevačkim samostanima u Bosni, npr. u Fojnici, još danas postoje stare hrvatske liturgijske knjige koje su se tamo upotrebljavale. Zamolio sam upravu fojničkog samostana da mi o tomu dade potanje podatke. Na moju pismenu molbu nisam dobio nikakvog odgovora.

U riječkoj tiskari Antuna i Josipa Karletsky objelodanjen je »šćavet« s dozvolom senjskog i modruškog biskupa Ivana K. Ježića od 10. VIII 1824: »Cum Epistolarum et Evangeliorum cum Orationibus Sanctorum feriarumque nec non ceterarum precum Volumen Illyricum »Schiavet« nuncupatum, nihil contra fidem et bonos mores, nihilque contra Principem Supremum, Statumve contineat, praelo publico donari posse censemus in Domino«.[7]) Ovaj *volumen illyricum,* kako ga zove biskup Ježić, sadrži poslanice i evanđelja u liturgijskoj godini, molitve i popričesne, Ordinarij mise i različite blagoslove.

Zadarski nadbiskup Petar Domnius Maupas, premda nije bio naše krvi, energično se suprotstavio traženju bečke vlade koja je zahtijevala da se u čitavoj zadarskoj nadbiskupiji dokine staroslovensko bogoslužje i nadomjesti latinskim. Svečano je, i u samom Zadru, proslavljeno objelodanjenje enciklike Leona XIII. *Grande munus* od 30. IX 1880. Kad je M. Pavlinović priredio priručnik za pjevanje kod glagolskih misa »Svete Mise koje se pjevaju po hrvatskim župama«, dao je nadbiskup Maupas svoj *imprimatur* 25. II 1874. pod br. 312 uz pripomenu da se svećenici kod celebracije ne smiju služiti ovim priručnikom, jer za njih vrijedi propis da imadu upotrebljavati samo glagolski misal. Uz dozvolu nadbiskupa Petra Domnija Maupas od 8. V 1879. izašla su 1880. u topolitografičkom zavodu Emidija Mohovića na Rijeci, u redakciji Mateja Ivčevića, »Štenja i evanđelja priko svega crkvenog godišta istumačena po razlogu najnovijega Misala Rimskog i boljim pravopisom dana na svitlo sa priložkom brojnice blagdana pomičnih i znamenitijih svetkovina u Dalmaciji, Bosni, Hercegovini i po otocih Kvarnera itd.« Nadbiskupska kurija u Zadru dozvolila je 22. VIII 1894. pod br. 1962 štampanje drugog izdanja Pavlinovićeva šćaveta iz g. 1874. uz klazulu: »admittitur pro usu laicorum tantum«. Treće izdanje »Molitava za puk što se pivaju preko svete mise po župama Dalmacije, prevedene iz Rimskoga Misala«, štampano u Zadru 1913, odobreno je bez ove klauzule.

Šćavetom su se stvarno služili ne samo vjernici, nego i mnogi svećenici i kod latinske i kod staroslavenske celebracije. Ono, što se odnosi na vjernike, nisu pjevali ni staroslavenski ni latinski, nego hrvatski. Prema *Šćavetu.* Provođenje odredaba SRC 5. VIII 1898/III, IV da se *Šćavet,* tj. živi narodni jezik, ne smije upotrebljavati kod celebracije, bilo je skopčano s nemalim teškoćama. Vjernici su se uznemirili, pa se, npr. u

---

[7]) Ib. XIX, 38, No. 37.

senjskoj i modruškoj biskupiji mjestimice moglo od *Šćaveta* prijeći na staroslavenski tekst samo uz oružanu asistenciju *brachii saecularis.* Dokidanje staroslavenskog bogoslužja i uvođenje latinske celebracije urodilo je u Istri i Dalmaciji i na čitavom hrvatskom teritoriju, velikom uzrujanošću i vrlo teškim posljedicama. Kler je, uz rijetke izuzetke, držao s narodom. Osobito je oštar otpor izazvao zadarski nadbiskup Grgur Rajčević svojom odredbom od 7. III 1899. da u zadarskoj nadbiskupiji nitko ne smije glagoljati. I vjernicima je zabranio da ne smiju aktivno sudjelovati kod pjevane mise na živom narodnom jeziku.[8]) Još je gore bilo u Istri. Poreško-pulski biskup I. K. Flapp dokinuo je 1898. slaroslavensko bogoslužje u svojoj biskupiji. Slijedili su nemiri, otpadi, apelacije na Sv. Stolicu, interpelacije u bečkom parlamentu.[9]) Čitava je hrvatska javnost bila do krajnosti uzrujana.

Katolički sastanak u Zagrebu, održan 3—5 rujna 1900. u prisuću devetorice biskupa, u posebnoj je rezoluciji, dostavljenoj Sv. Stolici, istaknuo da je povlastica staroslavenske službe Božje »napose u današnje doba veoma nužna i po vjeru i po crkvu među Hrvatima«. Stoga je izrazio vruću želju i pouzdanu nadu, da će se taj dragocjeni amanet dobrotom Sv. Stolice ne samo uzdržati nego i proširiti.[10]) Sastanku je prisustvovao i krčki biskup Mahnić. U svojoj slovenačkoj reviji »Rimski Katolik« Mahnić je zastupao latinsku tezu. Ali kao krčki biskup izmijenio je mišljenje. Postao je gorljivi pobornik glagolice.[11]) Toga radi bio je optuživan, progonjen, pa i (to je rijetko kome danas poznato) — suspendiran *a divinis,* premda se strogo pridržavao odredaba Sv. Stolice. Pokušali su ga i otrovati misnim vinom. Njemu se imade pripisati što vjernici u krčkoj biskupiji sve do danas, kako je određeno dekretima Sv. Zbora Obreda, u pjevanoj misi pjevaju svoj dio staroslavenski, a ne hrvatski, kako je to inače stoljetni običaj u Dalmaciji. Čini se, da je prije biskupa Mahnića i u krčkoj biskupiji bio u upotrebi *šćavet* prema kojemu su u pjevanoj misi pjevali misnik, đakon, subđakon i vjernici. Uz male izuzetke (neke stolne i redovničke crkve) liturgija je na čitavom jadranskom pojasu, od Trsta do Dubrov-

---

[8]) Ib. XIX, 96, No. 110 ss.

[9]) Ib. XIX, 100, No. 113.

[10]) Stjepan Korenić: Prvi hrvatski katolički sastanak, Zagreb 1900, 21, 428.

[11]) To je istaknuo već M. Murko u svom članku »Die slavische Liturgie an der Adria«, Oesterreichische Rundschau II (1904) 173—177.

nika, Kotora i Bara, blia staroslavenska. Vjernici su aktivno sudjelovali pjevajući Ordinarij, pa i (skraćeni) Proprij mise na živom »slavenskom«, »ilirskom«, »dalmatinskom« jeziku kojim su sâmi govorili. Možda je najprije i u najvećoj mjeri napustila liturgijsko sudjelovanje vjernika na crkvenoslavenskom i hrvatskom jeziku senjska i modruška biskupija, premda se čitava, osim rijetkih redovničkih crkava, služila glagolskim misalom i hrvatskim šćavetom. Mlađi kler i učitelji-orguljaši počeli su, pod utjecajem iz Zagreba, uvoditi tzv. cecilijanske popijevke mjesto staroslavenskog i hrvatskog liturgijskog teksta. Već su prije toga na područje gornjeg Jadrana bile prodrle misne popijevke što su ih u 18. stoljeću širili Isusovci, kao i one što ih je u Zagrebu propisao biskup Vrhovac i u Đakovu biskup Rafaj.

Danas jezikoslovna nauka veoma cijeni staroslavenski jezik kojim su govorili i pisali sv. Konstantin-Ćiril i sv. Metodije. U prošlosti, pa i ne tako davnoj, bio je staroslavenski jezik nerijetko nazivan barbarskim i nedostojnim da se njime vrši bogoslužje.[12]) Ni šćavet, odnosno živi hrvatski jezik, nije izbjegao

[12]) Župnik u Lošinju Ivan Federigo i njegovih 6 kapelana počeli su krajem 1802, da se osvete župljanima u nekoj raspri glede intencija, u sporazumu o osorskim biskupom F. Petrom Rakamarićem, protiv dotadašnjeg običaja, uvoditi latinsku pjevanu misu i večernjicu. Vjernici su se listom digli protiv toga. Obratili su se Sv. Zboru Obreda i dalmatinskoj vladi u Zadru tražeći da se uspostavi prijašnje stanje i ponovno vrati glagolica. Dalmatinska je vlada 26. II 1803. od biskupa Rakamarića zatražila izvještaj i razjašnjenje. Biskup je 14. II 1803. odgovorio dugačkom predstavkom u kojoj opravdava dokidanje staroslavenskog bogoslužja i uvođenje latinskog. U toj je spomenici sve postavljeno naglavce i iskrivljeno. Tu čitamo, uz ostalo: »Sarà ben presente all'illuminata conoscenza dell Ecco. Dicastero, che 'l comune ed universale idioma liturgico della Chiesa Cattolica fu sempremai il Latino. Solo nei principj della conversione di qualche popolo barbaro e per 'l oggetto eminente di propagarvi la Fede di Gesu Cristo fu assentito restrittivamente dalla Chiesa 'l uso ai neofiti sacerdoti del vernacolo nazional idioma. Non è pero che lo sia permesso a riguardo del Popolo, ne per elevare il Popolo sino al intelligenza di tutto l' Uffizio Liturgico, che si celebra dai Sacerdoti: ma perchè i Sacerdoti medesimi della nazione nuovo-convertita ignorando da principio, e non potendo che rari e dopo gran progresso di anni aver l'istruzione della Lingua Latina, dovettero per necessità inevitabile abilitarsi ad ufficiare interinalmente nel proprio idioma barbarico«. U daljim svojim izvodima govori o *barbarico Glagolitico Messale* koji se može nazvati barbarskim osobito u njegovoj dijecezi »dove il linguaggio ne è affatto esotico ed estraneo alla popolar intelligenza, anzi alla maggior parte dei rozzi preti, che rozzamente ne balbutiscono la lettura«. Isp. Š. Ljubić, Borba za glagolicu na Lošinju, Rad JAZU LVII.

ovom časnom naslovu. U nastojanju da se zatre slavensko bogoslužje počelo se živi hrvatski jezik kojim govore vjernici suprotstavljati »svetoj i liturgijskoj staroslavenštini« ističući da je ne razumiju ni puk ni misnik. To se upotrebljavalo kao razlog za dokidanje glagolsko-hrvatskog bogoslužja, za nasilno uvođenje latinizacije i za sustavno provođenu denacionalizaciju. Kojiput i dobronamjerno, u prilog glagolice, jer »široki krug dalmatinskih vjernika ne razumije staroslavenski, kao što ni neuka čeljad u Italiji ne razumije latinski«. Biskupi, teolozi i kler uopće mislili su tada da je misa isključivo stvar svećenika i klera i da misu treba služiti, pa i sakramente dijeliti, mrtvim jezikom. Vjernici, po uzoru krivo shvaćene starokršćanske *discipline arcani*, ne bi trebali ni sudjelovati ni razumjeti liturgijske čine i molitve. Okolnost, da vjernici u Dalmaciji i Istri ne govore više staroslavenskim jezikom iskorištavala se, bez mnogo logike, u korist uvođenja latinske liturgije. Ustvari, u svrhu odnarođivanja hrvatskog življa. Nadbiskup Muzio Calino okrenuo je taj argumenat u prilog glagolice. Uz to je, premda stranac, shvatio i potrebu da se evanđelje i poslanica u misi vjernicima proglasuje na njihovu živom jeziku.[13])

Kao razlog zašto vjernici u Dalmaciji pjevaju misu onim jezikom kojim govore, a ne staroslavenski, obično se navodilo nepoznavanje staroslavenskog jezika i nedostatak staroslavenskih liturgijskih knjiga. Tako su Sv. Stolici i tadašnjim državnim vlastima znali tumačiti izuzetnu pojavu hrvatskog pjevanja mise. Mi ćemo danas u takovu stavu uzalud tražiti logiku. Nije se radilo o logici, nego o postignuću cilja za kojim se išlo.[14])

---

[13]) Zadarski nadbiskup Muzio Calino nije, u principu, dozvoljavao da se u Zadru, osim u crkvi sv. Trojice i bl. Dj. Marije, služi glagolska misa. Ali na Tridentskom saboru branio je opravdanost hrvatskog čitanja poslanice i evanđelja u misi. Bio je Talijan iz Brescie. Boraveći 1563. u Trientu izvijestio je kardinala kamerlenga Luigi Cornara da se u čitavoj njegovoj nadbiskupiji, izuzevši samo Zadar, bogoslužje vrši »nella lingua Schiava antica«, pa dodaje da Indeks zabranjenih knjiga ne može izmijeniti taj običaj »perchè detta lingua schiava antica non è la volgare e materna di quei popoli, anzi è loro così oscura, come quasi a nostri idioti Italiani la Latina«. Jelić, Fontes XVI, 28, No. 115.

[14]) Mučno je čitati izvještaje što su ih iz naših strana slali biskupi-stranci, kojiput i sinovi hrvatske majke i oca, o neukim domaćim svećenicima (»rozzi preti«) koji glagoljaju, pjevaju iz Šćaveta i dijele sakramente na barbarskom hrvatskom jeziku. Ne ćemo ih poimence navoditi. Radije ćemo se, ako i kratko, zaustaviti kod svijetlih primjera onih biskupa koji su kao stranci, »iz velikog svijeta«, poslani u naše strane, ali nisu prezirali svoje siromašne i

Stvarni i objektivni razlog kako je došlo do toga da su vjernici, a dijelom i misnik, Ordinarij i Proprij mise pjevali na (tadašnjem) živom hrvatskom jeziku, nije bio nedostatak prikladnih knjiga. Jer kao što su se pisale i štampale hrvatske knjige za vjernike, tako su se mogle izdavati i staroslavenske. Ali pučki je govor već daleko bio odmakao od crkvenoslavenskog kojim su pisani službeni misali i brevijari. Ako se htjelo da vjernici zbiljski razumiju što se čita i pjeva i da i sami pjevaju one odlomke koji su određeni za njih, moralo se pristupiti kroatizaciji staroslavenskog teksta. Kad se kod nas živi hrvatski jezik počeo znatno odvajati od staroslavenskog, naši su stari uveli hrvatski jezik u rimsku liturgiju. Bila je to novost koju je tražila logika života. Kao što se pučki jezik sve više razvijao, tako se kod nas razvijao i bogoslužni jezik, polazeći s osnovice koju su postavili sv. Ćiril i Metodije. Taj se proces odvijao, koliko možemo dokumentarno utvrditi, najmanje od

---

neuke vjernike i svećenike, nego su, koliko su mogli, nastojali svoj život i rad posvetiti svojim vjernicima i svećenicima. Ne otuđujući ih njihovu narodu, nego pomažući im u njihovim nevoljama. Da spomenemo samo koparsku biskupiju koja je u 17. i 18 st. imala u tom pogledu više uzornih biskupa. Mjesto da domaće svećenike koji su naučili latinski prisiljava da liturgijske funkcije u hrvatskom selu vrše latinski, a ne staroslavenski i hrvatski, kako se to inače dešavalo, koparski se biskup Pavao Naldini OSA, rodom iz Padove, pobrinuo da bude osnovano sjemenište u kojemu će se njegovati i slavenski jezik. Koparski biskup Carlus Camucius izvještava Sv. Zbor Koncila 1765. da je naučio ilirski jezik kojim govore vjernici u njegovoj biskupiji, te im može na njihovu jeziku propovijedati i slušati ispovijedi. Znade čitati i glagolicu, što njegov kler ne zna, nego se služi Šćavetom. To ga zabrinjava i on pita »utrum usus iste sit tolerandus propter ejus maximam antiquitatem, et cum multum gratus sit rudi populo?« Pita, nadalje, koje bi izdanje Šćaveta preporučio svome ilirskom svećenstvu. Dobio je evazivni odgovor na oba pitanja. Sv. Zbor Koncila proglasio se nekompententnim da ih riješi (Jelić, Fontes XVIII, 88). Koparski dijecezanski sinod, održan 1779. za biskupovanja Bonifacija de Ponte, propisuje da svaka seoska župa mora imati ilirski prijevod knjige biskupa Franje Justiniani. Predviđa, osim toga, da se liturgija obavlja na živom ilirskom jeziku (Ib. XVIII 195). Tako je bilo i sredinom XIX st. Tršćansko-koparski biskup Bartolomej Legat obavještava, na njegov upit, 1857. J. A. Ginzela da istarski svećenici kod služenja mise upotrebljavaju »neku knjižicu koja je 1824. izašla s odobrenjem senjskoj biskupa i da iz nje slavenski pjevaju nesamo poslanicu i evanđelje, nego i molitve i predslovlja«. Bio je to »Šćanet« štampan na Rijeci s dozvolom biskupa Ježića. Upotrebljavao se u cijeloj Istri, Hrvatskom Primorju i kvarnerskim otocima (J. A. Ginzel, Geschichte der Slavenapostel Cyrill und Method und die slavische Liturgie, Wien 1961, 173).

14. stoljeća amo. Bez sumnje već i mnogo ranije. Prirodno je da se taj proces i danas nastavlja. Isporedimo, npr. da samo to spomenemo, jezik u zadarskom kantualu 1913. s Vlašićevim evanđelistarom, a ovaj opet sa Žuvićevim i s Binički-Pavelićevim prijevodom Rimskog Obrednika koji je danas u važnosti. Tako je i hrvatski jezik već u 14. i 15. stoljeću postao književnim i liturgijskim jezikom. Nije više »barbarski«. Nije više samo *lingua vulgaris*, nego, poput grčkog, latinskog i staroslavenskog, *lingua litteraria*. I *lingua sacra, lingua liturgica*, jer se na njemu vrši bogoslužje.

Promatran s ovog stanovišta — a to u stanovitoj mjeri vrijedi za sve žive jezike — gubi svoju težinu prigovor koji se često opetuje, da liturgija ostaje, a živi se jezik mijenja, pa zato nije prikladan da bude primijenjen u liturgiji. Tačno je, da su nepromjeljive bitne crte u liturgiji, kako ju je ustanovio Krist Gospodin. Ali tomu je pridošlo mnogo koješta što je bilo historijski uvjetovano i što se razvitkom i mijenjanjem prilikâ i potrebâ razvijalo i mijenjalo. Mijenja se i danas i mijenjat će se i kasnije. Liturgija je bitni dio kršćanskog života nesamo klera, nego i tzv. »svjetovnjaka«. Ona je i sama život. Zato ne smije biti okamina. To bi bila duhovna smrt. Ne samo liturgije, nego već time, i samoga kršćanstva. Hoćemo li da liturgija bude i ostane živa, treba da misaono, izražajno i jezično drži korak sa životom vjernika. Možemo razumjeti da je u 16. stoljeću kao jedno od pravila *sentiendi cum Ecclesia* važilo: *laudare thymiamata, lumina et pompam in ecclesia*. Tijekom stoljeća svega se toga u liturgiji i odviše nakupilo. Liturgija se razvijala u duhu vremena . . . Danas se traži manje vanjskog sjaja, a više duha, manje reprezentacije, a više sudjelovanja. To je zbiljski moguće samo uz razboritu primjenu živog jezika u liturgiji, kako su to proveli sv. Ćiril i Metodije u Moravskoj i Panoniji, a naši stari na hrvatskom području. Nije riječ samo o staroslavenskom, nego upravo o živom hrvatskom jeziku koji treba da kod nas, i u staroslavenskoj i u latinskoj službi Božjoj, dobije svoje mjesto. To traži logika same stvari. To traži naš dosadašnji liturgijski razvitak. To — ne samo za nas — odobrava i traži II Vatikanski crkveni sabor. Budimo ponosni što smo u tom pravcu išli pravim, ako i izuzetnim, ili, ako hoćete, »nonkonformističkim« putom. Drugima smo dali primjer. Ne idimo natrag, nego naprijed!

Dr Dragutin Kniewald

MISA XXI STOLJEĆA

Liturgijska Uredba II Vatikanskog koncila postavila je osnovicu za reformu misnog obreda. Sv. Stolica, poslijekoncilski organi, biskupske konferencije i pojedini biskupi, prema njihovim kompetencijama, izgradit će novi misni obred koji će u glavnim crtama biti jednak za cijelo područje rimskog obreda a u pojedinostima prilagođen pojedinim zemljama i pokrajinama. Koncilska Uredba ostavlja mogućnost da se obred sv. Mise i dalje prilagođuje novim vremenima. Ipak možemo računati da će ono što se provede u praksu kroz slijedeća dva ili tri decenija najvećim dijelom biti zadržano barem slijedeće stoljeće.

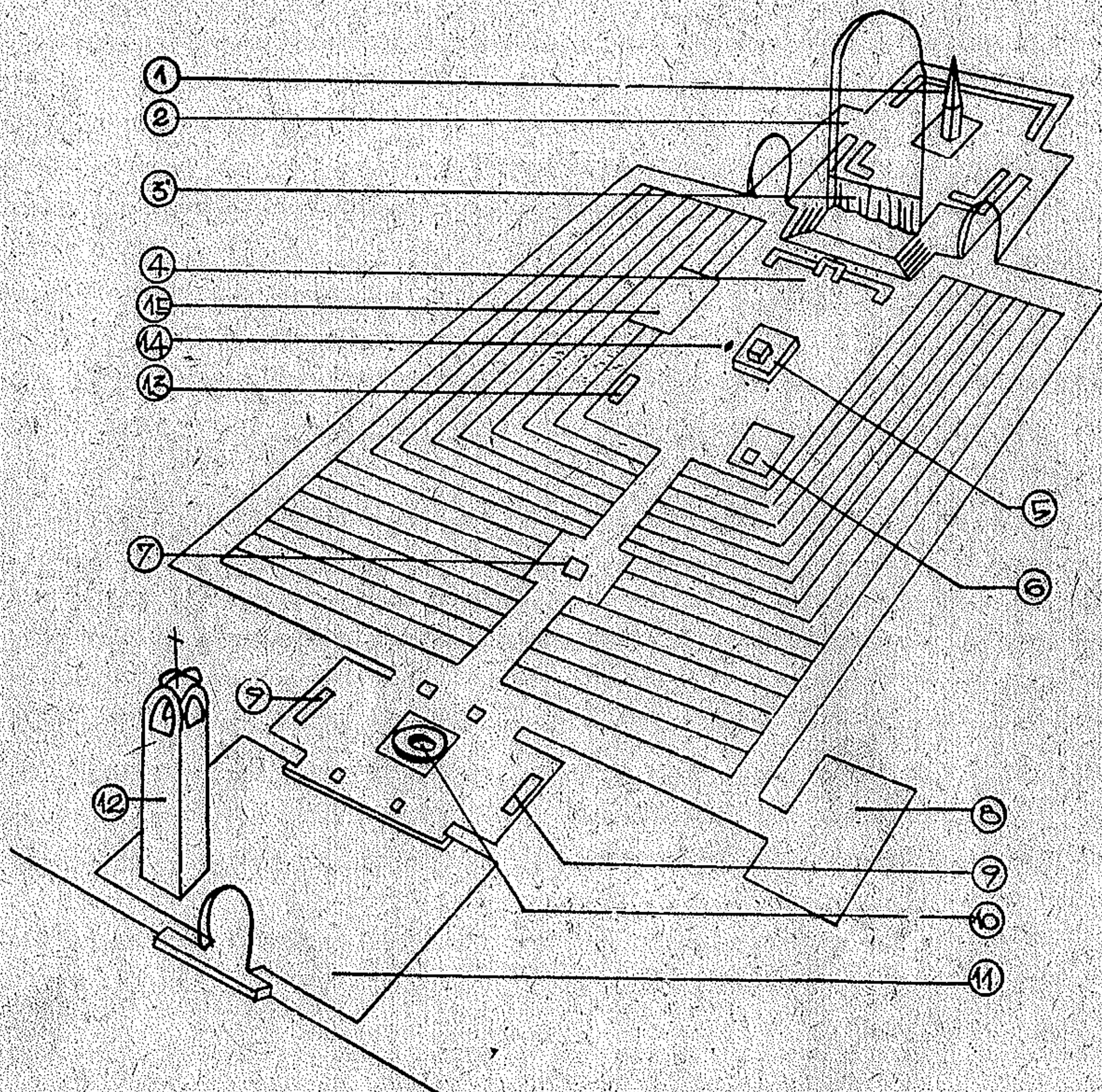
Kako će izgledati taj obnovljeni misni obred? Danas još nitko ne zna sve pojedinosti, ali glavne konture možemo dosta jasno nazrijeti. Za čitaoce »Službe Božje« pokušat ću ovdje orisati novi obred Mise. Među ostalim studijama o ovom pitanju najviše sam se poslužio člankom »Restructure the Mass« od Oscara Alzamora SM »The Homiletic and Pastoral Review« (1963, XI, 135—143) i člankom »Reforme liturgique renouveau de l'Eglise« od J. Gelineau-a u »Etudes« (1964, 1, 8—26). Konstatacije i predviđanja iz oba spomenuta članka usvajam gotovo u cjelosti.

Ovim prikazom želim doprinijeti mali udio u potrebitoj pripravi klera i vjernika da objeručke prihvate ono što crkvena vlast odluči.

Dvorana Gospodnje večere

Crkvena zgrada gradi se prije svega za glavno novozavjetno bogoslužje — sv. Misu, a Misa treba za sve prisutne biti doživljaj sastanka s Bogom i s braćom. Većina dosadašnjih crkava moći će se više ili manje prikladno adaptirati novom obredu. U velikom broju starih crkava po Evropi već je nasred crkve izgrađen oltar. Kod novogradnji treba paziti na sve pojedinosti.

Naša skica pokazuje idealni razmještaj u crkvi prema zamisli O. Alzamore, liturgičara i arhitekta (vidi sliku!). Brojevi u zagradama u slijedećem razlaganju odgovaraju brojevima na toj skici. Nedavno posvećena nova katedrala sv. Hedvige u Berlinu vrlo je blizu ovdje iznesenoj zamisli O. Alzamore osim što se tabernakul nalazi u kripti a glavna dvorana ima na sredini ovalni otvor kroz koji se može vidjeti tabernakul.

Glasno i razumljivo

Nadamo se da će u novom misnom obredu sve što treba zanimati sakupljenu zajednicu konačno biti glasno da svi prisutni mogu čuti. Zajednica vjernika mora biti zainteresirana za sve misne pjesme, čitanja i molitve osim onih koje izražavaju pojedinačnu prošnju. Takovih će molitava u novom obredu biti mnogo manje nego u sadašnjem. A sve ono što zajednicu treba zanimati, i što logično treba biti glasno, dolikuje da zajednica i razumije ne preko tumača nego direktno slušajući riječi vršioca liturgije. Koncilska uredba o bogoslužju otvara u tom pogledu najšire mogućnosti. Nema duhovnog pastira koji je svjestan bogatstva, svjetla i snage što se nalazi u svetim tekstovima a da neće osjetiti duševnu tjeskobu poput velikog pape Ivana XXIII koji je poslije izvršenog obreda na latinskom jeziku na jednoj rimskoj župi duboko potišten ovako rekao sakupljenim vjernicima: *»Teško mi je pri duši kad mi-*

slim na ovako lijepe molitve koje sam ja sad pred vama izmolio a koje vi niste razumjeli. Morat će doći dan da ćete ih razumjeti« (Études, 1964, 1. 15).

Svak svoju ulogu

Sveti sabor je usvojio načelo da kod liturgijskog sastanka svaki pojedinac *»vrši samo ono i sve ono što na njega spada po naravi stvari i po liturgijskim propisima«* (Uredba čl. 28). To drugim riječima znači: Ako čitač čita sakupljenoj zajednici riječ Božju, moraju svi koji su u crkvi pažljivo slušati a nitko pa ni misnik ne treba da to sam za sebe čita. Ako celebrant pozdravi zajednicu vjernika, treba mu na to odzdraviti cijela zajednica a ne samo nekoliko pjevača ili ministrant. Ako se pjeva neka pjesma koja zanima cijelu zajednicu kao npr. Ulaz, Svet i sl., ne dolikuje da kroz to vrijeme ni misnik, ni poslužnici, ni vjernici mole druge molitve. Ako je kod Mise prisutan još koji svećenik, on treba da nastupi kao svećenik, a ne kao pseudo-đakon, ili kao pseudo-subđakon ili kao obični vjernik.

Početak misnog obreda

Poslije kratke molitve u sakristiji (8) misnik, kler i podvornici idu preko crkve k oltaru (5). Kroz to vrijeme zbor pjeva početnu pjesmu, a cijela zajednica vjernika ponavlja refren. Poslije dovršenog pjevanja svećenik uziđe k oltaru (5) i poljubi ga. Zatim pozdravi narod pozdravom mira i u nekoliko riječi spomene značenje današnjeg liturgijskog sastanka, te izmoli kolektu ili molitvu sastanka na koju svi odgovore *Amen.*

Čitanja

Misnik s podvorbom pođe na svoje sjedalo u dnu apside (4), svi prisutni sjednu, a đakon ili monitor pristupi na svoje mjesto (14) i navijesti da počinje poučni dio Mise te pozove prisutne da pažljivo slušaju riječ Božju. Svećenik blagoslovi čitača da riječ Božju prikladno navijesti i vjernike da je spasonosno čuju. Čitač čita sa stalka (13) *prvo čitanje* koje je uzeto iz Starog Zavjeta. Poslije čitanja slijedi pjesma razmatranja u kojoj puk ponavlja refren što je redovito uzet iz pročitanog čitanja.

Na sličan način čita se *drugo čitanje* iz Novog Zavjeta (Poslanica, Djela apostolskih ili Otkrivenja), a iza njega se pjeva pjesma na sličan način kao i iza prvog. Možda bi se na blagdane svetaca jedno čitanje moglo zamijeniti čitanjem kratkog prikaza života dotičnog sveca ili čitanjem kojeg crkvenog dokumenta u vezi sa svetkovinom.

S posebnom svečanošću vrši se čitanje *evanđelja*. Đakon ili monitor navijesti to čitanje koje svi trebaju slušati s posebnom pažnjom. Prije čitanja puk pjeva *Aleluja* — pozdrav Kristu koji nam u Evanđelju javlja svoju istinu. Misnik blagoslovi đakona (ili ako ima sam navijestiti Evanđelje moli *Očisti srce moje*). Noseći uzdignutu knjigu đakon (ili svećenik) ide svečano k ambonu (6) a prate ga svjećonoše sa svijećama i kadioničar s kadionicom. Poslije čitanja poljubi knjigu đakon i svećenik, a puk izražava da prihvaća Božje riječi pjevajući *Vjerujem* ili himan Kristu prema različitim vremenima i blagdanima.

Iza toga stupi misnik pred zajednicu, *rastumači* Evanđelje i druga čitanja i upravi vjernicima nekoliko kratkih opomena i pobuda.

Molitve

Kad se misnik povrati na svoje mjesto (4), đakon ili monitor pozove prisutne da ustanu na molitvu za potrebe Crkve i cijelog svijeta. Svećenik ukratko izražava prošnje, a zajednica na svaku prošnju odgovori *Amen*. Najprije se moli za potrebe opće Crkve, zatim za duhovne potrebe Crkve u dotičnom narodu i pokrajini, iza toga za vremenite potrebe i na koncu za nakanu na koju se prikazuje sv. Žrtva. Poslije toga đakon pozove vjernike da svak moli na svoje lične nakane kroz nekoliko minuta šutnje. Molitveni dio misne liturgije završava svečanim zazivom kojim misnik povezuje molitvu vjernika s molitvom Krista koji se za nas žrtvuje.

Sakramenti i sakramentali

Poslije poučnog i molitvenog dijela Mise, a prije žrtvenog dijela imalo bi biti vrijeme za dijeljenje sakramenata i sakramentala u vezi s Misom kao Krštenje odraslih, Krizma, ređenje, Ženidba i pomirenje pokornika... U molitvenom dijelu Mise treba dodati posebne prošnje za one koji preko Mise primaju sakramente i sakramentale.

Sv. Žrtva

Đakon ili monitor navijesti žrtveni dio bogoslužja i opomene: *»Pripravimo se za ponizno priznanje naših grijeha pred Bogom«*. Kratkom formulom priznaje svećenik svoje grijehe, zatim kler a onda narod. Pokajanje za grijehe svećenik završi formulom: *»Pred Gospodinom našim oprostimo što imamo oprostiti i budući da se prije nego prikažemo naš prinos moramo pomiriti sa svojim bližnjim, zagrlimo, braćo, jedan drugoga zagrljajem mira«*. Tada misnik zagrli đakona, a on ostale službenike. Vjernici također izražavaju međusobno pomirenje i slogu. U našim prilikama možda je za to najprikladnije rukovanje. Iza obreda pomirenja misnik daje odrješenje i škropi blagoslovljenom vodom sebe, poslužnike i narod. Odrješenje u znaku križa i škropljenje vodom koja je simbol Krštenja vrlo dobro pristaje u času neposredno pred početak sv. Žrtve.

Tek sad svećenik obuče misnicu (kazulu) a akoliti pokriju oltar oltarnicima.

Križonoša s križem (do sada je križ bio kod misnikova sjedala) i šest svjećonoša idu pred misnikom k oltaru i postave se u polukrug pred oltarom. Za vrijeme sv. Žrtve svećenik je okrenut licem k puku a leđima k apsidi. Đakon napomene da je sad čas prinosa darova za žrtvu i za siromahe, zatim pođe k stolu nasred crkvene lađe (7) gdje je pripravljen kruh, voda i vino. Ostali podvornici sakupljaju prinose prisutnih vjernika. Sve se donese na oltar. Kruh i vino preda đakon svećeniku a ostali se prinosi postave uz oltar kao vidljivi izražaj sudjelovanja vjernika u sv. Žrtvi. Možda je najprikladnije da upravo ovdje bude obred javnih redovničkih zavjeta jer se po zavjetima vjernici prikazuju Bogu. Svećenik kadi oltar i prinese darove. Zatim raširi ruke nad kruhom i vinom moleći *prikaznu molitvu* na koju svi prisutni odgovore *Amen.*

Monitor napomene da započinje središnji dio misnog bogoslužja. Svi kleknu i u tišini mole. Poslije nekog vremena svećenik ustane i usklikne *»Gore srca«*. Svi ustanu i odgovore *»Imamo kod Gospodina«*. Zatim *»Hvalu uzdajmo Gospodinu Bogu našemu« — »Dostojno i pravedno jest«*. Slijedi *anafora* (kanon). Anafora bi imala biti obnovljena i pojednostavljena. O. Alzamora misli da bi anafora imala biti po prilici ovakova: *»U istinu je dostojno i pravedno da ti uvijek i svagdje uzdajemo hvalu . . . za veličanstveno stvaranje kojim očituješ svoju slavu koju Serafi bez prestanka pjevaju. S njihovim glasovima pridružujemo i mi naše govoreći: Svet, svet, svet . . .* (sve-

ćenik pjeva zajedno s vjernicima, uvijek u sasvim jednostavnoj melodiji). Iza toga nastavlja: *»Zahvaljujemo ti što si nam dao život u svojem beskrajnom milosrđu... a osobito što si nam poslao svoga Sina kao Spasitelja, Otkupitelja, Objavitelja tvoga lica i Učitelja puta koji vodi k tebi... On je rođen za nas od Djevice po Duhu Svetomu... po svojoj riječi sakupio nas je sa četiri kraja zemlje i učinio da budemo tvoj kraljevski i svećenički narod i posvetio nas je svojom krvlju... On je uskrsnuo od mrtvih, uzašao na desnu veličanstva tvoga, ali nas nije ostavio sirote nego nam je za uspomenu ostavio sama sebe kad je predvečer svoje blažene muke uzeo kruh...«* Slijede riječi posvećenja, zvono zvoni, a zatim svećenik nastavlja: *»Po njegovoj naredbi spominjemo se njegova tijela i krvi, njegove muke i uskrsnuća, po kojima je izvršeno naše otkupljenje, tebi prinesen savršen prinos a nama dan zalog i predokus vječnog života. Po ovom se mi združujemo sa svetima na nebu u jedno tijelo, u tvoje kraljevstvo koje će doći kad se on ponovo pokaže da sve usavrši i tebi iskaže savršeno štovanje. Zato je po njemu, s njim i u njemu tebi, Bogu Ocu svemogućemu u jedinstvu Duha Svetoga svaka čast i slava«.* Svi prisutni na to reknu *Amen.*

Slijedi zajednička *pričest.* Svećenik najprije pozove zajednicu: *»Pripravimo se da se približimo svetom stolu, što ga je pred nas postavio naš nebeski Otac, moleći molitvu koju nas je naučio sam naš Gospodin«.* Svi mole *»Oče naš«.* Tada đakon pozove vjernika da pristupe i opomene ih da svaki sebe dobro ispita da im pričest ne bi bila na osuđenje. Poslije lomljenja prilika svećenik stupi pred oltar i pokaže prisutnima Hostiju govoreći *»Tijelo Gospodnje«* a svi odgovore *»Gospodin moj i Bog moj«.* Vjernici idu k oltaru ponavljajući refren pričesne pjesme što je pjeva zbor. Najprije se prilikama kruha pričesti misnik, zatim đakon i drugi službenici a onda narod. Iza toga slijedi pričest prilikama vina koju primaju samo oni koji su na poseban način povezani sa sv. Žrtvom. U svakom slučaju svećenik, a vjerojatno đakon i ostali poslužnici. Koncilska Uredba o bogoslužju donosi nekoliko primjera za pričest vjernika pod obje prilike, kao kod krštenja odraslih, kod zavjetovanja redovnika, a otvara put drugim mogućnostima koje će odrediti Sv. Stolica i biskupi. Iza pričesti đakon očisti kalež i prenese prilike što su preostale u kapelu tabernakula (1). Akoliti skinu oltarnike s oltara a misnik ode na svoje mjesto u dnu apside (4) i tu moli zahvalu za pričest.

Završetak Mise

Svećenik se još jednom obrati prisutnima moleći ih da u svom dnevnom životu nastave misterij u kojem su sudjelovali, da ojačani kruhom jakih žive u nadi i vatrenim srcem očekuju dolazak Kristov. Na to svi uskliknu: *»Dođi, Gospodine Isuse!«* Napokon svećenik pođe k oltaru, poljubi ga i uzdignutim rukama zazove Božju pomoć i blagoslov: *»Blagoslov Boga svemogućega, Oca i Sina i Duha Svetoga, bio s nama i ostao vazda«. Đakon otpusti zajednicu govoreći: »Misa je završila. Idite u miru.«* Kler u procesiji izlazi iz crkve.

Prelaz od starog na novo

Vjerojatno sve promjene ne će doći najedamput nego postepeno. Trebat će nekoliko godina za reviziju liturgijskih knjiga, za komponiranje jednostavnih melodija za puk i sl.

Sigurno će biti mnogo lakše provesti obnovu tihe Mise u sedmične dane nego pjevane župske Mise nedjeljom.

Mnoge odredbe koje se budu odnosile na promjene u misnom obredu izazvat će čuđenje a kadkada i negodovanje. Provođenje u praksu nečeg što se ne shvaća bit će samo mehaničko. Takovo vršenje obreda ne možemo nazvati dostojnim bogoslužjem. Stoga je potrebna temeljita priprava klera i vjernika. Sv. Otac u motu proprio »Sacram liturgiam« od 25. I o. g. naglašava da tu pripravu treba shvatiti ozbiljno.

Možda bi bilo dobro da se novi obred uvede najprije u dobro pripravljene zajednice, npr. sjemeništa i redovničke kuće. Možda bi se još neko vrijeme mogao zadržati dosadašnji obred ondje gdje se ne može prikladno provesti i doživjeti novi obred.

Većina ljudi danas sve više oskudijeva na vremenu. Ako ljudi kojima se žuri dođu ipak u crkvu k sv. Žrtvi, ne bismo smjeli dozvoliti da vrijeme tu provedeno ne bude potpuno iskorišteno.

Doživljaj svetog misterija mora prožeti potpuno osjećaje, um i volju svakog pojedinca koji u njem sudjeluje. To može biti samo onda kad se sve stavi na svoje mjesto, samo onda kad u misnom obredu ne bude ništa suvišno, ništa komplicirano. »Ako se crkvena molitva izražava takvim jezikom i načinom da je zajednica ne može u potpunosti shvatiti i doživjeti, ako simboli i kretnje što moraju izražavati djelovanje Spasiteljevo na duše ne zanose srca sabranih vjernika, ako

umjetnosti koje bi nas trebale izdizati u nadnaravnu stvarnost pokazuju samo svoju ljudsku ili estetsku vrijednost, ako tekstovi i obredi nisu dobro prilagođeni onima radi kojih se vrše — liturgija ne donosi ploda, makar da se vrši valjano i propisno! U tom slučaju liturgija je blago kod kojega se umire od glada!« (J. Gelineau, nav. čl. 14).

Nisu ovo sporedna pitanja, nego pitanja života ili smrti!

Dr o. JURE RADIĆ

PASTORALNA IZRABA PETDESETEGA PSALMA

Eksegetične pripombe

Petdeseti psalm spada v vrsto žalostink z izrazito individualnim značajem (Ps 129, molitev kralja Manaseja) in v podvrsto spokornih psalmov. Spokorni psalmi se ločijo od žalostink že po uvodnem akordu: takoj na začetku omenja psalmist greh in bridko toži zaradi njegovih posledic, v žalostinkah pa opisuje nevarnost v kateri se nahaja in hudobijo, ki mu preti od sovražnikov. Glavni predmet spokornih psalmov sta prošnja za odpuščanje grehov in želja po notranji prenovitvi.

Napis pravi, da ga je spesnil David, ko je prišel k njemu prerok Natan, potem ko se je bil spečal z Betsabejo. O tem poroča 2 Kralj 11. David je poslal Hetejca Urija v bojni metež iz katerega se ni več vrnil. Sam se je med tem časom spečal z njegovo ženo Betsabejo, ki je v prešuštvu z njim spočela in mu rodila sina. Po Urijevi smrti je prišel k Davidu prerok Natan in mu povedal priliko o pohlepnem bogatinu, ki je ukradel revnemu kočarju edino ovco, da je z njo potregel svojega gosta. Ko David to sliši se razjezi in zakriči: »Mož, ki je to storil, mora umreti!« (12, 5) Natan izreče obsodbo: »Ti si tisti mož!« (12, 7) David se skesa, prizna svoj greh in prerok mu takoj napove odpuščanje: »Gospod ti odpušča greh; ne boš umrl!« (12, 14)

Nastane vprašanje ali res obstaja notranja zveza med vsebino 50. psalma in tem, kar pripoveduje 2. knjiga Kraljev v 11. poglavju? Zgodovinar ne more zagovarjati medsebojne zveze niti trditi, da bi psalm nastal v takšem okolju. Religiozni občutek psalmista je neprimerno bolj izostren in kesanje bolj bridko kot tisto, ki je opisano v 2 Kralj 11, čeprav ne

umjetnosti koje bi nas trebale izdizati u nadnaravnu stvarnost pokazuju samo svoju ljudsku ili estetsku vrijednost, ako tekstovi i obredi nisu dobro prilagođeni onima radi kojih se vrše — liturgija ne donosi ploda, makar da se vrši valjano i propisno! U tom slučaju liturgija je blago kod kojega se umire od glada!« (J. Gelineau, nav. čl. 14).

Nisu ovo sporedna pitanja, nego pitanja života ili smrti!

Dr o. JURE RADIĆ

PASTORALNA IZRABA PETDESETEGA PSALMA

Eksegetične pripombe

Petdeseti psalm spada v vrsto žalostink z izrazito individualnim značajem (Ps 129, molitev kralja Manaseja) in v podvrsto spokornih psalmov. Spokorni psalmi se ločijo od žalostink že po uvodnem akordu: takoj na začetku omenja psalmist greh in bridko toži zaradi njegovih posledic, v žalostinkah pa opisuje nevarnost v kateri se nahaja in hudobijo, ki mu preti od sovražnikov. Glavni predmet spokornih psalmov sta prošnja za odpuščanje grehov in želja po notranji prenovitvi.

Napis pravi, da ga je spesnil David, ko je prišel k njemu prerok Natan, potem ko se je bil spečal z Betsabejo. O tem poroča 2 Kralj 11. David je poslal Hetejca Urija v bojni metež iz katerega se ni več vrnil. Sam se je med tem časom spečal z njegovo ženo Betsabejo, ki je v prešuštvu z njim spočela in mu rodila sina. Po Urijevi smrti je prišel k Davidu prerok Natan in mu povedal priliko o pohlepnem bogatinu, ki je ukradel revnemo kočarju edino ovco, da je z njo potregel svojega gosta. Ko David to sliši se razjezi in zakriči: »Mož, ki je to storil, mora umreti!« (12, 5) Natan izreče obsodbo: »Ti si tisti mož!« (12, 7) David se skesa, prizna svoj greh in prerok mu takoj napove odpuščanje: »Gospod ti odpušča greh; ne boš umrl!« (12, 14)

Nastane vprašanje ali res obstaja notranja zveza med vsebino 50. psalma in tem, kar pripoveduje 2. knjiga Kraljev v 11. poglavju? Zgodovinar ne more zagovarjati medsebojne zveze niti trditi, da bi psalm nastal v takšem okolju. Religiozni občutek psalmista je neprimerno bolj izostren in kesanje bolj bridko kot tisto, ki je opisano v 2 Kralj 11, čeprav ne

moremo reči, da se David ni tako bridko kesal. Razlika med Davidovim kesanjem in psalmistovim je očitna. David ne kaže nobenega kesanja dokler se ne sreča z Natanom, čeprav je preteklo od prešuštva pa do srečanja z njim nekaj mesecev in je bilo po svoji naravi zares groba kršitev izraelske morale. Vest ga ni vznemirjala. Celo potem, ko mu je prerok povedal priliko, vsebine ni naobrnil nase, ampak mu je moral naravnost reči: »Ti si tisti mož!« in hkrati zagroziti tudi kazen. Šele tedaj se David skesa. Leži na golih tleh, posti se in moli. Pokora je trda, ker pa preneha takoj ko otrok umrje, spet ne vemo ali se je kesal zato, da bi s pokoro bolnemu otroku izprosil zdravje ali pa hoče z njo zadoščevati za svoj greh. Če je res Davidovo prešuštvo z Betsabejo vplivalo na nastanek psalma, spet težko razložimo, kako je mogel zapisati vrstici 6 a in 8, ker ni sam grešil zoper Boga in ker njegov greh ni bil zgolj nekaj notranjega. Besedni zaklad in pojmovno ozadje mnogo bolj spominjata na preroke kot na 2 Kralj 11, vrstici 20 in 21 merita kasnejši čas, morda na dobo suženjstva ali delovanja prerokov Ageja in Zaharija. (Prim.: E. Podechard, Le Psautier I. Lyon 1949, 238 sl.).

Glede napisov pri Davidovih psalmih je dognano, da so vsi vzeti iz prve in druge knjige Kraljev. Obe knjigi sta nastali po Davidovi smrti, zato napisov ni zapisal David, ampak poznejši redkator. Redaktorju očividno ni bilo do tega, da bi z njimi jamčil za kak eksaktni zgodovinski dogodek (prim. tozadevni odlok Biblične komisije z dne 1. 5. 1910), ampak mu je šlo za to, da nekemu dogodku iz zgodovine svojega ljudstva določi mesto v božji odrešitveni zgodovini in ga prikaže v luči Jahvejevih postav. Če napise tako pojmujemo, nam ne delajo nobenih preglavic. Zakaj ne bi mogel vsebine 50. psalma doživeti tudi Jeremija ali Ezekijel? (Prim.: J. Botterweck, Psalmen-Vorlesungen I. München 1963, 65).

Psalmist se zaveda greha, mrak lega na njegovo dušo. Iz zavesti grešne krivde in iz strahu pred kaznijo, se izvije iz njegovega srca vroča prošnja k Bogu, naj mu greh odpusti. Obrača se na božjo milosrčnost in usmiljenje. Psalmist najava naslednje vrste pregreh: pregreha (iniquitas) 3b, 5; krivda (culpa) 4, 7a, 11b; greh (peccatum) 4b, 5b, 11a; zlo (malum) 6b in kazen za prelito kri (poena sanguinis) 16a. Vsak pojem nudi drugačno nianso greha. Iniquitas pomeni okrit človekov upor proti Bogu, navadno ne proti njemu samemu, ampak proti njegovemu poslancu. »Pazi nanj (sc. na angela vodnika) in poslušaj njegov glas; ne upiraj se mu; kajti ne bo odpustil

vaše krivde, ker je moje ime v njem« (2 Mojz 23, 21). V uporu proti poslancu se skriva napuh podložnikov, ki teži po samovolji in oblasti. Takšno pregreho šibajo zlasti preroki, ker je bila nezvestoba Jahveju poglavitni greh izvoljenega ljudstva in znak nehvaležnosti za velika dela Jahveja (Oz 7, 13). Najbolj običajen pojem za greh v stari zavezi je bil izraz hata, greh, z osnovnim pomenom: zmotiti se, zgrešiti, pogrešiti, grešiti. Kot greh se prišteva le, če je storilec namerno kršil zapoved ali prepoved. S tem se pa ni pregrešil samo zoper postavo, ampak tudi zoper avtorja postave, Jahveja. Krivda (culpa) označuje greh in grešno krivdo. Tako greši, kdor s prostovoljnim dejanjem pride v nasprotje z božjo voljo.

Po obilnosti svojega usmiljenja izbriši mojo pregreho! (v. 3b) V prošnji je izražena želja, da bi Bog izbrisal, uničil greh. V njej tiči miselnost starega Orienta, da so grehi zapisani v knjigi zadolženja in jih je treba iz nje izbrisati, potem so odpuščeni (Izbriši me, prosim, iz svoje knjige, ki si jo pisal. 2 Mojz 32, 32; Dan 7, 10). Tudi Babilonci so prosili svoje bogove, da bi razbili table na katerih so bili zapisani njihovi grehi.

Popolnoma me operi moje krivde
in mojega greha me očisti! (v. 4)

Izrazi: oprati, očistiti, za čisto proglasiti spominjajo na kultno umivanje. Kdor je bil postavno nečist (če se je dotaknil mrliča, če je bil gobav, krastav, pegav, žena zaradi krvotoka itd.), se je moral skopati v vodi in oprati obleko preden si je spet pridobil čistost (3 Mojz 15, 7 sl.). Greh so pojmovali kot nekaj ostudnega, umazanega. Madež ne ostane samo na človeku, ampak prehaja tudi na njegovo obleko. Grešnik je bil podoben gobavcu, ki je moral živeti zunaj tabora in je bil izključen iz kultnega občestva (3 Mojz 13, 45, 46). Psalmist pojmuje greh bolj statično kot dinamično .Bolj kot grešno dejanje samo, ga vznemirja grešno stanje po katerem je trajno ločen od Boga. V tem tiči prekletstvo greha. Toži se mu po božji bližini, zato prosi za očiščenje svoje notranjosti. Zunanje umivanje ga ne bo očistilo dokler »ne izpere hudobije iz svojega srca« (Jer 4, 14), četudi bi se umival »s sodo in bi si jemal premnogo luga: tvoja krivda ostane umazana pred mano« (Jer 2, 22).

Zoper tebe samega sem grešil,
in, kar je zlo pred teboj, sem storil. v. 6)

Psalmist pozna svoj greh in ga tudi prizna. Zaveda se grešne krivde, toda še naprej vztraja pred Bogom. Izpoved »zoper tebe samega sem grešil« pomeni, da so vsi grehi, tudi grehi zoper bližnjega, naperjeni proti Bogu. Z grehom se človek obrne naravnost proti Bogu, zato je greh huda žalitev Boga in obenem strašno zlo. Žalitev, zadana Bogu je tolikšna, da pred njo zvodeni žalitev bližnjega, čeprav je po sebi tudi velika. Trepeta ob spoznanju, da je razžalil neskončno dobrega Boga in v tej zavesti tiči vsa bolečina spokorjenca. Čeprav je z grehom kršil moralni zakon in poteptal svetost jahvejevih postav, ga zgolj to ne boli toliko, kolikor ga muči zavest, da njegovo srce ni več pri Bogu, ni več čisto in je polno nehvaležnosti do Jahveja. Psalmist je ves prevzet od božje svetosti. Ob njej motri svojo hudobijo in tako zadobi njegovo grešno stanje še posebno ostrino. Kar je v tvojih očeh zlo, sem storil, vendar nihče ne more zaustaviti tvoje dobrote, če mi ti hočeš greh odpustiti. V tem spoznanju je vsebovana neizgovorjena prošnja: odpusti moj veliki greh!

Glej, s krivdo sem se rodil
in z grehom me je spočela moja mati. (v. 7)

S tem ni mišljeno, da bi bilo spolno dejanje in spočetje samo na sebi grešno. Človekove genitivne sile so od Boga in spolno dejanje kolikor ima za posledico rodnjo potomstva ni grešno, marveč celo blagoslovljeno (1 Mojz 1, 28). Tudi ni mišljeno, da bi bil spočet v prešuštvu svoje matere, ampak hoče reči, da je grešnik že od prvega trenutka svojega življenja (ps 57, 4; ps 21, 10). Ali s tem aludira na izvirni greh? Ne. Psalmist ne pravi, da je greh podedoval po svojih starših, zaveda se le grešnosti, ki ga spremlja od rojstva sem. Mišljena je poželjivost, ki človeka nagiba k grehu. Nauk o izvirnem grehu je eksplicite učil apostol Pavel v listu Rimljanom (5, 12 sl.). Judje, tudi pobožni, so bili na splošno prepričani, da pripadajo grešnemu pokolenju in so zato grešniki od prvega trenutka svojega življenja, mnogo prej, preden sami morejo osebno grešiti.

Glej, odkritosrčnosti se veseliš,
in v notranjosti me učiš modrosti. (v. 8)

Bogu je všeč resnicoljubnost. Njemu ni mogoče nič prikriti, ker mu »nobena skrivnost ni pretemna« (Ezek 28, 3). Psalmist se zaveda božje vsevednosti. Priznava svojo krivdo in razgrinja pred Bogom najbolj skrite misli v tajnih kotičkih

svojega srca. V takšem spoznanju se razodeva modrost. Skrivnostno, tajno je vse, kar je v nasprotju z zunanjimi, vidnimi deji. Tudi v skrivnostnem svetu človeških misli, čustev in namenov mora vladati modrost. Kaže se na znotraj in zunaj. Na znotraj se razodeva v tem, da je skrivnostni svet odprt božji vrednosti, na zunaj pa v popolnem skladju skrivnostnega sveta z zunanjimi deji.

Pokropi me s hizopom in bom očiščem,
operi me in bolj ko sneg bom bel! (v. 9)

V zavesti svoje zadolženosti pred Bogom, psalmist prosi za očiščenje. Misli na obredno očiščevanje po katerem so bili izobčenci spet sprejeti v tabor. Duhovnik je tistega, ki se je očistil gob sedem krat pokropil s hizopom (3 Mojz 14, 7), kdor pa se je dotaknil mrliča, se je moral skopati v vodi in oprati svoja oblačila (4 Mojz 19, 19). Za škropljenje so uporabljali hizop, majhno, grmičasto in močno aromatično zel, kateri so pripisovali očiščevalno moč mimo Hebrejcev tudi pogani. Podobne očiščevalne obrede so poznali tudi Babilonci: »Tamariska me more očistiti ... zelišče me more oprostiti, palmov stržen in posvečen tok iz studenca Ea in Asarilucha mi moreta uničiti grehe ter vrniti zgubljeno dobroto«. Psalmist prosi, da bi se tudi njega dotaknilo kropilo. Ne zadovolji se samo z očiščeno obleko, sam se hoče skopati v očiščevalni vodi, da bo bel ko sneg. Sneg je Izraelcu podoba čistosti (Iz 1, 18).

Daj mi slišati radost in veselje,
naj se vzradujejo kosti, ki si jih potrl! (v. 10)

Ko mu bo greh odpuščen in se bo skopal v očiščevalni vodi, se bo znebil neznosnega bremena, ki leži na njegovi duši. Očiščenju bo sledilo veselje, ki bo prevzelo vsega človeka. Potrte kosti, podoba skupnih, telesno-duševnih bolečin, se bodo vzradovale, to se pravi, da bo veselje prevzelo duh in telo.

Čisto srce, o Bog, mi ustvari
in duha stanovitnosti v meni obnovi! (v. 12)

Psalmist se ne obrača na Boga samo zato, da bi mu odpustil greh; on prosi več. Hrepeni po popolnem spremenenju in prenovljenju svoje notranjosti. Ko je spoznal hudobijo greha in tako bridko občutil njegove posledice, se obenem zaveda svoje slabosti in zato steguje roko k Bogu, da bi ga za trajno rešil greha. To se bo zgodilo, če mu bo Bog preustvaril srce

in mu dal duha stanovitnosti. V izvirniku uporablja izraz bara, narediti nekaj, kar zdaj sploh ni, ustvariti (prim. 1 Mojz 1, 1), kar je izrazito božje dejanje. Preustvari naj njegovo srce. Srce je sedež čustev (veselje, žalost, pogum), volitivnih dejev (odločamo se po nagibih srca) in tudi reliozno-moralnih dejanj. S tem izraža željo po preustvarjenju in prenovljenju celotne človeške osebnosti, vseh notranjih in zunanjih dejanj.

Ne zavrzi me izpred svojega obličja
in svojega svetega duha mi ne odvzemi! (v. 13)

Bog bi ga mogel takoj kaznovati, če bi ravnal zgolj po pravičnosti (1 Mojz 19, 26), ker pa je usmiljen s kaznijo prizanaša. Najhujša kazen zanj bi bila, če bi Boga za vekomaj zgubil. To bi spoznal že, ko bi mu Bog odvzel »svojega svetega duha« in ne bi imel »veselja nad zveličanjem« (v. 14). Božji Duh je deloval v stari zavezi na različne načine. Zdaj se je utelesil v junaku (Debora, Samson) in ga navdajal s srčnostjo, da je premagal sovražnike izvoljenega naroda, zdaj je navdihoval preroke, da so ljudi učili in jih spodbujali k izpolnjevanju Jahvejevih postav, zdaj se je naselil v dušo pravičnega in ga krepil v svetem življenju. Psalmist prosi za zadnje. Njegov duh naj bi bil vedno trden in odločen v izpolnjevanju božje volje.

Učil bom hudobne tvojih potov
in grešniki se k tebi spreobrnejo. (v. 15)

Po prošnji, tako je navadno v individualnih žalostinkah, sledi obljuba s katero se spokornik zaveže, da bo poboljšal svoje življenje in tudi druge pripravljal na spreobrnjenje (ps 21, 23). Večkrat navaja tudi vzrok za tako odločitev (ps 54, 8). Božje usmiljenje in dobrota sta ga tako pretresli, da hoče pokazati svojo hvaležnost na zunaj, ko bo učil grešnike izpolnjevati Jahvejevo voljo.

Reši me kazni za prelito kri, o Bog, Bog, moj Zveličar;
moj jezik naj se raduje tvoje pravičnosti! (v. 16)

Mnogi mislijo, da stem meri psalmist na dogodek 2 Kralj 11. Drugi pojmujejo to vrstico kot sinekdoho ali kot tip za kazen, ki jo izzove greh kot tak, ne glede na njegovo vrsto. Nekateri mislijo na krivično in nasilno prelito kri oziroma na nevarnost, ki preti pravičnemu s strani grešnikov (ps 137, 7). Najbolj primerno pa je, če mislimo na tiste grehe, katerim je

kot kazen sledila smrt. To je bilo lahko: zloraba bogoslužja (2 Mojz 20, 19; 3 Mojz 20, 1—5), kršitev sobotnega počitka (5 Mojz 31, 14), preklinjanje staršev (2 Mojz 21, 15), prešuštvo (5 Mojz 22, 22), sodomija (3 Mojz 20, 13), bestialnost (2 Mojz 22, 18) itd. Za tovrstne grehe je bila določena smrtna kazen. Če mu je Jahve greh odpustil in ga tako rešil smrtne kazni, je smel oproščenec po pravici vriskati, ker »grešnikovim ustom se hvala ne spodobi« (Sir 15, 9).

Zakaj nad klavno daritvijo nimaš veselja
in če bi ti dal žgalne daritve, bi jih ne maral. (v. 18)

Tu ni mišljena daritev za greh, ampak spravna daritev za odpuščene grehe. Bogu niso všeč žgalne daritve, ker same ne zmorejo nič, če jih ne spremlja skrušenost srca. »Jaz pa gledam na tega, ki je ponižen, ki je potrt v duhu in se trese pred mojo besedo« (Iz 66, 2).

Skrutinij vesti

Vsebinsko je 50. psalm izpoved grešnika, ki se zaveda svojega greha in tudi ve kakšna hudobija je greh, ker ga motri v luči božje svetosti. Grešnik je oropan Boga. Brez njega ne more živeti, zato trka na božje usmiljenje in prosi za odpuščanje grehov ter prenovitev srca. Če razčlenimo vsebino psalma na miselne enote, odkrijemo v njej vse bistvene prvine, ki so potrebne za dobro spoved. Psalm sam nakazuje smer v kateri ga moremo pastoralno najprej izrabiti. Ker more vsak grešnik vzbujati taka spokorna čustva kot jih ima psalmist, ga najprej izrabimo kot pripravo na spoved; ne samo zato, ker so v njem nanizane vse potrebne spovedne prvine, ampak zato, ker nas seznani z razlogi zakaj mora biti pokora tako pretresljiva in iskrena. Poglejmo razvojno pot, od greha preko pokore do odpuščanja, kakor jo je preživljal psalmist.

Psalmist je smrtno grešil. Njegova duša ne najde več pokoja (Iz 57, 21). Iz tega zla ga more rešiti samo Bog. Nanj naslavlja prošnjo za odpuščanje (3—4), sledi priznanje grešne krivde (5—8), prošnja za odpuščanje (9—11), za obnovljenje dobrega duha (12—14) in obljuba, da bo grešnikom oznanjal velika dela Jahveja (15—19) ter liturgični dostavek s prošnjo, da se nanovo pozidajo jeruzalemski zidovi (20, 21). Takšna razčlenitev psalma se sklada s shemo tistih lastnosti, ki jih mora imeti dobra spoved: spraševanje vesti, kesanje, trdni sklep, spoved in zadoščevanje.

Prvi pogoj za dobro spoved je natančno spraševanje vesti. Če to oprostimo, ne grozi samo nevarnost, da se vseh grehov ne bomo spovedali, ampak greha tudi ne spoznamo kot resnično zlo in se ne moremo zavedati njegovih posledic. Vest sprašujemo kadar vse umske sposobnosti in volitivne zmožnosti naobrnemo nase in tako z duhovnim očesom gledamo vase. Po tej introspekciji odkrijemo v sebi dejanski stan. Pri spovedi ne gre samo za golo naštevanje grehov, ampak tudi za spoznavanje samega sebe (Sokratovo načelo!). Ko gledamo vase odkrivamo vrsto in število grehov; obenem spoznavamo tudi vzroke svojih grehov in razmišljamo o načinu in sredstvih, da bi se jih odkrižali. Duhovni napredek je mogoč samo po doslednem spraševanju vesti. To so vedeli že pogani in so imeli spraševanje vesti za najprimernejše sredstvo za napredovanje v krepostih. »Po običaju pitagorejcev vsak večer pretresam svojo vest in sprašujem sebe, kaj sem čez dan govoril, slišal, storil«, pravi o sebi Cicero. Še bolj kot pogani naglaša potrebo po spraševanju vesti Cerkev in vidi v tem vir duhovnega napredka. Pri doslednem spraševanju vesti »spoznavamo vzroke svojih slabosti, v nas raste krščanska ponižnost in iztrebijo se slabe navade, premaguje nemarnost in duhovna otopelost, čisti se vest in krepi volja« (Mediator Dei). Tega bi se moral zavedati grešnik pred spovedjo. Biti mora na jasnem glede števila in vrste svojih grehov, še bolj pa ga mora pretresti dejstvo, da je z njimi razžalil neskončno dobrega Boga. Svoj greh mora motriti v luči božjih zakonov. Navadno pa ljudje to bistveno lastnost radi zanemarijo, bodisi zaradi malomarnosti ali pa zaradi slabe poučenosti. K spovedi prihajajo naravnost s ceste, s trga, s poslovnih opravkov. Ker ni časa za premislek se spovedo samo nekaterih grehov in ker ni predhodnega kesanja zvračajo krivdo na drugega, sebe bolj hvalijo kot obsojajo, greh olepšavajo, prikrivajo in morda celo tajijo. Ker ne izrečejo sodbe o sebi, jih bo sodil pravični Sodnik. »Ko bi sami sebe presojali, bi ne bili sojeni« (Rimlj 11, 31).

Spoznanju grešne krivde mora slediti priznanje. Zavest, da smo grešili popolnoma prostovoljno nas sili h kesanju. Resnično kesanje ni v tem, da svoj greh poznamo, ampak v zavesti, da smo ga zakrivili sami in zato prevzemamo nase vse njegove posledice. Občutek krivde je toliko ostrejši kolikor bolj se zavedamo kakšno zlo je greh v božjih očeh. Po tem spoznanju grešnik postane nemiren in žalost se naseli v srce. Čeprav je priznanje grešne krivde še tako iskreno in žalost še tako velika, oboje samo po sebi še ne more zadobiti odpuščanja, marveč je

samo potrebni pogoj brez katerega odpuščanja sploh ni. V priznanju je izražena samoobsodba, vsebovana pa je tudi neizgovorjena prošnja po odpuščanju. Potem ko greh odkritosrčno priznamo in ga obsodimo, se s psalmistom obrnemo k Bogu in »če bodo naši grehi rdeči ko škrlat, bodo beli ko sneg; če bodo rdeči kakor bager, bodo beli kakor volna« (Iz 1, 18).

S kesanjem mora biti združena tudi odločna volja greh zapustiti. Greh ni zgolj nekaj zunanjega, ampak se spočne v naši notranjosti (Jak 1, 14, 15), zato je treba najprej prenoviti duha in prenovljemu duhu bodo sledila tudi boljša dejanja. S psalmistom moramo spremeniti mišljenje, podreti za seboj vse mostove, ki nas vežejo z grešnim poželenjem in z odločno voljo vztrajati pred Bogom. To bo resnični »metanoia«, ki bo prenovil duh in telo.

Hudobija greha

Ob besedi greh se moderni človek prej posmehljivo namrdi kot zresni. Beseda greh se najde le še v slovarju, kdaj jo izgovori še kak otrok ali pobožna ženica, sem ter tja jo slišimo še z ust pridigarjev vendar je preveč medla in preslabotna, da bi nas ganila in pretresla. Vest pa se ne da prevpiti kar tako, in moderni človek jo kroti s tem, da poimenuje greh z najrazličnejšimi nedolžnimi izrazi. Greh je zanj samo dražeča napaka ali pomota, ki izhaja iz kake duševne bolezni. Za mnoge je greh dedna obremenjenost ali duševna neuravnovešenost; nihče ne greši iz lastne slabosti, kriv je njegov ponesrečen značaj, imel je smolo, za greh dolžijo škodljivo okolje. Najstrašnejši greh današnjega časa je ta, da je svet zgubil zavest greha. (Pij XII. v radijskem sporočilu 26. 10. 1946).

Verni ljudje so vajeni greh presojati bolj po njegovih posledicah kot samega na sebi. Preprost človek se težko vživi v teološko vsebino greha, bolj vidi škodo in zlo, ki izvira iz greha. Greh je najprej veliko socialno zlo. Pomislimo na greh prvih staršev! Kakšne kazni so ju zadele in po njima prešle na vse človeštvo! Kam privede človeka sovraštvo do bližnjega nas pouči zgodba o Kajnu in Abelu, zato je vsak, »kdor brata sovraži ubijalec« (1 Jan 3, 15). Uboj izzove maščevanje (1 Mojz 4, 23, 24). In posledice nečistega greha, zlasti ogabne sodomije, kdo jih more predvideti! (1 Mojz 19, 15—29; Rimlj 1, 24—32). »Očitna so dela mesa; in taka so: nečistovanje, nesramnost, razuzdanost, malikovanje, čaranje, sovraštvo, zdražba, zavist, jeza, prepirljivost, razprtije, ločine, nevoščljivost, uboji, pijančevanje, požrešnost« (Gal 5, 19—21). Ker so sadovi greha tako

pogubni, mora biti greh sam na sebi res veliko zlo, kajti vzrok je vedno strašnejši kot njegov učinek. Grešne posledice izvirajo iz greha kot počela in so z njim iste narave po načelu agere sequitur esse.

To spoznanje dopolnimo, če pomislimo na kazni s katerimi zakonodajalec sankcionira greh. Zaradi prešuštva Izraelcev z moabskimi hčerami jih je padlo v enem dnevu nad triindvajset tisoč (4 Mojz 25, 1—9). Hujše kot časne so večne kazni. »Proč izpred mene v večni ogenj« (Mt 25, 41), »Tam bo jok in škripanje z zobmi« (Mt 25, 30). Plaši nas strašna spačenost in grdobija pogubljenih. Zavrženi so v peklensko brezno, kjer gori ogenj, ki ne ugasne in jih gloda črv, ki ne umrje. Tem mukam se pridruži še bridka zavest: kriv sem sam, res popolnoma sam . . .

Psalmist pojmuje greh še globlje. Predoči nam teološko vsebino greha. Ko meri odnos greha do Boga, gleda v najbolj temne globine grešne hudobije. To spoznanje izraža v 6. vrstici: »Zoper tebe samega sem grešil, in, kad je zlo pred teboj, sem storil«. Z besedami »zoper tebe samega« zatrjuje, da so vsi grehi, ne glede na vrsto, naperjeni proti Bogu. Greh je, drzno rečeno, atentat na Boga. Z grehom se človek obrne proč od Boga, srce pa naveže na minljivo in nič vredno stvar. (Aversio a Deo et conversio ad creaturam, hoc est peccatum). Za hipni, trenutni užitek zamenja grešnik večno srečo, za neskončno dobroto si izvoli končno, Boga zamenja za stvar. Bog je neskončno dober, pravičen in svet. Njegova svetost se kaže v zapovedih, te pa grešnik zlobno tepta. Ker s kršenjem zapovedi tepta božjo voljo žali tudi avtorja zapovedi, Boga. Uprl se je vsemogočnemu Bogu (ps 32, 9) in sedaj trepeta pred drznostjo svojih dejanj. Pri Bogu je užival srečo. Z radostjo je zahajal v hišo Gospodovo (ps 121, 1) in tam je vriskala njegova duša k živemu Bogu« (ps 83, 3), sedaj pa je oropan za to srečo. Nemir se je naselil v njegovo srce (Iz 57, 21) in bega okoli kot brezdomec. Največjo bolečino občuti zato, ker njegova duša ni več pri Bogu. Kakor je človeško oko ustvarjeno za svetlobo in je nesrečno če je slepo, ker je ne more več dojemati, kakor je uho ustvarjeno za sluh in je zgrešilo življenjski cilj če je oglušelo, tako je duša ustvarjena za Boga in je neskončno nesrečna, če ga zaradi smrtnega greha gubi. Bolj kot telesna slepota ali gluhost ga boli ločenost duše od Boga.

S teološko vsebino greha daje psalmist tudi biblično osnovo popolnemu kesanju. Zavest, da je greh strašna žalitev Boga in duša zaradi tega prežeta z iskrenim kesanjem, ni nič drugega

kot popolno kesanje. Takšno kesanje navdihuje nadnaravna ljubezen do razžaljenega Boga in ta »pokrije množico grehov« (1 Petr 4, 8). Psalmist se ne kesa iz strahu pred pretečimi kaznimi, ampak zato, ker je z grehom žalil Boga. Njegov greh je bil naperjen naravnost proti Bogu samemu.

Če hočemo pri vernikih vzbuditi resnično nadnaravno kesanje potem je zato potreben pravi nagib. Človek je misleče bitje in ga prav nič ne prepričamo o hudobiji greha če venomer ponavljamo: dajmo, naredimo, pustimo . . ., ampak hoče, da nauk primerno utemeljimo in ga z razodeto besedo prepričamo o hudobiji greha. Greh je strašna žalitev Boga. Človek se upre Bogu pred katerim trepetajo angeli in svetniki. Kam ga utegne pripeljati takšen upor? Mimo vseh nesreč je največja ta, da bo za večno zavržen od Boga. Razžaljeno božjo dobroto mora odplačati z nadnaravno ljubeznijo (ps 129, 1, 2). Takšemu spoznanju bo spontano sledilo kesanje.

Pokropi me . . .

Kropljenje s hizopom je bilo sestavni del starozaveznega bogoslužja. Imelo je več pomenov. S kropljenjem je bila potrjena zaveza med Jahvejem in izvoljenim ljudstvom. Mojzes je vzel polovico krvi daritvenih živali, jo zlil na oltar s preostalo pa pokropil ljudstvo in rekel: »Glejte, to je kri zaveze, ki jo je Gospod sklenil z vami« (2 Mojz 24, 8). Kropljenje je bilo del daritvenega obreda. Ko je duhovnik položil roke na daritveno žival, da bo ugodno sprejeta, so jo zaklali pred svetiščem, duhovniki pa so prestregli kri in z njo krog in krog pokropili oltar (3 Mojz 1, 5). Pri daritvi za greh so kropili s krvjo sedem krat pred Gospodom (3 Mojz 4, 6). S kropljenjem so potrjevali tudi obredno čistost. Kdor je bil obredno nečist, ker se je dotaknil mrhovine, si je moral oprati svoja oblačila (3 Mojz 11, 25), gobavca pa so potem ko je ozdravel pokropili sedem krat z vodo (3 Mojz 14, 7).

Tudi v Cerkvi je kropljenje v navadi. Uporabljamo ga v različnih primerih. Najprej ponazarja božji blagoslov. Kakor padajo kapljice blagoslovljene vode na predmet tako naj pride nadenj tudi rosa božjega blagoslova. Blagoslovljen predmet sodi pod posebno božje varstvo. Blagoslovljena voda naj odganja zle duhove in odvrača bolezni. Vse, kad bo blagoslovljena voda pokropila »naj bo brez vsake nečistoče, in obvarovano vsake škode: naj ne bo ondi kužnega duha, ne kvarnega zraka: vsako zalezovanje skritega neprijatelja naj odstopi, in če je kaj take-

ga, kar nasprotuje blaginji prebivalcev ali njih miru, naj se po kropljenju te vodi umakne« (prim. molitev pri blagoslovu vode).

Pomembno je kropljenje hiše pred obhajilom bolnika ali pred podelitvijo zakramenta bolniškega maziljenja. Duhovnik pokropi prostor z blagoslovljeno vodo, moli antifono pokropi me in začetek 50. psalma, da bi z njegovim »skromnim vstopom v to hišo prišla tudi večna sreča in božji blagoslov« (prošnja pred maziljenjem). Blagoslovljena voda naj prežene skušnjavca, če ga nadleguje, pri njem pa naj vzbudi spokornega duha. In kropilniki po krščanskih domovih! Majhni so, pa ne brez pomena. Kako ganljiv je blagoslov očeta ali matere ko z blagoslovljeno vodo prekriža svojega otroka kadar se odpravlja z doma! Očetov blagoslov, podkrepljen s kapljicami blagoslovljene vode naj varuje otroka in ga oddeli od svetne pokvarjenosti tako kakor božji blagoslov oddeli nekatere predmete od posvetne rabe in jih nameni za bogoslužje.

Izrazito spokorni značaj ima kropljenje vernikov pred farno mašo ob nedeljah in praznikih. V cerkev prihajamo zato, da se udeležimo najsvetejše daritve in da tudi sami oddamo svoj dar. Toda preveč se nas drži posvetni prah in na to, da smo grešniki in bi se morali bližati oltarju v duhu ponižnosti niti ne mislimo. Antifona pokropi me in sledeči 50. psalm vzbujata skupaj s kropljenjem spokornega duha in željo po očiščenju grehov. Samo kadar stojimo čisti pred Bogom, mu je daritev všeč. Kako to dosežemo, ali s kropljenjem ali s spokornimi pristopnimi molitvami, ni važno. Potreben je spokoren duh in čist namen. Če tega ni, tudi daritev, še tako pompozna ne zaleže nič. »Čemu mi je kadilo, ki prihaja iz Sabe, dišeči cimet iz daljne dežele? Vaših žgalnih daritev ne maram, vaše klavne daritve mi niso všeč« (Jer 6, 20). Zakaj ne? Zato, ker Bog »gleda na tega, ki je ponižen, ki je potrt v duhu in se trese pred njegovo besedo« (Iz 66, 2).

Kosti potrte

Tudi v našem izrazoslovju pomenijo besedne zveze »do kosti«, »s kostmi vred« nekaj trpkega: urezal sem se do kosti, premočen sem do kosti, požrl ga je s kostmi vred . . . Psalmist izraža z metaforo »kosti potrte« pretres človeških duhovnih in telesnih sil, popolno skrušenost. Grešnik se zaveda svoje krivde in drhti pred pravičnim sodnikom kot prosjak v silnem mrazu in čaka na razsodbo. Da bi ublažil božjo jezo venomer

ponavlja spokorne prošnje: svojo pregreho priznavam, obrni svoj obraz od mojih grehov, ne zavrzi me izpred svojega obličja, reši me kazni za prelito kri, moja daritev je skesan duh ... Spokorni duh preveva celotno vsebino psalma. Zaradi izrazito spokornega značaja zavzema psalm v liturgiji važno mesto. Cerkev hoče vzbujati z molitvijo 50. psalma pri molivcih enaka spokorna čustva kot so pretresala psalmistovo dušo. Vse javne molitve se začno z »Gospod odpri moje ustnice« (v. 17). Kot spokorna molitev se nahaja 50. psalm v drugi shemi hvalnic, ki jih molimo od sedemdesetnice do velike noči, v adventnih ferijah, ob kvatrih in vigilijah. Pomembno mesto zavzema 50. psalm tudi v opravilu za rajne. Pokojnikova duša se je že srečala z Bogom, spokorno molitev pa zanjo opravlja Cerkev. Pri molitvi za rajne je bolj v ospredju božje usmiljenje kot pokora za greh. Spokornik pa misli bolj na svoj greh in na pokoro, ki jo mora zanj pretrpeti. Bog sprejema našo molitev in krivdo, čeprav še tako strašno, odpušča. »Preloži na Gospoda svojo skrb, on te bo podpiral: nikdar ne bo pripustil da bi pravični omahnil« (ps 54, 23). Na tem sloni naše upanje. Ni greha pod soncem, da ga Bog ne bi odpustil, če se ga resnično skesaš. Greh je veliko zlo, toda ne največje. Največje zlo je storiti greh in v njem vztrajati. Psalmist nam kaže drugačno pot: »skesanega in ponižnega srca, o Bog, ne zametuješ« (v. 19).

Dr. FRANCE ROZMAN

BOGOSLUŽJE KRISTA USKRSLOGA

(2. članak uz saborsku liturgijsku Uredbu)

Nakon što je 7. XII 1962. izglasana I glava saborske Uredbe o sv. bogoslužju, C. Vagaggini napisao je sutradan u »Osservatore Romano«: »Ovaj doktrinalni dio ne samo da svečano ozakonjuje temeljnu nauku razvijenu u enciklici »Mediator Dei« nego je u nekim tačkama razjašnjava i razvija. Tako je vlastitost ove konstitucije: što narav liturgije promatra izravno pod vidom Krista kao prvotnog sakramenta i Crkve kao općeg sakramenta koji je proizašao iz Krista« (v. SB III, 27). Uredba na nekoliko mjesta uzima čitave pasuse iz enciklike MD, iako je ne citira jer je prevladalo mišljenje da se ne citiraju dokumenti redovitog učiteljstva, pa se prema tome u saborskoj Uredbi

ponavlja spokorne prošnje: svojo pregreho priznavam, obrni svoj obraz od mojih grehov, ne zavrzi me izpred svojega obličja, reši me kazni za prelito kri, moja daritev je skesan duh... Spokorni duh preveva celotno vsebino psalma. Zaradi izrazito spokornega značaja zavzema psalm v liturgiji važno mesto. Cerkev hoče vzbujati z molitvijo 50. psalma pri molivcih enaka spokorna čustva kot so pretresala psalmistovo dušo. Vse javne molitve se začno z »Gospod odpri moje ustnice« (v. 17). Kot spokorna molitev se nahaja 50. psalm v drugi shemi hvalnic, ki jih molimo od sedemdesetnice do velike noči, v adventnih ferijah, ob kvatrih in vigilijah. Pomembno mesto zavzema 50. psalm tudi v opravilu za rajne. Pokojnikova duša se je že srečala z Bogom, spokorno molitev pa zanjo opravlja Cerkev. Pri molitvi za rajne je bolj v ospredju božje usmiljenje kot pokora za greh. Spokornik pa misli bolj na svoj greh in na pokoro, ki jo mora zanj pretrpeti. Bog sprejema našo molitev in krivdo, čeprav še tako strašno, odpušča. »Preloži na Gospoda svojo skrb, on te bo podpiral: nikdar ne bo pripustil da bi pravični omahnil« (ps 54, 23). Na tem sloni naše upanje. Ni greha pod soncem, da ga Bog ne bi odpustil, če se ga resnično skesaš. Greh je veliko zlo, toda ne največje. Največje zlo je storiti greh in v njem vztrajati. Psalmist nam kaže drugačno pot: »skesanega in ponižnega srca, o Bog, ne zametuješ« (v. 19).

Dr. FRANCE ROZMAN

BOGOSLUŽJE KRISTA USKRSLOGA

(2. članak uz saborsku liturgijsku Uredbu)

Nakon što je 7. XII 1962. izglasana I glava saborske Uredbe o sv. bogoslužju, C. Vagaggini napisao je sutradan u »Osservatore Romano«: »Ovaj doktrinalni dio ne samo da svečano ozakonjuje temeljnu nauku razvijenu u enciklici »Mediator Dei« nego je u nekim tačkama razjašnjava i razvija. Tako je vlastitost ove konstitucije: što narav liturgije promatra izravno pod vidom Krista kao prvotnog sakramenta i Crkve kao općeg sakramenta koji je proizašao iz Krista« (v. SB III, 27). Uredba na nekoliko mjesta uzima čitave pasuse iz enciklike MD, iako je ne citira jer je prevladalo mišljenje da se ne citiraju dokumenti redovitog učiteljstva, pa se prema tome u saborskoj Uredbi

nalaze navedeni samo skripturistički, patristički i liturgijski citati, kao i oni iz drugih koncila. Ipak, nije uzalud zapisano da je Sabor učinio korak dalje od enciklike MD u naglašavanju da sam Krist obavlja čitavu liturgiju, dakako, služeći se svojom Crkvom, njezinim službenicima i članovima. Naglasio je to Pijo XII već početnim riječima svoje enciklike i na više mjesta, ali Sabor to čini još odlučnije i dosljednije.

Evo samo jedan primjer: Kad enciklika MD govori o časoslovu ističe kao subjekt tog moljenja Crkvu, otajstveno tijelo Kristovo. Tako je i predsaborska komisija u uvodu gl. 4 liturgijske sheme, poslije navoda iz enciklike MD o Kristu »koji je uveo u ovo zemaljsko progonstvo onu pjesmu koja se u nebeskom dvoru pjeva po sve vijeke«, bila stavila: »Ecclesia autem, sacerdotio mirabili in suo Capite insignita, et divinam ipsius missionem in terris pergens . . .« Međutim je jedna opaska saborskih otaca na tu stilizaciju glasila: »Videntur plus aequo dividi Ecclesia a Christo, quasi Ecclesia posset concipi sine Christo«. Komisija je prihvatila tu opasku i sabor je izglasao novi tekst koji sada glasi: Subjekt ostaje Krist (iz 1. alineje), dakle On »Illud enim sacerdotale munus per ipsam suam Ecclesiam pergit«.

Nije ovo cjepidlačenje nego potrebno isticanje uvjerenja Crkve, da je njezina liturgija Kristova. Iza kako je u prošlom broju iznesena velika juridična promjena prenošenjem mnogih liturgijskih ovlasti od Sv. Stolice na biskupa i na zborove biskupa, pogledajmo sada na koji sve način dolazi u Uredbi do izražaja dogmatska istina o subjektu naše liturgije. Ako je biskup veliki svećenik svoje biskupije, to je samo kao namjesnik Krista koji je jedini Veliki svećenik cijele Crkve. Još više, biskup (a tako i svećenik i svaki vjernik) je ono što jest samo po Kristu. Značajno je u tom pogledu gdje taj izraz stavlja Uredba baš u vezi s naglašenom ulogom biskupa (čl. 41). Ni biskup nije izvor duhovnog života vjernika, iako im ga najviše on posreduje, jer sav život izvire samo od Krista. Nije stoga uzalud izraz »in Christo«, valjda namjerno, izvučen iz običajne formulacije »suorum in Christo fidelium« i prebačen iza »fidelium«, pa »in Christo« treba spojiti s »vita« i znači: Kristov život vjernika. Francuski prijevod tako razjašnjava tu stilističku finesu: »la vie chrétienne de ses fideles« (La Maison-Dieu, br. 76, str. 75).

I

Na prvi se pogled vidi da su doktrinalni uvodi svakog poglavlja liturgijske Uredbe vrlo sažeti i, prema shvaćanju nekih,

ne posve potpuni. Odgovara to praktičnom smjeru ovog Sabora i posebno nakani ove Uredbe. A ipak odmah u čl. 5. donosi nekoliko izraza kojima ističe Kristovu ulogu u liturgiji. »On je »liječnik tijela i duše, posrednik između Boga i ljudi, jer je njegova ljudska narav, združena s osobom Riječi, bila sredstvom našega spasenja. U Kristu je, dakle, »iskazana savršena zadovoljština našeg pomirenja te nam je dana punina bogoslužja«.

I u drugim prigodama Uredba spominje glavnog aktera, protagonistu svih liturgijskih čina. Ono što kod njih obavlja Crkva, čini to uvijek u najužoj vezi sa svojim božanskim Zaručnikom, oslonjena o njega. Bilo bi fatalno u kojoj liturgijskoj molitvi racionalistički gledati monolog. Liturgija je neprestani dialog, nerazrješiva veza obredima i riječima između Krista-Zaručnika i Crkve-Zaručnice (čl. 85 i 86). Zaista, »u liturgiji Bog govori svojemu puku, a Krist još i sada navješta evanđelje« (33).

Na još jedan izraz Uredbe treba posebno upozoriti. Za svećenika velika čl. 33, da »predstoji skupu vjernika in persona Christi«. Papinski dokumenti (naročito enciklike »Mystici corporis« i »Mediator Dei«), teologija i propovijedanje ponavljaju tu riječ da nam je postala skoro banalnom. Jednostavno je prevodimo »u ime Krista« ili »mjesto Krista« kod toga malo što mislimo. A smisao joj je vrlo dubok i opsežan.

Krist, Bog-čovjek, je naš Veliki svećenik, naš liturg. Samo on to može biti, kako je izloženo u poslanici Hebrejima. Samo on je pravi Bog i pravi čovjek, samo kod njega su u jednoj osobi spojene dvije naravi, koje su dotada bile odijeljene neprelaznim ponorom, božanska i ljudska. Time je čovjek uzvišen nad sva nebesa. Sam Bog je sjedinjen s čovjekom i djeluje po čovjeku. Kristova je božanska osoba utjelovljenjem prigrlila ne samo jednu konkretnu ljudsku narav s kojom je druga božanska osoba tvorila i zauvijek tvori jednu fizičnu osobu, nego je čitavu ljudsku narav kao takovu učinila oruđem svojeg djelovanja. Crkveni oci ,osobito istočni a na Zapadu sv. Leon I, neprestano to ističu. Sjetimo se barem jednog teksta: nekad božićne prikazne molitve, koju sada molimo kod svake sv. Mise ulijevajući vodu u kalež. Crkva je dakle započeta Kristovim utjelovljenjem i u njoj se utjelovljenje nastavlja do konca vijekova.

Svećenik kao predstojnik Crkve zastupa na poseban način Crkvu, kad Krist po njoj, po njemu djeluje. Nije to toliko prvenstvo vlasti i časti (zapravo služenja u smislu Lk 22, 26—28) koliko ontološka prednost: Isusova osoba djeluje po nekim pri-

padnicima ljudske naravi na poseban način. Zašto? Ne po njihovoj sposobnosti ili zasluzi, već jer ih je slobodno odabrala njegova osoba. Kao što se je za zemaljskog života Kristova osoba sakrivala iza njegova vidljivog tijela i po njemu djelovala, tako se nekako sada ista osoba sakriva iza Crkve, svećenika, vjernika i po njima djeluje. »In persona Christi« dakle znači da je onaj koji djeluje Krist, jer je samo osoba subjekt svakog čina. A ta osoba može upotrijebiti ljude, jer je u utjelovljenju primila za njih preobilne milosti koje dogmatika naziva »gratia unionis« i »gratia capitis«.

Crkva je dakle »zajednica Božje Riječi«, kako ističu noviji teolozi (nek je spomenuto samo djelo u više svezaka: Ch. Journet, L'Église du Verbe Incarné), nastavak i produženje Boga-čovjeka kroz sva vremena i prostore. To se je sjedinjenje božanske i ljudske naravi izvršilo u krilu prečiste Djevice, koje je kao zaručnička odaja te jedinstvene, najviše i nerazrješive veze. Bl. Dj. Marija nije postala našom Majkom tek pod križem. Tada je svečano proglašena našom Majkom, ali je to već od časa kad je postala Majkom Boga-čovjeka. I stoga, usput rečeno, ako II vatikanski Sabor u istoj Konstituciji poveže Crkvu i Mariju kao »Majku Crkve« (papa Pavao VI 4. XII 1963), time će u očima Crkve presv. Bogorodicu ne poniziti već uzvisiti, jer će istaknuti i Marijinu posredničku ulogu koja je započela utjelovljenjem Božje Riječi u njezinoj utrobi. I u tom pogledu liturgijska Uredba pripravlja druge i prethodi im (v. čl. 103). Zaista, »blagoslovljena ti među ženama i (= jer je) blagoslovljen plod utrobe tvoje, Isus!«

Ovako shvaćeno »Kristovo otajstvo«, naviještano od sv. Pavla i neprestano dalje od sv. liturgije, treba nam biti neprestano pred očima. Teologija neprestano kuje riječi, da nam približi otajstvo Krista i Crkve. R. Mari je čak naziva: »La Chiesa ... è Cristo sacramentalizzato« (Osservatore Romano, 12. IX 1963, str. 2). Krist je prvotni, iskonski sakramenat, mysterium. Bez njegova utjelovljenja ne bismo imali Crkvu, sveopći sakramenat. Bez nastavljanja utjelovljenja u Crkvi ne bismo imali svete sakramente, ne bismo zapravo imali Isusa. Da on po liturgiji (osobito po krstu i Euharistiji) ne živi u svojoj Crkvi, bio bi samo historijska ličnost, a ne uvijek među nama, s nama i u nama. Kako bi onda Crkva mogla moliti na koncu kanona »po njemu, s njime i u njemu«? Stoga Uredba više puta spominje »mysterium Christi« (2), »totum mysterium Christi« (102) i hoće da to otajstvo tumače glavne teološke discipline (16) i da ono bude glavni predmet propovijedanja (35).

Svi smo pozvani da tu duboku istinu »otkrijemo«. Pod tim podnaslovom stavlja Mons. Jenny, pom. biskup u Cambrai-u, član predkoncilske i koncilske liturgijske komisije, prvu dužnost koju nam nameću doktrinalne i pastoralne direktive saborske Uredbe o sv. bogoslužju. »Liturgija je drugo nego li niz ceremonija, skup obreda što ih treba obaviti, raznolika zbirka kretnji i molitava. Ona je Epifanija Gospodina, čije se otkupiteljsko djelo nastavlja u euharistijskom činu (6). Liturgija je djelatna prisutnost Isusa Pantokratora, Gospodara povijesti, Spasitelja svijeta koji se je, poslije priprema u Starom zavjetu, utjelovio za naše spasenje, naviještao kraljevstvo Božje, u poslušnosti svom Ocu prikazao svoj život kao žrtvu za grijehe ljudi, svojom smrću pobijedio smrt, svojim slavnim uskrsnućem započeo novi svijet i vijek. Poslije svoga uzašašća sjedeći zdesna Bogu upravlja svoju Crkvu poslavši do kraja svijeta svoje apostole, koje Duh Sveti nadahnjuje i jači. Krist je nevidljivo s njima prisutan do konca vijekova. To što je Krist učinio svojim prolazom kroz ljudsku povijest, nastavlja da vrši vidljivim i ujedno nevidljivim djelovanjem sakramenata, čije je srce Euharistija« (LMD, 76, 21).

II

Nije to glavno u saborskoj Uredbi o sv. bogoslužju. Sva su kršćanska stoljeća bila uvijek više ili manje uvjerena da je naše bogoslužje Kristovo. Na nebrojene je to načine isticano i predočeno. Važnije je za nas pitanje: bogoslužje kakvoga Krista? U tom pogledu još uvijek većinom živimo u srednjem vijeku koji je isticao Isusovu ljudsku narav, pa ga je zamišljao, štovao i ljubio kao Dijete u jaslama i kao Čovjeka boli u muci i na križu. Ako je to značajka drugog kršćanskog tisućljeća, prvo je tisućljeće (uzevši okruglo) gledalo drukčije: Krist se utjelovio i trpio, ali i uskrsnuo i kao Uskrsla su ga naviještali apostoli i toliki kršćanski naraštaji, te poput prvog mučenika umirali da mogu doći k onome koji sjedi zdesna Ocu. Dakako, nitko ne može odijeliti činjenice Isusove smrti i uskrsnuća, pa bi bilo krivo misliti da je tko kada to posve odijelio. Važno je ipak na što se stavlja naglasak: na Veliki petak ili na Uskrs.

Stav stare Crkve sažeto navodi sv. Ćiril Jeruzalemski (Cath. ĆIII, 4): »Ja znam za križ, ja znam za uskrsnuće. Da je Krist ostao jedan razapeti čovjek, ja jamačno ne bih znao za križ, ostao bih nepoznat skupa sa svojim Učiteljem. Ali, jer je križ slijedilo uskrsnuće, ne sramim se propovijedati križ« (cit. P. Brajčić, Kerigmatički pogled na dogmu, 177). Sadanje stanje

jakim izrazima opisuje profesor na Gregoriani, A. P. Scmidt SJ. Da ih prijevod ne razvodni, evo ih u originalu: »Permultis festum Nativitatis Domini festum maius est, quia magis ex sentimento quam ex ratione iudicant. Permultis Pascha nihil aliud est ac observantia praecepti paschalis, scilicet confessionis et communionis. Et multis devotis magis placent ritus feriae V in Cena Domini et feriae VI in Parasceve quam nox paschalis. Haec omnia nobis demonstrant, si sinceriter loqui audeamus, quomodo ignorantia religiosa, sentimentalismus infantilis, machinalis observantia praeceptorum, devotionismus superficialis contra evidentiam rerum agunt! Revera motus liturgicus est actio provindetialis Spiritus Sancti in Ecclesia hodierna et hebdomadae sanctae instauratio medium pastorale maximi momenti« (Introductio in liturgiam occidentalem 490).

O tome je naš list pisao više puta, a osobito je vrijedan članak F. Kavčića: »Velikonočno« krščanstvo (SB II 103ss) i drugi u ovom broju. Bila bi šteta, ako se i Hrvati ne potrude shvatiti taj članak. Ne smije se zanemariti historijski trenutak. »U povijesti crkvene duhovnosti bit će vjerojatno najveći događaj naših vremena: što nam je opet ušlo u svijest uskrsno otajstvo« (Durwell, La résurrection de Jesus -mystère de salut, Paris 1954, 10). Je li meni?

Jasno je da je to shvaćanje imalo doći i došlo je do izražaja u saborskoj Uredbi i to kao malo koja druga njezina doktrinalna vrednota. Odmah na početku ističe »uskrsno otajstvo muke, uskrsnuća i uzašašća Isusa Krista« (čl. 5). Sve je to jedno otajstvo, i to uskrsno, ne samo za Krista nego i za nas, njegove vjernike i udove, koji smo »krštenjem s njim umrli, pokopani i uskrsli« (6). To nas ne iznenađuje, ali je zaista neobično kad na početku poglavlja o presv. Euharistiji naziva istu »convivium paschale« (47). I to na mjestu gdje se ne bi očekivalo. Ne samo da je prema Uredbi Euharistija spomen i uskrsnuća Kristova, već iza Augustinovih oznaka odmah se nadovezuje i nastavlja antifonom II tijelovske večernje (koja je svećenicima još više poznata iz pričešćivanja izvan Mise), ali ne samo što Uredba iz nje ispušta izreku »slavi se spomen muke njegove«, već mjesto »sveta gozba« ima »convivium paschale«. Istina, »pascha« ovdje znači prema židovskom »prijelaz«, Kristov prijelaz kroz zemaljski život i smrt u vječni život, ali opet nije naglašena smrt nego uskrsnuće.

Ponovno isti izraz upotrebljava čl. 61. Svu Božju milost koju nam dijeli liturgija sakramenata i sakramentala proizlazi »ex mysterio paschali Passionis, Mortis et Resurrectionis Christi«.

Još više se Kristovo uskrsnuće ističe čl. 102 i 106, kad ga stavlja za podlogu svetkovanja nedjelje kao uskrsnog Gospodnjeg dana i Uskrsa kao najvećeg blagdana. A Uredba ne ostaje samo kod načela već ga i konkretno primjenjuje: pogrebne obrede treba tako obnoviti da više dođe do izražaja uskrsni značaj kršćanske smrti (61); Crkva o blagdanima svetaca »naviješta uskrsno otajstvo« (104); na Uskrs nas ima pripraviti korizma sa svojom krsnom i pokorničkom liturgijom (a da se tu ni ne spominje Isusova muka, bez koje mi ne možemo zamisliti korizmu) (109); pa i sam strogi post Velikog petka (i subote) naziva uskrsnim postom (110).

U ovom smislu i smjeru treba da zaista svi, malo po malo, promijenimo ili barem upotpunimo svoje shvaćanje, ako hoćemo da budemo onakvi kakve nas Bog hoće po svojoj Crkvi i njezinoj liturgiji u naše dane. Što je »pascha« značila u Starom zavjetu i u Kristovu životu, razložio nam je na nezaboravan način preuzv. J. Pavlišić na liturgijskom sastanku u Splitu 1954. Da našu uskrsnu svijet ima u nama oživljavati ne samo blagdan Uskrsa i svaka nedjelja (»voskresenje«) nego i svaka sv. Misa i Euharistija uopće, hoće od nas naš Sabor (čl. 6) ponavljanjem riječi tridentskog sabora: Euharistija »u kojoj se ponazočuje pobjeda i slavlje njegove smrti.« Dakle, ne treba gajiti ni podržavati »tješenje« Isusa, »božanskog Utamničenika u svetohraništu«, nego širiti i buditi pobjednu i pobjedonosnu vijest i svijest Kristova i našeg uskrsnuća. Kao takvu, treba Euharistiju prikazivati, blagovati i štovati! A smijemo li onda presv. Euharistiju-Pashu upotrebljavati za »pokopanje Gospodinovo« i za »Božji grob«? Nema stvari koje ljudi ne znaju opravdati, ali je po srijedi pitanje pravog ukusa i crkvenog duha, i to u važnoj stvari.

O uskrsnom je značaju sv. Mise osobito rado govorio sv. Ivan Krizostom, euharistijski naučitelj. A evo kako jedan biskup naših dana nastavlja gornji citat: »... Euharistija, spomen smrti i uskrsnuća. Uskrsno je otajstvo središte ekonomije spasenja, pa stoga treba da bude i središte svakog liturgijskog čina. Uskrs kao događaj, Uskrs kao otajstvo, Uskrs kao slavljenje (celebracija). Događaj je proglašen, otajstvo je saopćeno, slavljenje okuplja Crkvu na tri liturgijska prvorazredna čina: blagdan Uskrsa, pripravljen korizmom pokore i produžen Pedesetnicom (Pentekoste) veselja; nedjelja ili dan Gospodnji koji daje svoju vrijednost svakoj novoj sedmici; sveta žrtva Mise koja »naviješta Gospodnju smrt, dok on ne dođe«. Od jednog

Uskrsa do drugog Crkva se približuje Pashi konačne paruzije, nebeskom Jeruzalemu gdje se slavi ista i jedina liturgija, ali savršena, kojoj se Crkva pridružuje na zemaljskom putovanju«.

»Pascha est cor liturgiae« (A. P. Schmidt, Hebdomada sancta, p. VII). Pashom u vječnu Pashu! Krist je došao, ali će i doći. Krist je uskrsnuo, a i mi ćemo uskrsnuti. Kristov se »prijelaz« mora još izvršiti i na nama. Krist je među nama, posebno po liturgiji, pa nas upravo to vodi k njemu ovdje i u vječnosti. »In terrena liturgia ... Salvatorem exspectamus Dominum nostrum Iesum Christum, donec ipse apparebit vita nostra, et nos apparebimus cum ipso in gloria (8)«.

o. Martin dr Kirigin OSB

JA SAM DOBRI PASTIR

(Druga nedjelja po Uskrsu)

Prvo doba Crkve bilo je pravo uskrsno vrijeme. Sve je u životu prvih kršćana bilo klicanje, radost i hvala. Upravo je bilo dovršeno otkupljenje. Ljudi su se preporađali po vodi krštenja. Krv Kristova je bila, tako reći, još topla na zemlji. Zato mlado kršćanstvo vidno podrhtava od radosti i zahvale, a to mu daje neuporedivi čar. Ne označuje uzalud grčka riječ »haris« u govoru kršćana: milost, radost, hvala i nebeski milosni čar. I nije uzalud sam Krist nazvan »Haris« — početnik ljubavi i milosti.

Uskrsna liturgija Crkve je vjerni odraz ovog radosnog ranog doba kršćanstva. Ona nosi na sebi obilježje miline. Po njoj postaje otkupljenje pristupačno svim vremenima i ljudima. Upravo smo i mi doživjeli otkupljenje. Upravo nas je krv Jaganjčeva kao moćni pečat oslodobila od smrti i kao mlijeko naš novi život nahranila. U nama cvjeta novo djetinstvo. Svaka Aleluja u uskrsno vrijeme je usklik radosti i zahvalnosti otkupljenja i od grijeha oslobođenog života.

Kristu Gospodinu ide radosno klicanje i hvala Crkve. Snažno plamti ljubav prema njemu. On je donio otkupljenje. U njemu je božanska ljubav postala čovjekom i izvršila djelo otkupljenja uz mnoge boli. On je vođa novoga života. K Ocu on vodi povorku otkupljenih. Zato on ispunja sve misli i život Crkve. Uvijek pod novim slikama gleda ona njega — svoga Spa-

Uskrsa do drugog Crkva se približuje Pashi konačne paruzije, nebeskom Jeruzalemu gdje se slavi ista i jedina liturgija, ali savršena, kojoj se Crkva pridružuje na zemaljskom putovanju«.

»Pascha est cor liturgiae« (A. P. Schmidt, Hebdomada sancta, p. VII). Pashom u vječnu Pashu! Krist je došao, ali će i doći. Krist je uskrsnuo, a i mi ćemo uskrsnuti. Kristov se »prijelaz« mora još izvršiti i na nama. Krist je među nama, posebno po liturgiji, pa nas upravo to vodi k njemu ovdje i u vječnosti. »In terrena liturgia . . . Salvatorem exspectamus Dominum nostrum Iesum Christum, donec ipse apparebit vita nostra, et nos apparebimus cum ipso in gloria (8)«.

o. Martin dr Kirigin OSB.

JA SAM DOBRI PASTIR

(Druga nedjelja po Uskrsu)

Prvo doba Crkve bilo je pravo uskrsno vrijeme. Sve je u životu prvih kršćana bilo klicanje, radost i hvala. Upravo je bilo dovršeno otkupljenje. Ljudi su se preporađali po vodi krštenja. Krv Kristova je bila, tako reći, još topla na zemlji. Zato mlado kršćanstvo vidno podrhtava od radosti i zahvale, a to mu daje neuporedivi čar. Ne označuje uzalud grčka riječ »haris« u govoru kršćana: milost, radost, hvala i nebeski milosni čar. I nije uzalud sam Krist nazvan »Haris« — početnik ljubavi i milosti.

Uskrsna liturgija Crkve je vjerni odraz ovog radosnog ranog doba kršćanstva. Ona nosi na sebi obilježje miline. Po njoj postaje otkupljenje pristupačno svim vremenima i ljudima. Upravo smo i mi doživjeli otkupljenje. Upravo nas je krv Jaganjčeva kao moćni pečat oslodobila od smrti i kao mlijeko naš novi život nahranila. U nama cvjeta novo djetinstvo. Svaka Aleluja u uskrsno vrijeme je usklik radosti i zahvalnosti otkupljenja i od grijeha oslobođenog života.

Kristu Gospodinu ide radosno klicanje i hvala Crkve. Snažno plamti ljubav prema njemu. On je donio otkupljenje. U njemu je božanska ljubav postala čovjekom i izvršila djelo otkupljenja uz mnoge boli. On je vođa novoga života. K Ocu on vodi povorku otkupljenih. Zato on ispunja sve misli i život Crkve. Uvijek pod novim slikama gleda ona njega — svoga Spa-

sitelja. On je pobjednik, junak i triumfator koji je pobijedio smrt i pakao i zmiji satro glavu. On je zaručnik koji je zarobljenu zaručnicu — griješno čovječanstvo — oslobodio. On je dragocjeni plod na novom stablu križa, nova jabuka koja ne miriše smrću i raspadanjem nego besmrtnošću i uskrsnućem. On je beskvasni kruh i vino novoga života. On je predstojnik na piru i svečana hrana pozvanih. On je jaganjac koji je bio zaklan za otkupljenje ovaca — »janje otkupi ovce« — on je njihov pastir.

Krist je konačni smisao svih slika i poredaba. Ljepota ljudi i stvari sastoji se u tom da odrazuju Kristovu ljepotu. Krist je slika očeva. Ljubav prvog doba Crkve išla je po ovim slikama i tragovima k svom Gospodinu. Draža od svih slika bila je Crkvi slika DOBROG PASTIRA. Stalno je susrećemo u katakombama, na mozaicima starih bazilika i u ranoj kršćanskoj književnosti. Ona ispunja život i misli kršćana. Starokršćanski nadgrobni natpis to pokazuje: »Ja sam učenik svetog pastira koji ovce na brdima i u ravnicama pase« (Abercijev natpis, početak III stoljeća).

Ljubav prema ovoj slici je shvatljiva. Kršćani su je primili od samog Gospodara. U Svetom Pismu Starog i Novog Zavjeta očituje se Božja ljubav u slici pastira. Nama koji živimo u gradovima i u doba suvremene tehnike ova slika nije više tako bliza. Rijetko kad vidimo pastira sa stadom. U staro doba, a osobito na istoku, bila je ta slika svagdanja i obična. Svagdje su se unaokolo vidjeli pastiri gdje idu i pasu stada. U Palestini je svatko znao što je Krist mislio kad je ustvrdio: »Ja sam dobri Pastir«.

Često je osobiti Božji blagoslov počivao na pastirima. Pravedni i Bogu mili Abel bio je pastir. Abraham koji je po vjeri postao »prijatelj Božji« bio je posjednik velikih stada, a jednako tako i ostali od Boga blagoslovljeni patrijarsi. Od stada je pozvao Bog Davida za kralja. Izraelci su sebi predstavljali Boga kao pastira svoga naroda: »Gospodin je moj pastir i ničim ne oskudijevam« (Ps 22,1). I na drugom mjestu: »Mi smo njegov narod, ovce njegove paše« (Ps 94, 7). I opet: »Čuj pastiru Izraelov, ti koji vodiš Josipa kao ovcu« (Ps 97, 2). Opkoljen od onih koji ga preziru uskliknu Jeremija: »Nisu me zbunili jer slijedim tebe moga pastira« (Jer 17, 16). Po proroku Ezekijelu obećaje Bog: »Ja ću sam svoje ovce tražiti ... Što je bilo izgubljeno naći ću, što je ranjeno zaviti, što je slabo ojačati ...« (Ez 34, 11, 16).

Riječ pastir budi u nama predodžbu jakoga čovjeka. Pastir s pašnjaka morao je biti hrabar. Kako često divlje zvijeri napadaju stado! »Tvoj sluga« — reče David Saulu kad je ovaj posumnja ou njegovu hrabrost — »pasao je stado svoga oca, a često je dolazio lav ili medvjed i pograbio bi ovna usred stada. Ja sam ga tada progonio, udarao i odnio životinju iz ralja« (1 Kralj 17, 34 i sl.).

Kako pristaje ova slika o snažnom mladom pastiru uskrsnom pobjedniku Kristu koji danas među nama stoji i govori: »Ja dajem život za ovce svoje!« (Ev). Na njemu su se ispunile sve slike dobrog pastira iz Starog Zavjeta. On sam to priznaje. I sada nam može biti jasno zašto ova slika prije svega pripada uskrsnom vremenu. Što više, na dugom putu crkvene Pashe od početka korizmenog vremena sve do vremena Muke. Ali tek prva nedjelja Muke pokazala nam je Gospodina kao pravog i dobrog pastira svojih ovaca.

Najamnik koji nije vlasnik ovaca nema hrabrosti da pogine iz ljubavi prema njima. »Njemu nije stalo do ovaca« kaže Gospodin. »Kada opazi da vuk dolazi napušta ovce i bježi« (Ev). Njemu je samo do nagrade a ne do ovaca. Što ga briga ako vuk nekoliko ovaca ugrabi ili rastrga! Takovi slabi pastiri bili su vođe Izraelskog naroda koje prorok Ezekijel optužuje a koje je Krist našao na najvišim položajima.

Krist je DOBRI PASTIR — to znači pravi, istinski pastir. Njega prepoznaju ovce, jer ih je stvorio. On je Božji Logos (Riječ) po kojem je sve postalo. Ovce su njegove. Od njega su se udaljile, ali ih on ipak ljubi. Njegova ljubav nije kao kod ljudi. On traži zalutale i milosrdan je prema slabima i grešnima. U grijesima su bili ljudi, ali ih je Bog ipak ljubio. Kao dobri pastir dolazi on i pogiba za ovo siromašno stado. S divljim životinjama — paklom, grijehom, smrti i vragom — bori se i otima iz ralja zlog duha siromašne i zavedene ovce. On je učinio više nego bilo koji ljudski pastir. On se daje, tako reći, divljim životinjama mjesto svojih ovaca. On dopušta da ga usmrte.

Ali Otac je s njim. On uskrisuje pastira od smrti. Slavno svijetle mjesta njegovih rana. U božanskoj ljepoti stoji na paši novoja života koju je svom stadu stekao: jaki pobjednik VELIČANSTVENI PASTIR.

Opet kao u božićnoj osmini uronjuje Crkva u razmatranje ljepote Kristove. On je njezin uzvišeni pastir. U Poslanici nabraja ona kao ljubljena zaručnica s Petrom odlike svoga Gospodina: »Nije imao grijeha i na njegovim usnama nije se našla prevara. On koji je bio vrijeđan nije vrijeđao, bio mučen a nije

prijetio... Po njegovim ranama vi ste ozdravili«. Njegove su rane dragulji, blistavi grimiz s kojim se je ukrasio za svoju zaručnicu.

U ovom napaćenom liku prepoznaje Crkva svoga istinitog, dobrog pastira. Rane iz borbe na tijelu pastiru otkrivaju joj ljepotu vječne ljubavi koja je u liku pastira došla na ovaj svijet. Bez upotrebe sile oslobađa pastir stado od ljutih progonitelja. Poniznost je njegova ljepota. U šutnji prividnog poraza čuje Crkva glas svoga istinskog pastira i prepoznaje ga kao poslanika ljubavi.

Na ovo prepoznavanje upravljeno je sve u današnjoj Misi. Spoznaja i sveto promatranje je uskrsni dar kako to naglašuju misni obrasci uskrsne osmine. Stado mora poznavati svoga pastira da ga on može voditi na vječni pašnjak na kojem će počivati u Ocu svakoga života. Stado ga poznaje po njegovoj poniznosti jer se je samo Bog mogao tako duboko poniziti. Ono ga poznaje po njegovoj šutnji koja je glas najviše ljubavi. On je šutio radi obilja svoje moći i nije otvarao svojih usta pred svojim krvnicima da se kao žrtveno janje preda za svoje ovce — on dobri pastir.

Po njegovoj Muci poznaje stado svoga pastira. Sada je vrijeme poznavanja. Sada ovdje izvršujemo svete tajne Muke i Smrti Kristove. Sad ih ovdje u misnoj Žrtvi doživljujemo. »Učenici prepoznaše Gospodina Isusa u lomljenju kruha« pjeva redak iza Aleluja. U posadašnjenju Muke u sv. Euharistiji prepoznajemo našeg pastira koji je dao svoj život za ovce. Zato je uskrsno vrijeme ispunjeno radosnim klicanjem. U najvišoj godišnjoj proslavi svečano slavimo svete tajne koje svakodnevno doživljujemo pri lomljenju kruha.

Ne poznaju svi pastira. Pred nama u Misi stalno iskrsava njegova riječ: »Ja poznam svoje ovce i moje poznaju mene«. Kada u zajedničkim torovima istoka pastiri u jutro zovu svoje ovce iz velikog mnoštva, ovce slijede samo onog pastira kojemu pripađaju. Tako kaže Gospodin: »Ja poznajem ovce svoje i moje poznaju mene« (Ev.).

A koje su to njegove? Nije li sve stvorio? Nije li svak njegov? Ni grijeh nas sasvim ne odjeljuje od pastira, jer on traži i izgubljene. Ovdje se susrećemo s velikim misterijem Božje ljubavi. Božja ljubav promatra čovjeka. To je zov dobrog pastira. Tko se ljubavi otvara i njoj se bezuvjetno predaje, taj spada u pastirovo vlasništvo, taj pripada među »njegove«. Božanski pogled ljubavi poznaje među stvorenima svoje, a čovjek koji odgovara na ljubav spoznaje Boga. To je tajnovita igra ljubavi

međusobnog poznavanja između Boga i čovjeka. To se zbiva u nutrini duše a postaje vidljivo u tajnama Crkve, u sakramentima i kod »lomljenja kruha«. Izabrani i oni koji je spoznala božanska ljubav bivaju na Krštenju označeni krvlju Kristovom i žigom dobrog pastira. Oni primaju na sv. Potvrdi jaku silu, božanski životni princip koji im omogućuje da navijeke slijede samo njega, svoga pastira. Ovce imaju među svim životinjama najslabiji osjećaj za orijentaciju — pali čovjek je izgubio pravac hoda prema Bogu. Božanska ljubav nadopunjuje našu nesavršenost: put da dođu natrag do pastira pokazuje se zalutalim ovcama na jedan drugi milosni način. Vodstvo nadoknađuje vlastito snalaženje, a ljubav prema onome koji vodi osiguraje spas.

Sve ovisi od Božje milosti. Sam poziv pastirov, koji pokazuje da nas božanska ljubav poznaje, znak je da pripadamo stadu. Čuti i slijediti glas koji nas zove to je sve što se od nas traži. Zalutali grješnici su prvi među poznatima. Njihovim se klicanjima ispunja uskrsno vrijeme. Oni opkoljuju uskrslog pastira koji je uzvišen u svojim ranama, u grimizu svoje krvi i u priprostoj odjeći svoga čovječanstva. Oni su sretni na njegovu pašnjaku. »Dobra su paša božanski misteriji. Dobra paša su također riječi Sv. Pisma« (Sv. Ambrozije). Tu hrani dobri pastir svoje ovce s tijelom i krvlju žrtvenog jaganjca, a taj je jaganjac on sam. Tu ih on napaja čistom vodom svoje božanske riječi, mlijekom svojih misterija.

Spokojno ga možemo slijediti. On čini sve za nas. Pa kad nas vodi i po strmim putevima, na koncu nas uvijek dovede do dobre paše. Ne u zemaljskom smislu dobre. Krist nije donio duši zemaljski raj, nego mir i vječni život. U nama leže pobijeđene divlje životinje — mržnja, srdžba, zavist i svaki grijeh — pobijeđene od snažne ruke pastirove. U nama raste radosni život koji se hrani dobrom pašom. Zato danas zahvalno kliče Crkva u ulaznoj pjesmi: »Zemlja je puna milosrđa Božjega«. I prikazna pjesma izražava potpuno predanje duše vodstvu pastira: »O Bože, moj Bože! K tebi zorom ranim! U tvoje ime podižem svoje ruke!«

O radosne li uskrsne stvarnosti! Nas poznaje pastir a mi pastira. Što je ostvario misterij uskrsne proslave i misterij našeg učlanjivanja u pastirovo stado, to će biti usavršeno u sili svakidašnjeg pripadništva pastiru. Između pojedinih pašnjaka leži put vjernog predanja u kreposnom životu. Možda je to pustinjski put, ali s Gospodinom lako ide. Uvijek uz put čekaju i oaze svetih misterija, dobri pašnjaci. O Gospodine, ti si nas kao

svoje spoznao i na Krštenju svojom krvlju označio. Mi ne pripadamo boljem dijelu stada. Mi smo slabi i grešni. No ti si nas kao svoje spoznao. Ti si nas ljubio. Daj da uvijek ostanemo na tvojem dobrom pašnjaku. Daj da se hranimo tvojim misterijima i tebe na putu po pustinji života slijedimo dok nas tvoja ljubav ne uvede u tor Očev!

Emiliana LOEHR

POVELIČAN V NEBESIH, A OBENEM PRI NAS

1. SEDENS AD DEXTERAM PATRIS

a) Liturgija večkrat ponavlja navedeno rečenico. Najdemo jo, navadno s parafrazo, v brevirju in misalu. V brevirju jo dobimo v himni »TE DEUM«: Tu ad dexteram Dei sedes — in gloria Dei Patris. Dalje v primi (ad R. br.): Qui sedes ad dexteram Patris — miserere nobis. Na tem mestu fraza izostane v adventnem in velikonočnem času, ko se zamenja z drugo, ki nekako bolje ustreza skrivnosti Gospodevega življenja tiste dobe, sicer pa se z redkimi izjemami ponavlja leto in dan. V misalu se fraza ponovi v himni »Gloria«: Qui sedes ad dexteram Patris — miserere nobis z lepo parafrazo: Quoniam tu solus Sanctus, tu solus Dominus, tu solus Altissimus, Jesu Christe. Dalje v mašni veroizpovedi: Et ascendit in coelum, sedet ad dexeram Patris s parafrazo: Et iterum venturus est, cum gloria, iudicare vivos et mortuos, cujus regni non erit finis. Končno je vložena v hvalospev na čast Sv. Duhu: Qui ascendens super omnes coelos, sedensque ad dexteram Patris, promissum S. S. in filios adoptionis effudit. Fraza se ponavlja v brevirju in misalu še v raznih drugih inačicah. Najbolj pogostna in običajna med njimi je: Kyrios — Dominus.

Večkratno in dnevno ponavljanje ene in iste fraze v liturgičnih knjigah ima svoj smisel in pomen. Liturgija opozarja, da v njej živi in deluje Kristus, tisti, ki poveličan sedi na Božji desnici.

b) Sv. pismo je izvirno mesto rečenice. Najdemo jo že v S. Z. »Gospod je rekel mojemu Gospodu: »Sedi na mojo desnico, dokler ne položim tvojih sovražnikov za podnožje tvojih nog« (Ps 109, 1). Po pričevanju Kristusa se psalmistove besede obračajo na njega samega, ki mu je Zmagovavcu nad satanom,

svoje spoznao i na Krštenju svojom krvlju označio. Mi ne pripadamo boljem dijelu stada. Mi smo slabi i grešni. No ti si nas kao svoje spoznao. Ti si nas ljubio. Daj da uvijek ostanemo na tvojem dobrom pašnjaku. Daj da se hranimo tvojim misterijima i tebe na putu po pustinji života slijedimo dok nas tvoja ljubav ne uvede u tor Očev!

Emiliana LOEHR

POVELIČAN V NEBESIH, A OBENEM PRI NAS

1. SEDENS AD DEXTERAM PATRIS

a) Liturgija večkrat ponavlja navedeno rečenico. Najdemo jo, navadno s parafrazo, v brevirju in misalu. V brevirju jo dobimo v himni »TE DEUM«: Tu ad dexteram Dei sedes — in gloria Dei Patris. Dalje v primi (ad R. br.): Qui sedes ad dexteram Patris — miserere nobis. Na tem mestu fraza izostane v adventnem in velikonočnem času, ko se zamenja z drugo, ki nekako bolje ustreza skrivnosti Gospodevega življenja tiste dobe, sicer pa se z redkimi izjemami ponavlja leto in dan. V misalu se fraza ponovi v himni »Gloria«: Qui sedes ad dexteram Patris — miserere nobis z lepo parafrazo: Quoniam tu solus Sanctus, tu solus Dominus, tu solus Altissimus, Jesu Christe. Dalje v mašni veroizpovedi: Et ascendit in coelum, sedet ad dexeram Patris s parafrazo: Et iterum venturus est, cum gloria, iudicare vivos et mortuos, cujus regni non erit finis. Končno je vložena v hvalospev na čast Sv. Duhu: Qui ascendens super omnes coelos, sedensque ad dexteram Patris, promissum S. S. in filios adoptionis effudit. Fraza se ponavlja v brevirju in misalu še v raznih drugih inačicah. Najbolj pogostna in običajna med njimi je: Kyrios — Dominus.

Večkratno in dnevno ponavljanje ene in iste fraze v liturgičnih knjigah ima svoj smisel in pomen. Liturgija opozarja, da v njej živi in deluje Kristus, tisti, ki poveličan sedi na Božji desnici.

b) Sv. pismo je izvirno mesto rečenice. Najdemo jo že v S. Z. »Gospod je rekel mojemu Gospodu: »Sedi na mojo desnico, dokler ne položim tvojih sovražnikov za podnožje tvojih nog« (Ps 109, 1). Po pričevanju Kristusa se psalmistove besede obračajo na njega samega, ki mu je Zmagovavcu nad satanom,

grehom in smrtjo odkazano častno mesto v nebesih. Božja desnica je metafora za Božjo moč. V tem smislu se izraža psalm 117, 16: »To je glas radosti in rešitev v šotorih pravičnih«; »Desnica Gospodova je mogočno delovala.« Božja desnica je tudi simbol Božje stvariteljske sile: »Moja roka je utemeljila zemljo in moja desnica je razpela nebo« (Iz 48, 13).

Še bolj pogosto se rečenica ponavlja v N. Z. Zlasti spada v okvir evangelija sv. Marka. Iz evangelija po Marku vstaja pred nami podoba Gospoda Jezusa — Božjega Leva, mogočnega v besedi in delih, kako razodeva svojo Božjo moč in svojo kraljevsko oblast nad silami pekla in vse prirode in zmaguje v puščavi človeške nevere, sedaj pa v moči Božje desnice deluje z nebes.« (Prim. dr. J. Aleksič, Kristus in njegovo kraljestvo, II. del, str. 78).

Rečenica prav tako spada v okvir pisem sv. Pavla, ki je med vsemi apostoli najbolj občutil moč poveličanega Gospoda. N. pr.: »Kakšno je delo silne njegove moči, ki ga je storil v Kristusu, ko ga je obudil od mrtvih in ga posadil na svojo desnico v nebesih nad vsako vladarstvo in oblast in moč in gospodstvo in vsako ime, ki se imenuje ne le na tem svetu ampak tudi na prihodnjem; in je vse podvrgel njegovim nogam in njega je kot glavo čez vse dal Cerkvi, ki je njegovo telo, polnost njega, ki vse v vsem napolnjuje.« (Ef 1, 20—23). »On, ki je odsvit njegovega (Očetovega) veličastva in podoba njegovega bitja ter nosi vse z besedo svoje moči, je dovršil očiščenje grehov, sedel na desnico veličastva ter postal toliko višji od angelov, kolikor odličnejše ime je dobil mimo njih« (Hebr 1, 3—4). »Glejmo na voditelja in dopolnitelja vere, na Jezusa. Ta je namesto veselja, ki ga je čakalo, s preziranjem sramote pretrpel križ, in sedel na desnico Božjega prestola. Pomislite vendar nanj, ki je od grešnikov prenesel toliko nasprotovanja zoper sebe, da ne omagate, utrujeni v svojih srcih« (Hebr 2, 2—3). »Če ste s Kristusom vstali, iščite, kar je zgoraj, kjer je Kristus, sedeč na Božji desnici« (Kol 3, 1).

Naj zadostujejo navedena mesta iz Pavlovih pisem, da spoznamo, kako se apostolove misli nenehno gibljejo in zaposlujejo z vstalim in poveličanim Kristusom, sedečim na Božji desnici.

Rečenico najdemo tudi pri sv. Luku. Evangelist jo Kristusu samemu polaga v usta: »Odslej (po vstajenju) bo Sin človekov sedel na desnico Božje moči« (Lk 22, 69). In enako sv. Štefanu: »Glejte, vidim nebesa odprta in Sina človekovega stoječega na Božji desnici.« (Adp 7, 56). Enako pri sv. Petru:

»Jezus Kristus ki je šel v nebesa in je na Božji desnici ter so mu podrejeni angeli, oblasti in moči« (1 Pet 3, 22).

c) Kristus sedi na Božji desnici je torej biblična prispodoba za slavo in moč in oblast, pi jo ima v človeški naravi poveličani Kristus v nebesih.

Naš Gospod je v svojem zemeljskem življenju ljubil skrito in ponižno življenje. Skrit je živel v Nazaretu do svojega javnega nastopa. Svetu se je še posbej umaknil za 40 dni in noči, ko se je v samoti puščave v molitvi in postu pripravljal na javno delovanje. Tudi v javnem delovanju se je umikal množicam, da je molil.« Istočasno razodeva silno moč. »Odkod ima te moči? Ali ni to sin tesarjev?« sprašujejo njegovi rojaki v Nazaretu. (Mt 13, 55). Svojo moč kaže v boju s satanom, ko skušnjavca odžene od sebe, ko ga izganja iz obsedencev, ko oznanja evangelij »sicut auctoritatem habens«, ko obračunava z voditelji judovskega ljudstva, ko dela čudeže, ko se v daritvi življenja ne straši ne trpljenja ne smrti.

Njegova moč se stopnjuje, ko po vstajenju pre de v novo življenje. Da bi ga za vedno konfinirali v grobu, sovražniki pred grob zavale velik kamen, ga zapečatijo s cesarskim pečatom in zastražijo s cesarsko stražo. Toda Gospoda ne zadržijo v grobu ne kamen ne pečati ne straža. Kljub vsemu pride iz groba. Poveličan. Vzvišen nad vse zakone narave. Prikazuje se učencem zdaj v mesenem zdaj v poveličanem stanju. Kot vrtnar se prikaže Mangdaleni, kot popotnik učencema na poti v Emavs, kot poveličani Gospod učencem v dvorani zadnje večerje. Tomaža potrdi v veri, Petra postavi za vrhovnega pastirja jagnjet in ovac. Višek doseže njegova moč na zemlji, ko razpošlje apostole po vsem svetu učit in krščevat vse narode in izjavlja, da mu je dana vsa oblast v nebesih in na zemlji. Kaj sličnega ni videl svet doslej in ne bo videl poslej. Mrlič, ki pride iz groba, je poln življenske moči, podjetnosti, energije, dinamizma. Apostolom in njih naslednikom obljubi, da jih bo spremljala njegova dinamična navzočnost v osvojitvi sveta. Štirideseti dan po vstajenju se Gospod vrne v nebesa, od koder je bil prišel, in sede na Božjo desnico. Sedaj je v Božji sferi. Sedaj mu je tudi kot človeku podvrženo vse stvarstvo: nebeško in kozmično, razumno in nerazumno, duhovno in materialno, živo in mrtvo. Sedaj ima naziv: Kyrios — Dominus, kakor ga je v S. Z. imel samo Jahve.

Od Božje desnice skupno z Očetom svoji Cerkvi pošlje Sv. Duha — moč z višave. Nekoč plahi apostoli postanejo neustrašeni. Oznanjajo evangelij in so veseli, če smejo za Gospo-

dovo ime trpeti. Prestopijo ozke meje Palestine in si utarejo pot v širni svet. Ustanavljajo cerkvene občine med pogani in izbero Rim za sedež vrhovnega cerkvenega poglavarja. Skličejo apostolski zbor v Jeruzalem in rešujejo vprašanja, ki se porajajo ob vstopu Cerkve v poganski svet. Začno pisati zgodovino Cerkve, ki je slavna tudi zaradi nekaterih neslavnih poglavij. Cerkev, šibka zaradi človeškega elementa v njej, pred očmi poveličanega Kristusa raste in premaguje svoje notranje in zunanje sovražnike. Sposobna je, da se prilagodi, večkrat v trpljenju, vsakemu času, vsakemu narodu, vsaki kulturi, ne da bi pri tem trpel njen značaj ustanove, ki nadaljuje na zemlji odrešilno delo Kristusovo.

Poveličani Kristus po Sv. Duhu svoji Cerkvi izbira njene vidne poglavarje in jih navdihuje, da spoznavajo svoje zgodovinske naloge ter jih rešujejo bolj ali manj spretno, kakor so pač tudi sami pripravljeni. V vseh časih obuja duhovniške in redovniške poklice, ki pa so odvisni tudi od duhovnega vzdušja, v katerem narodi žive. Duhovno oblikuje svetnike, ki Cerkvi kažejo nova pota in ji pomagajo prebresti krize, ki se v njih znajde zaradi nepopolnosti njenih udov. Vzgaja in vodi na pota popolnosti vernike, ki mu iskreno odpro svoje srce.

Od Božje desnice Kristus tke zgodovino prenovljenega človeštva, zakaj njegovi so časi in vekovi, njegova je slava in oblast na vekov veke. On je Gospod nad gospodi in Kralj nad kralji. Njegovim načrtom morajo služiti vsi, tudi tisti ki se mu upirajo. On je, ki izbira in odbira, ki sprejema in zameta.

Poveličani Kristus bo prišel ob koncu sveta z veliko močjo in slavo sodit žive in mrtve. Pred seboj bo tedaj zbral h končnemu obračunu vse ljudi. Ločil jih bo po moralni kvaliteti, kakor pastir loči ovce od kozlov ali ženjica ljuljko od pšenice. Tedaj bo on, prihajajoči od Božje desnice, na svojo desnico povabil izvoljene (Mt 25, 33—34), zavržene pa bo postavil na svojo levico, da jim bo zaklical: »Ne poznam vas! Proč izpred mene, prekleti, v večni ogenj.« (Mt 25, 13 in 41).

Poveličani Kristus kraljuje, zmaguje in vlada. Kakor pa je sam zaznamovan z znaki trpljenja in smrti, tako dopušča, da tudi človeštvo, zlasti pa njegova Cerkev in njegovi skrivnostni udje, vsi skupaj in vsak posebej, gredo skozi ogenj trpljenja. Trpljenje ima v njegovih načrtih odrešilno in čistilno moč. Trpljenje človeka trga od tega sveta in ga očiščuje od greha. Šele v trpljenju očiščenemu postane smrt prag, čez katerega stopi v lepše in boljše življenje.

Poveličani Kristus torej ni vladar, ki se je zabarikadiral v svojem nebeškem gradu in se ne briga več za marnje tega sveta. Nasprotno! Z izredno dejavnostjo posega v svet in uravnava njegov tek — dirigit mundi cursum (pr. 4. pobink. ned.).

2. *PRAESENS IN AUGUSTISSIMO EUCHARISTIAE SACRAMENTO*

a) Kristus je umrl in vstal in sedaj poveličan živi v nebesih. Ker stvarno živi v nebesih, je tudi skrivnostno navzoč v evharistiji. Ako bi bil Kristus mrtev, evharistije kristjani ne bi imeli.

Kristus živi v večni slavi kot duhovnik in žrtev, zato se more njegova kalvarijska daritev evharistično obnavljati na zemlji. Nebeščani uživajo njega, ki je vstal od mrtvih in ne umrje več, zato ga morejo tudi zemljani uživati v evharistiji. Sv. Tomaž Akv. poje: »Ecce, panis angelorum, factus cibus viatorum.«

Kristus živi ob Božji desnici po svoji Božji in po svoji človeški poveličani naravi, z dušo in telesom, s krvjo in mesom. Prav tako živi tudi v evharistiji. Evharistija je zato spomin na Gospodovo trpljenje in smrt, memoriale mortis Domini (sv. Tomaž Akv.), je pa tudi spomin na Gospodovo vstajenje in poveličanje. S postavitvijo evharistije je Gospod dosegel, da njegova smrt in poveličanje ne bosta nikoliko pozabljena. »Dokler ne pride« (1 Kor 11, 26), vse dotlej bo evharistija ohranjala spomin na Gospodovo smrt in poveličanje.

b) Kakor ob Božji desnici tako je tudi v evharistični liturgiji Kristus na posebèn način pričujoč s svojo Božjo močjo, kakor se spodobi zanj, ki je Zmagavec nad duhovno in telesno smrtjo. V evharistični liturgiji Kristus po svojem evangeliju poučuje vernike, po svojem duhovniku obnavlja združen s svojim skrivnostnim telesom, na nekrvav način svojo kalvarijsko daritev; s svojimi skrivnostnimi udi Boga slavi in zahvaljuje, mu zadostuje za grehe sveta in ga prosi; daje jim samega sebe v duhovno jed in pijačo; napolnjuje jih s svojim Duhom; vabi jih, naj hodijo za njim posnemajoč njegove kreposti in noseč svoj križ v upanju na prihodnjo slavo, ki bo razodeta nad nami.

Splošna pa je tožba v naših dneh, da je masa kristjanov pasivna, nezmožna za velike verske podvige, kakor so jih poznale prejšnje dobe. Masa kristjanov je danes »dremajoča«

Cerkev, nedovzetna za verske navdihe. Kako naj to vskladimo z dinamiko Kristusa, ki skozi stoletja, in tudi danes, evharistično živi v Cerkvi?

Temu sodobni kristjani niso sami krivi in to govori v njihovo opravičenje. Ne smemo se zato nanje jeziti, pač pa moramo spremeniti njih duhovno razpoloženje, ki ga je med njimi ustvaril dolgi zgodovinski razvoj.

Najprej so verniki zgubili žive stike z evharistično liturgijo zaradi njim nerazumljivega liturgičnega jezika. Te pomanjkljivosti se danes zavedajo vsi dušni pastirji, zato so med njimi močni klici po »ljudski« liturgiji, po »ljudski« maši, po dvojezičnosti liturgije. Ni dovolj v naših dneh, da se vernikom v domačem jeziku oznanja samo evangelij, treba je več. Treba je, da se tudi ostali deli liturgije, ki so po svojem značaju vloga ljudstva, opravijo v jeziku, ki ga ljudstvo razume. Klici so tako nujni in utemeljemi, da jim je prisluhnil tudi vesoljni cerkveni zbor. Vprašanje liturgičnega jezika je res zapleteno, ker so razlogi za in proti, da se ohrani latinščina kot liturgični jezik, vendar upati smemo, da bo po dolgih in temeljitih debatah toliko dozorelo, da se odstrani pregrada liturgičnega jezika, v kolikor je resna ovira, da verniki ne najdejo stikov s Kristusom, živečim v liturgiji.

Po naših župnijah imamo ob nedeljah tiho mašo z zborovskim ali ljudskim petjem v domačem jeziku. Veliko se je že govorilo in pisalo o tem surogatnem petju. Imamo tudi predpise, kako naj se s primerno izbranimi pevskimi vloški spremlja sv. dejanje, ki se vrši pri oltarju. Na žalost so stare tradicije tako ukoreninjene, da se novi predpisi le počasi uveljavljajo. Preteklo bo še mnogo časa, preden bodo prešli v meso in kri naših organistov-samoukov in pevcev, ki večinoma sami ne znajo kritično izbirati pesmi, ki naj se pojejo. Še vedno so pogostni primeri, ko evharistično liturgijo motijo nepravilno izbrane pesmi. Da se te motnje odstranijo, je treba, da jih čutijo duhovniki sami in da postanejo zadeva kanonične vizitacije.

Dalje se morajo energično uveljaviti novi predpisi, ki branijo, da bi se liturgija smela mešati z ljudsko pobožnostjo.

Tudi ne smemo raznih izvenliturgičnih oblik evharističnega češčenja istovetiti ali tudi samo mešati z evharistično liturgijo. Prvih ne smemo zanemarjati. Cerkev jih je odobrila in priporočila. Gojiti jih moramo, toda pametno. Vedeti moramo, da so med obema znatne razlike. Izvenliturgične oblike evharističnega češčenja zahtevajo od nas adoracijo, meditacijo,

kontemplacijo, dočim je evharistična liturgija po svojem značaju polna dinamike in tudi nas navaja k aktivnosti.

Končno je racionalistična teologija in kateheza pri tolmačenju evharistične skrivnosti prezrla, kar je poglavitno in bistveno. Evharistija je dana, da z njo gojimo, utrjujemo in poglabljamo versko, duhovno in nadnaravno življenje. Seveda je prav, da evharistijo razložimo tudi filozofsko, kolikor je to mogoče našemu omejenemu razumu, vendar je taka razlaga povsem drugotnega pomena in ne doseže svojega cilja. Evharistija je predmet vere in ne vede in filozofije. Evharistična kateheza naj se torej trudi, da evharistijo izčrpno a obenem preprosto razloži kot daritev in duhovno hrano, le tako se ji bo morda posrečilo, da duše življenjsko poveže s Kristusom, ki je umrl in vstal in je, poveličan v evharistiji, hrana Božjega življenja v dušah.

c) Poveličani Kristus je Kralj vekov. Živi na Božji desnici in z Božjo močjo je pričujoč povsod v času in prostoru. To so čutili že v apostolski dobi. Zato je starozavezno soboto, ki je bil dan počitka, zamenjal dan Gospodov, dies Domini. Slovenci ga imenujemo nedelja. Naziv je vzet, kakor vidimo, iz starozavezne miselnosti.

Vsi dnevi so Gospodovi, toda prvi dan v tednu je njegov na poseben način. Ta dan je Gospod s svojim vstajenjem in s poslanjem Sv. Duha dovršil naše odrešenje, ki je novo stvarjenje. Kristjani so ta dan že od vsega začetka obhajali z evharistično liturgijo, kakor vemo iz Apd. Evharistija jim je bila spomin na Gospodovo odrešilno delo, na njegovo smrt, vstajenje in poveličanje. Unde et memores ejusdem Christi Filii tui Domini nostri tam beatae passionis, nec non ab inferis resurrectionis sed et in coelos gloriosae ascensionis, pravimo v anamnezi, najstarejši evharistični molitvi. Dies Domini je torej dies eucharisticus.

Prvotno je bila evharistija vezana na nedeljo. Evharistična liturgija je nedeljska liturgija. Dnevi med tednom so dobili evharistično liturgijo šele pozneje. Imenovali so jo »privatno«, ker je ni obhajala farna skupnost ampak samo zasebniki. Nedeljska evharistična liturgija je prvotna. Izdelana je čudovito lepo. V njej stopa pred svoje ljudstvo poveličani Kristus s svojo Božjo močjo. V naših dneh ji Cerkev posveča posebno pažnjo že od dni sv. Pija X. Očistila jo je raznih primesi, ki so ji bile v prejšnjih časih dodane sicer dobronamerno, a se je pokazalo, da so lik Kristusa Odrešenika zabrisavale in njegovo

Božjo moč izpodkopavale. Nedeljska liturgija danes spet blesti v svojem prvotnem sijaju in upamo, da bo še bolj zablestela.

V zvezi s tem bomo razumeli, da je nedeljska liturgija za krščanstvo temeljnega pomena. Z njo krščanstvo stoji in pade.

Koliko je med ljudstvom še živega krščanstva, spoznamo po nedelji. Kako je naš čas in naša družba razkristjanjena, lahko ugotovimo, ako gledamo, kako se med nami praznuje nedelja. Na delo, na igrišča in zabavišča na razvedrilo v naravo v hribe in k morju hiti sodoben človek, na nedeljo, v kolikor je Gospodov dan, pa pozablja. Nihče ne brani kristjanu izletov in poštenega razvedrila, toda pozabiti ne sme, da je nedelja v prvi vrsti Gospodov dan.

Ko je papež Janez XXIII, napovedal II. vatikanski vesoljni cerkveni zbor, je zapisal, da je naloga Cerkve, da v žile sodobnega sveta vlije večne, oživljajoče, Božje energije evangelija. Jasno je da bo Cerkev modernemu človeku dovedla Božje energije samo, ako ji bo uspelo, da bo krščansko ljudstvo privedla h Kristusu po praznovanju nedelje in z njo združene evharistične liturgije.

Poklicani smo, da pri tej duhovni operaciji dobro pripravljeni sodelujemo s Crkvijo tudi mi. Dobro pripravljeni: poglobljeni v verske skrivnosti jih moramo nuditi našim vernikom s primernim estetičnim in umetničkim užitkom, ki so ga vajeni tudi v svojem civilnem življenju. (Prim. p. H. Schmidt v Gregorianum, vol XXXIX/2, 1958).

FILIP KAVČIČ

»ŽUPSKE SESTRE«

Poslije općeg razlaganja u prošlom broju prelazimo na problem »župskih sestara« u užem smislu. Na redovničku žensku zajednicu, koja stalno boravi u župskom dvoru. A tu stvari nijesu više tako jednostavne. Tu nijesu ni mišljenja jedinstvena. A nijesu jednaka ni iskustva. Negdje su i župnici i sestre zadovoljni; negdje su i nezadovoljni. Ima kritike i razočaranja i na jednoj i na drugoj strani. Nekim župnicima sestre premalo rade, osjetljive su, pretenciozne, rastrošne, skupe, imaju prevelike zahtjeve. Zamjeraju im, da se previše mole. A oni ih nijesu zato pozvali na župu. Sestre se opet, pa i njihova starješinstva, ponekad tuže, da župnici nemaju smisla za zahtjeve redovničkog života, da se za sestre u duhovnom pogledu premalo brinu, da od sestara u kućanstvu previše

Božjo moč izpodkopavale. Nedeljska liturgija danes spet blesti v svojem prvotnem sijaju in upamo, da bo še bolj zablestela.

V zvezi s tem bomo razumeli, da je nedeljska liturgija za krščanstvo temeljnega pomena. Z njo krščanstvo stoji in pade.

Koliko je med ljudstvom še živega krščanstva, spoznamo po nedelji. Kako je naš čas in naša družba razkristjanjena, lahko ugotovimo, ako gledamo, kako se med nami praznuje nedelja. Na delo, na igrišča in zabavišča na razvedrilo v naravo v hribe in k morju hiti sodoben človek, na nedeljo, v kolikor je Gospodov dan, pa pozablja. Nihče ne brani kristjanu izletov in poštenega razvedrila, toda pozabiti ne sme, da je nedelja v prvi vrsti Gospodov dan.

Ko je papež Janez XXIII, napovedal II. vatikanski vesoljni cerkveni zbor, je zapisal, da je naloga Cerkve, da v žile sodobnega sveta vlije večne, oživljajoče, Božje energije evangelija. Jasno je da bo Cerkev modernemu človeku dovedla Božje energije samo, ako ji bo uspelo, da bo krščansko ljudstvo privedla h Kristusu po praznovanju nedelje in z njo združene evharistične liturgije.

Poklicani smo, da pri tej duhovni operaciji dobro pripravljeni sodelujemo s Crkvijo tudi mi. Dobro pripravljeni: poglobljeni v verske skrivnosti jih moramo nuditi našim vernikom s primernim estetičnim in umetničkim užitkom, ki so ga vajeni tudi v svojem civilnem življenju. (Prim. p. H. Schmidt v Gregorianum, vol XXXIX/2, 1958).

FILIP KAVČIČ

»ŽUPSKE SESTRE«

Poslije općeg razlaganja u prošlom broju prelazimo na problem »župskih sestara« u užem smislu. Na redovničku žensku zajednicu, koja stalno boravi u župskom dvoru. A tu stvari nijesu više tako jednostavne. Tu nijesu ni mišljenja jedinstvena. A nijesu jednaka ni iskustva. Negdje su i župnici i sestre zadovoljni; negdje su i nezadovoljni. Ima kritike i razočaranja i na jednoj i na drugoj strani. Nekim župnicima sestre premalo rade, osjetljive su, pretenciozne, rastrošne, skupe, imaju prevelike zahtjeve. Zamjeraju im, da se previše mole. A oni ih nijesu zato pozvali na župu. Sestre se opet, pa i njihova starješinstva, ponekad tuže, da župnici nemaju smisla za zahtjeve redovničkog života, da se za sestre u duhovnom pogledu premalo brinu, da od sestara u kućanstvu previše

traže, da sestre tretiraju bez dovoljno počitanja, da ih eksploatiraju i gledaju u njima samo radnu snagu. I da se, kojiput, previše miješaju u njihove redovničke stvari. A sestre nemaju, vele, ni potrebne stalnosti. U ulozi su »ptica selica«. Svaki ih čas i otpuštaju. A ima, dakako, i krupnijih, i delikatnijih, prigovora. Dolazi kojiput i do načelne oporbe, i do kritike sama sistema. I do sumnji i defetizma. Mnoge sestre prijekim okom gledaju na rad po župama, i od njega se otimlju. I u nekim redovničkim poglavarstvima poljuljala se je vjera pred pokojom teškom situacijom. A ima i župnika, pa vele: »Nikada više ne bih uzeo k sebi sestara!« Dolazilo je i do naglih otkaza i razlaza: nekada pomalo i dramatičnih, i tragikomičnih. I do bježanja. I među višim crkvenim ljudima ima ih, koji sa skepsom gledaju, osobito na sestarsko kućanstvo po župskim dvorovima. U jednoj su se redovničkoj provinciji, — a čini se, ne samo u jednoj, — bavili već mišlju, da svojim ljudima na župama u načelu zabrane, da uzimlju u župski stan sestre. Očito su se bili poplašili vrlo nemilih zloraba, koje su im dolazile do ušiju.

Nema sumnje, da u svoj toj kritici ima mnogo i realnih momenata. Ono, kako se je kojiput u praksi radilo, nije bilo ni dobro ni zgodno. Samo, nama se čini, da je u svemu ipak najviše subjektivnih pogrešaka. Nije pogođen način. Nije ispravno shvaćena ideja. Nijesu uočeni bitni momenti, na koje je prije svega trebalo paziti. Sama institucija nije kompromitirana. Da je ona u principu i pozitivna i provediva, vidi se najbolje iz spontanog širenja sistema »župskih sestara« iz godine u godinu. A i iz činjenice, da su na mnogo mjesta puni blagoslova i hvale za župske sestre: i svećenici i vjernici.*)

---

*) Kad smo već bili napisali ovaj članak, došao nam je do ruku prikaz djelovanja časnih sestara na jednoj maloj, planinskoj župi, iz pera župnika, u čijoj kući rade. Samo kroz godinu dana, što su, njih dvije, na župi, — najprimitivnijoj, što se da zamisliti, — osnovale su dva crkvena pjevačka zbora, jedan za djecu, jedan za odrasle, predmole u crkvi, vode katehizaciju, u dvije skupine, naučile su ispovjedne, pričesne i druge molitve čitavu župu, uvježbale brojan ministrantski zbor, organizirale tijelovsku procesiju sa posipanjem cvijeća, naučile s djecom recitiranu misu i pjevanu »Svetu uru«, s koralnim motetima i himnima, aranžirale prigodnu svečanost uz prvu sv. pričest, podgojile cvijetnjak za crkvu, snizile, malim higijenskim uslugama, za trećinu mortalitet djece, podgojile prva redovnička zvanja. Seljaci ih vole kao i župnika.

A nedavno sam čuo za sličan slučaj i iz Podravine. Kad su počeli govoriti, da će župa ostati bez župnika, seljaci su rezonirali: »Pa dobro, neka bude, ali kamo neka nam ostanu sestre!«

Uostalom, u pokojem slučaju, na primjer po sjemeništima i svećeničkim domovima, radi se o neprekinutoj tradiciji od više decenija i više generacija, a opet je stvar funkcionirala, uglavnom, korektno i na zadovoljstvo svih kompetentnih faktora.

Radi se o dječjim bolestima, o krizi snalaženja i zrijenja. Eksperimentirali smo. Nemamo iskustva. Ne gledamo na stvar s prave strane. Zápetljali smo se u začarani krug jednoga još nesvladanoga problema kolizije »officiorum et iurium«. I, možda još više, kolizije materijalnoga i duhovnoga.

A tu, po našemu mišljenju, treba da smo na čistu sa tri stvari. Prvo: nije, u pitanju »županijskih sestara«, glavni ekonomski momenat, nego onaj pastoralni; nije to pitanje župskih kuharica i kućanica, nego pitanje župskih sestara. Drugo: o redovnicama se ovdje radi i o redovničkoj zajednici; ne može se stoga praviti nikakvih ozbiljnih kombinacija bez potrebitih, barem minimalnih, garancija za redovnički život i duh. Treće: treba dobro razlikovati činjenice i ideal. A taj ideal mora biti jasan. Konkretni odnosi moraju, koliko toliko, biti s njim usklađeni i unaprijed regulirani: normativni i ugovorni. Ne smijemo ulaziti u angažmane na slijepo, bez raščišćenih pojmova: gdje svatko na drugo misli i stvar drukčije interpretira; individualno i po svojoj glavi. Ne smije se sve ostaviti slučaju i improvizaciji.

Institucija »župskih sestara« ima svoje, bitne, preduvjete i pretpostavke. Pokušat ćemo, da ih konkretiziramo. Baš u svijetlu principa, što smo ih netom postavili. Praktično se sve svodi na nekoliko sasvim realnih i opipljivih faktora. To su: broj sestara, njihov smještaj, njihov duhovni i redovnički život, njihova stalnost, njihovo materijalno uzdržavanje, njihov djelokrug, njihova kompetencija ili, točnije, njihov odnos prema župniku i drugih faktorima u kući.

Broj

Ima župnika, pa traže samo jednu sestru. Ili bi, barem, najvoljeli, kad bi ostalo samo na jednoj. Njima treba sestra, da im bude kuharica i da im vodi kućanstvo i gospodarstvo. »Po domaću«. Kao i druge kuharice. Od jutra do mraka. Njima treba »Mädchen für alles«. Na duhovne ili pastoralne usluge sestara u župi oni ne reflektiraju. Njihov ih duhovni život ne interesira. Drugi, većina, neće nego dvije, najviše. Dvije još nekako mogu uzdržavati i plaćati. A dvije su im i dosta: i za

njih i za župu. Mogu im, komotno, svršavati poslove u kuhinji, kući, gospodarstvu, a usput će i sakristaniti, i pomalo pjevati na koru, predmoliti, pa, ako treba, i katehizirati. Tri bi im bilo previše; nemaju toliko mjesta u župskom stanu; bilo bi im preopterećenje i luksus.

Nama se čini, da ni jedno ni drugo ne bi trebalo dopuštati: ono prvo nikako, ovo drugo barem ne kao redovitu praksu.

U prvom slučaju sestra je samo »kuharica«: sa svim nevoljama i pogiblima, i za nju i za svećenika, što ih sobom nosi problem župske kuharice. Samo još u pogoršanom izdanju i s fatalnijim posljedicama: sestra-kuharica posve je izvan okvira svoga specifičnog, duhovnog, zvanja i u moralnoj nemogućnosti da vrši njegove obveze; u neposrednoj je pogibli, da se, malo pomalo, posvjetovnjači, pa i da se pokvari i bude na sablazan, i župniku i župi. U drugom slučaju zajednički je redovnički život sestara samo rudimentaran i fragmentaran; postoji uvijek opasnost, da ga sestre, kolegijalno i po tihom sporazumu, ignoriraju i zanemare; a postoji i mogućnost, da se zajednički propusti i manjci prikrivaju i mistificiraju: i pred redovničkim i pred crkvenim poglavarima.

Treba da se župnici, ako im je do sestara, pomire s tim, da na župi drže barem tri sestre. To je već zakonita redovnička juridička zajednica (kolegij; kan. 100 § 2.); tada se već može voditi pravi zajednički život; pogibao je koluzije i općeg zastranjenja minimalna: od tri sestre, ako se imalo pazi, uvijek će biti barem pokoja savjesna i revna.

Zahtjev je to, znamo, težak. Na manjim župama, — za razliku od onih većih, na kojima će i tri sestre uvijek imati i previše posla, — predstavlja to, za većinu župnika, prevelik materijalni teret. Pitanje prostorija manje: i tri sestre mogu, za nuždu, u jednu sobu; i u samostanu ih spava više u jednoj sobi. Financijski je momenat po srijedi. Valja ljude razumjeti. Samo, to ipak nije razlog, da se dira u princip. Ako sam župnik ne može sve tri sestre uzdržavati, moći će, valjda, u sporazumu sa redovničkim starješinstvom, urediti, da on i crkva uzdržavaju dvije, a treća da sama sebe uzdržava; nekim i za župu korisnim poslom: izradom devocionalija, instrukcijama, dvorbom bolesnika, ručnim radom, ekonomijom.

Gdje ni to nije moguće, nema druge: treba se odreći »župskih sestara«, pa se snalaziti, kako tko zna, — sa rodbinom ili sa svjetovnom poslugom, — dok jedamput razvoj crkvenoga života ne skine i pitanje župničkih kućanica s dnevnoga reda, — zajedničkim životom svećenika, — ili dok ono ne nađe svoje

specifično rješenje, kako ga već i nalazi u nekojim katoličkim zemljama (na pr. u Sjedinjenim Državama): nekom vrsti lajičkih redovnica, koje se za tu funkciju posebno pripravljaju i školuju, drže se u organizacijskoj vezi, imaju svoje obligatne, redovite, kongrese i duhovne vježbe. Ali naše, tradicionalne, redovničke družbe nijesu za to; njihova je konstitucija bitno izgrađena na zajedničkom životu. I konstitucija i odgoj.

Možda bi se, zasada i za nuždu, još moglo tolelirati, da se na župu šalju po dvije sestre, — ne smiju to, dakako, nikada biti dvije, obadvije, mlade i neiskusne, — ako je negdje uz župnika mati ili sestra, za koju je unaprijed sigurno, da će časne setre u njoj naći ne samo materijalnu pomoćnicu, nego i pobožnu dušu, koja će im parirati u duhovnosti i respektirati njihove redovničke obveze i dužnosti, a možda im biti i diskretan anđeo čuvar: i njima i župniku. Sud o tom, — dok to ne postane službenom brigom crkvene vlasti, — treba ostaviti upravi redovničke družbe, kojoj se nudi dolazak na župu.

Smještaj

I to je u ovoj stvari jedan od centralnih momenata. Ako sestre na župi treba da budu sestre, — sestre tradicionalnog tipa, — one moraju imati i svoj redovnički dom. Dom, u kojemu vladaju redovnički i samostanski zakoni. Moraju biti odijeljene i od župnika i od vanjskog svijeta. Moraju imati mjesto, gdje će se moći nesmetano moliti, — i izvan crkve, — i vršiti svoje redovničke vježbe i dužnosti: živjeti po pravilima i uzusima svoje družbe, uživati svoju redovničku autonomiju i eksempciju, osjećati nad sobom isključivu jurisdikciju svoje predstojnice. A toga ne može biti bez posebnog apartmana za sestre u župskom stanu i bez, barem faktične, klauzure. U njihove stambene i spavaće prostorije ne smije nitko na svoju ruku ulaziti osim njih. Tu su one gospodari; tu se osjećaju samo redovnicama; tu one sve uređuju po svome ukusu. Ako su, makar i minijaturna, redovnička zajednica, mora im se znati i njihov »samostan«: njihov dio župskoga stana treba da ima poseban ulaz i izlaz (i u dvorište i u vrt) i posebne toilettne prostorije, a ključ od svega toga treba da bude u njihovim rukama. Po sebi se razumije, da bi u te prostorije valjalo uključiti i kuhinju, smočnicu i one lokalitete, gdje sestre eventualno preko dana rade. Ideal je, da one sa župnikom dolaze u kontakt samo poslovno i što rjeđe i diskretnije: kad mu donose jelo, kad mu pospremaju stan, kad najavljuju stranke, kad

rade u kancelariji ili sa vjernicima. I u crkvi i sakristiji: to se zna. Nije njihovo, da mu pravo društvo; ne bi trebalo, da župnik u kuhinji s njima sjedi ili pred njima jede, sjedi sa gostima i prima stranke. Nikakve prostorije, u kojima se boravi preko dana, ne bi smjele župniku i sestrama biti zajedničke.

Samo, svatko odmah vidi, da je to zahtjev, koji će u praksi osobito sada na početku, biti teško provoditi. Zadugo će tu još činjenice odudarati od ideala; prilike i praksa bit će jače od teorije. Župski stanovi nijesu građeni s tom pretpostavkom. Nije ih lako, a kojiput ni moguće, ni adekvatno adaptirati maksimalnim zahtjevima. Ali, bezuvjetno valja, prije nego što sestre dođu, učiniti barem ono najelementarnije. Inače ih ne treba ni dovoditi: gube potpuno raison. Njihove spavaone moraju biti, odmah i na svaki način, separirane i pod ključem. Jesti moraju napose. Kuhinju treba samo njima ostaviti. Kadgod nijesu potrebne u poslu, valja im omogućiti, da budu same i u svojim prostorijama. Najbolje, da ih župnik k sebi zove zvoncem ili kucanjem na njihova vrata. Nikakva nonšalantnost nije na mjestu.

A s vremenom se, — i to što prije, — valja upustiti i u pregradnju župskoga stana, sa posebnim apartmanom za sestre, koji bi, s ostalim prostorijama, vezala najviše jedna, hodnička, vrata, od kojih bi samo sestre (predstojnica) imale ključ i na koja bi se moralo zvoniti, i, eventualno, prozor na vijak između kuhinje i župnikove blagovaone. Kod novogradnji župskih stanova trebalo bi, razumije se, ubuduće redovito već u planu predvidjeti posebni dio (odjeljenje) za župske sestre, odnosno za poslugu.

Duhovni život i dnevni red

Obzirom na duhovni život i redovničke dužnosti ne bi se župske sestre uopće smjele ni po čemu razlikovati od sestara u vlastitim redovničkim, samostanskim, kućama. Morale bi se držati dnevnoga reda; morale bi imati određeno vrijeme za misu, za razmatranje, za oficij, za duhovno štivo, za ispit savjesti, za večernju molitvu, za obroke, za zajednički odmor (rekreaciju), za ustajanje i lijeganje. Morale bi imati ispovijed, svakoga tjedna, na stalan dan, i svoje mjesečne rekolekcije. I, razumije se, morale bi uvijek nositi svoje redovničko odijelo. Župnik ne samo da im ne bi smio ništa od toga, — pod kakvom bilo izlikom, — zabranjivati, nego bi, dapače, morao i sam insistirati, da u njegovu domu sestre sve svoje moli-

tvene i redovničke dužnosti vrše što točnije, što redovitije, što savjesnije. Crkva to od njih traži, gdjegod bile; župa će i duše imati od toga više koristi, nego od sve njihove kulinarske ili vrtlarske vještine. Po tome su one župi blagoslov. Po tome su one molitveni i žrtveni oltar Crkve. »Bonus odor — Deo, — odor vitae in vitam« (2. Kor. 2, 14—16).

Preduvjet je tomu, dakako, da su sestre u izvjesno vrijeme slobodne od fizičkoga posla. Da i žive i rade po stalnom rasporedu. A taj raspored valja da bude fiksiran. I da ga i župnik striktno poštuje. U vrijeme određeno za molitvu, za noćni počinak, za odmor, napose onaj nedjeljni i blagdanski, popodnevni, ne treba od sestara ništa tražiti. Što valja učiniti, učinit će one prije ili poslije toga. Napose ne smije župnik nikada zahtijevati, da sestre u noć bdiju, ako on bdije ili ima u kući goste. Sestre imaju pravo na svoj noćni počinak, u 9 sati, i one neka idu spavati, a župnik neka u svojim odajama radi što hoće, i neka sijeli, dokle hoće. Lako je ostaviti, njemu i gostima, na stolu, u ormaru, u kredenci, sve, što im treba, pa neka sami sebe poslužuju. Zato će sestre, sutradan, u pet, biti već na nogama i moliti svoju molitvu; i obavljati svoje razmatranje. I radit će svojski: u vrijeme, kad im valja raditi. Iznimka će, dakako, biti, ali one moraju biti rijetke i urgentne: u izvanrednim zgodama, za nužne gospodarske poslove, u doba sezonskih radova u kućanstvu.

Stalnost

Razumije se, da je i kontinuitet u radu župskih sestara potreban. Bez toga gubi čitava institucija svaki »raison«. Ako će sestre na župi ostati samo godinu, dvije, do prve promjene župnika, bolje da i ne dolaze. Vjernici će, kad odu, još jače i bolnije osjećati pastoralne praznine; bit će razočarani i ojađeni; mrmljat će; gubit će volju, da išta novo, sa župnikom, poduzimlju.

Tko dovodi sestre u župu, treba da prije dobro promisli, šta će i kako će, ali, kad ih je jedamput već doveo, ne smije im lako otkazivati. A i obratno: kad su sestre već nekamo došle, red je, da se afirmiraju i snađu, pa i ako im bude teško i neobično. Svaki je apostolat težak. Svaki je početak pun križeva. Maniroznosti, kapricioznosti, nervoze, ne smije biti ni na jednoj strani. O Božjoj se stvari radi; ne o našoj komociji i ukusu. »Župske sestre« moraju postati ustanova, a ne predmet eksperimentiranja i amaterstva.

Ideal bi, sigurno, bio, da sestre, kad su već jednom u žup-skom stanu, u njemu zauvijek i ostanu. Eventualni novi župnik morao bi s tim unaprijed računati. Inače ne bi trebalo da kompetira na takvu župu, odnosno da prihvati imenovanje ili ponudu. U daljoj perspektivi morat će to tako i biti. Morat će to postati nekom, barem partikularnom i običajnom, pravnom normom; nepisanim zakonom. Samo u toj pretpostavci i može se, pravo, govoriti o »župskim« sestrama. Inače su sestre župnikove, — jednoga određenoga župnika, »ad personam«, — a ne župske. No, dok to nije regulirano, s više strane, tereti župnika, koji je sestre doveo, u najmanju ruku barem moralna obveza, da sestrama osigura, da ništa, neku relativnu stalnost. Ugovorom na određeni broj godina; obvezom, da će sestre držati kod sebe, sve dok je na toj župi; obećanjem, da će u slučaju premještaja povesti sestre sa sobom, na drugu župu, ili ih smjestiti kod nekoga drugoga župnika. »Bacanja na ulicu« ne smije biti. Ni bespravlja. Ni izigravanja. Ni prijetnji i teroriziranja. Ni ucjenjivanja jedne družbe drugom. Ni upošljavanja sestara »ad nutum parochi«. A dakako, da to isto vrijedi i za sestre. Neka prije dobro pogledaju, na što i kamo dolaze i šta preuzimlju, ali, kad su došle, moraju ostati. Po onoj narodnoj: »Sam pao, sam se i ubio!«

Dr Čedomil Čekada

Po svem svijetu Crkva diže glas svoj k Bogu. Neka je nitko ne smeta, neka je nitko ne omalovažuje!

Pavao VI

U Crkvi ne smije u buduće biti nikakvih privilegiranih klasa.

Karlo Rahner

Nikada Crkva nije tako potpuno poznavala samu sebe kao danas. Nikada nije tako vatrenom ljubavlju ljubila Krista. Nikada nije tako veselom, tako složnom i tako poletnom voljom željela da Krista nasljeduje. Nikada nije tako savjesno vršila povjerenu joj službu.

Pavao VI

PAPINA RIJEČ SVIJETU

Na Bogojavljenje o. g. upravio je sv. Otac iz Betlehema svoje riječi Kristu, Crkvi i svijetu. Ovdje donosimo onaj dio što se odnosi na svijet.

Prije svega hoćemo da se predstavimo ovom svijetu u kojem živimo. Mi smo predstavnici i širitelji kršćanske vjere. Čvrsto smo uvjereni da zastupamo Božju stvar. Učenici smo, apostoli i poslanici Sina Božjega, Sina Marije, Mesije, Krista. Mi nastavljamo njegovo poslanje, glasnici smo njegove poruke, službenici njegove vjere. Znamo da imamo sva Božja jamstva da propovijedamo istinu. Nemamo nikakvih drugih interesa nego samo taj da naviještamo ovu našu vjeru. Mi ne tražimo ništa drugo nego slobodu da možemo tu vjeru ispovijedati i da je možemo pružiti onima koji je hoće slobodno prihvatiti. Tražimo slobodu da možemo održavati odnos između ljudi i Boga uspostavljen od Isusa Krista, našeg Gospodina.

Želimo nadodati još jednu stvar za koju molimo svijet da o njoj pravedno razmisli. Neposredni cilj našeg poslanja je ovaj: Mi želimo raditi za dobro svijeta, za njegov interes i njegov spas. Smatramo da je svijetu potreban spas koji mu mi nudimo.

Ova naša tvrdnja sadrži u sebi i mnogo drugih. To su: Mi gledamo na svijet ***s neizmjernom ljubavlju.*** *AKO SE SVIJET OSJEĆA STRAN KRŠĆANSTVU, KRŠĆANSTVO SE NE OSJEĆA STRANO SVIJETU, pa ma kako taj svijet izgledao i kakav god imao stav prema nama. Neka svijet zna da ga poštuje i ljubi onaj tko zastupa i predstavlja kršćansku vjeru, da ga ljubi najvišom i neiscrpnom ljubavlju.*

Ovim hoćemo reći da je misija kršćanstva u svijetu misija prijateljstva, međusobnog shvaćanja, ohrabrenja, napretka, uzdizanja; reći ćemo još i spasenja. Mi znamo da je suvremeni čovjek ponosan u volji da sve radi sam od sebe. Čovjek radi i stvara nove i zadivljujuće stvari. Ove ga stvari međutim ne čine boljim, ne čine ga sretnijim, ne rješavaju ljudske probleme u njihovu korijenu trajno i vječito. Poznato nam je da u dušama ljudi ima mnogo tame i patnje. Mi posjedujemo riječ za koju vjerujemo da je odlučna. Utoliko se više usuđujemo da tu riječ

ponudimo jer je ona ljudska. To je riječ Čovjeka čovjeku. Krist koga mi donosimo čovječanstvu jest Sin čovječji. Tako je on sam sebe nazivao. On je Prvorođeni. On je prototip novoga čovječanstva. On je najodličniji Brat, Drug, Prijatelj. On je poslan od Boga, ali ne da sudi svijetu, nego da ga spasi.

On je dobri Pastir čovječanstva. Nema ljudske vrednote koju on nije poštovao i uzdigao. Nema ljudske patnje koju on ne bi shvatio, iskusio, dao joj vrijednost. Nema ljudske slabosti, osim moralnog nedostatka, koju on nije preuzeo i od koje nije trpio.

Neka svijet upozna na koji se način Krist, koji još i danas živi u svojoj Crkvi, javlja svijetu s ove točke, iz ove kolijevke gdje je sišao na zemlju.

Radi toga neka svijet koji nas okružuje primi danas naš pozdrav pun poštovanja i ljubavi u ime Isusa Krista.

Naš pozdrav danas ne može imati granica, prelazi preko svih zapreka i želi doprijeti do svih ljudi dobre volje. Želi također doprijeti i do onih ljudi koji ne pokazuju naklonost prema Kristovoj vjeri i koji nastoje da onemoguće njezino širenje te se neprijateljski odnose prema vjernicima. Upućujemo žalosni svoje osjećaje i onima koji progone kršćanstvo, koji niječu Boga i Krista i ozbiljno ih pitamo: zašto, zašto?

Iz Betlehema, zemaljske Kristove domovine, u molitvi i s ovim mislima u srcu zazivamo nad cijelo čovječanstvo obilje nebeskih darova.

EKUMENSKI PATRIJARH ATENAGORA I

Rodio se g. 1886. u selu Vassilikon kod Janine u Epiru. Njegovo krsno ime je Aristoklo Spyron. Godine 1903. stupio je u patrijaršijsko sjemenište u Halki kod Carigrada i završio je nauke g. 1910.

Patrijarh Atenagora je čovjek vrlo visoke naobrazbe. Govori grčki, turski, njemački, engleski, makedonski i srpski a dobro poznaje i latinski.

Dok je još bio đakon obavljao je različite važne službe. Šest godina bio je protođakon u crkvi sv. Dimitrija u Bitoli, a iza toga je postao tajnik Sv. Sinoda u Ateni. Za biskupa je posvećen g. 1922. u svojoj 36-godini i određen za metropolitu na Krfu. Godine 1931. pozvan je da upravlja ogromnom nadbiskupijom Sjeverne i Južne Amerike sa sjedištem u New Yorku. Kroz 17 godina bio je nadpastir pravoslavne Crkve u Americi i pokazao izvanrednu revnost posebno u ostvarenju solidne izobrazbe klera, katehizacije i karitativne djelatnosti. Sloga među kršćanskim Crkvama bila mu je

uvijek osobito na srcu. Kad je on napustio Ameriku, tamošnja pravoslavna nadbiskupija imala je 350 dobro organiziranih župa s dovoljnim brojem klera.

Sv. Sinod u Carigradu izabrao ga je g. 1948. za ekumenskog patrijarha. Introniziran je 27. I 1949. Potpuni naslov njegove službe jest »nadbiskup Carigrada, novog Rima, i ekumenski partrijarh«. Često se čuje da je stvarna jurisdikcija carigradskog patrijarhe vrlo ograničena. Međutim to nije tačno. Osim njegove patrijaršijske dijeceze njemu su podložene Kalcedon, Derkos, Prinkiponesion, Imbros i Tenedos, zatim 4 metropole u Dodekanesu i (na Kreti, egzarhatska opatija Patmos, monaška republika na gori Atosu, nadbiskupije Australije, Nove Zelandije i Amerike, nadbiskupska sjedišta u Londonu, Parizu i Beču, te ruski egzarhat u Parizu. Osim toga ima pravo prvenstva nad drugim pravoslavnim Crkvama u Evropi.

Sve od vremena patrijarhe Jeremije I (1522—1545) nije nitko drugi tako dugo upravljao carigradskom patrijaršijom.

Njegovo osobito nastojanje oko jedinstva svih kršćana pokazalo se osobito kad je na Bogojavljenje 1959. u propovijedi primjenio na papu Ivana XXIII riječi Sv. Pisma: »Bio je čovjek poslan od Boga komu je bilo ime Ivan«.

S velikim zanimanjem prati patrijarh Atenagora rad II Vatikanskog sabora, premda radi odnosa s drugim pravoslavnim crkvama nije uspio na zasjedanje sabora poslati svoje promatrače.

Na dvije panortodoksne konferencije (Rodos 1961 i 1963) pokazao se njegov veliki upliv, njegova briga za obnovu pravoslavlja i nastojanje oko povezanosti s drugim pravoslavnim Crkvama. Jednako to potvrđuje i proslava 1000-godišnjice monaške kolonije na gori Atosu gdje je kao predstavnik katoličkog monaštva bio vrhovni opat benediktinskog reda o. Beno Gut.

Sve kršćane i sve ljude dobre volje ispunio je najvećim veseljem i radosnom nadom srdačni susret Atenagore I s Pavlom VI u Svetoj Zemlji 5. i 6. siječnja o. g. Svoje utiske o tom susretu ovako je patrijarh Atenagora izrazio pretstavniku agencije ANSA: »Najdublji utisak na moj um i srce učinila je dobrota, skromnost, učenost i razboritost njegove svetosti pape Pavla VI. Za mene je od osobitog značaja činjenica da Sveti Otac potpuno zaboravlja sve što je bilo u žalosnoj prošlosti. To je prvi preduvjet za početak nove ere bratske povezanosti među kršćanima. Nad horizontom kršćanstva zapažamo jasne obrize zore novog dana«.

(Prema »Osservatore Romano«)

VLOGA KOMENTATORJA (PRVEGA MOLIVCA)

Instrukcija o sveti glasbi in liturgiji (3. septembra 1958) je uradno potrdila vlogo posebnega »komentatorja«, ki naj vernikom pomaga k popolnejši in lepši udeležbi pri svetih obredih. V štev. 96 določa, naj ta oseba med mašo »ob primernem času v nekaj besedah razloži obred, molitve in berila ter naj vodi zunanje sode-

lovanje vernikov: odgovore, molitve in pesmi«. Instrukcija določa, naj bo »komentator« (mi mu pravimo prvi molivec) če le mogoče klerik ali duhovnik, more pa biti tudi laik, ki je znan po vzornem krščanskem življenju in je dobro poučen v svoji vlogi. Besedilo razlage in navodila morajo biti prej napisana, ne gostobesedna, ampak trezna in izgovorjena o prvem času z mirnim glasom; nikdar ne smejo preglasiti duhovnikove molitve; pomagati morajo, ne pa škodovati pobožnosti vernikov.

Rimski obred je s tem odlokom spet dobil vlogo, katero na vzhodu opravlja diakon, na zahodu pa njene ostanke izvršuje mašnik sam, ko pred očenašem razloži, zakaj si upamo Bogu reči Oče in hkrati povabi k molitvi vernike; pred prošnjami je to vabilo skrajšano na besedico »Oremus«. Le pred prošnjami na veliki petek so ti pozivi ostali tudi v sedanji rimski liturgiji.

Francuski duhovniki so o novi liturgični vlogi (osebi) razpravljali 1959. na letnem zborovanju Centra za liturgično pastoralo in je bil referat p. Rogueta OP objavljen v reviji La Maison Dieu 1959. (štev. 60, str. 80—98). Komentator pa jim je bilo dobro znan že prej, saj so priročno knjigo pozivov k molitvi (Invitatoires) izdali že leta 1957.

Jugoslovanski škofje so na podlagi tujih zgledov in uradnih navodil (ter posebnih dovoljenj mimo navedene instrukcije) objavili obrazec za »ljudsko zborno mašo«, pri kateri prvi molivec izvršuje nekaj tistih nalog, ki jih instrukcija določa za komentatorja. V slovenski izdaji ljudske zborne maše (Cerkvena ljudska pesmarica 1961) je pri obeh glavnih molitvah (Prošnja, str. 149, Po obhajilu, str. 159) predpisan vrstni red mašnika (D), vernikov (Vsi) in prvega molivca (P) tako, da potem ko verniki odgovorijo na mašnikov pozdrav Dominus vobiscum, P moli »prošnjo tistega dne, brez sklepa, ali napove samo kratko vsebino«. Na koncu vsi odgovorijo Amen na mašnikove sklepne latinske besede.

Kolikor mi je znana slovenska praksa, prvi molivec pri tej molitvi ne spoštuje določb instrukcije, da komentatorjeve besede »nikdar ne smejo preglasiti duhovnikove molitve«, ker navadno berejo slovensko besedilo istočasno z mašnikom. S tem podirajo bistveno mašnikovo nalogo, ko se pri liturgičnih opravilih samo on kot srednik sme obračati s prošnjo do Boga, komentatorjeve besede so namjenjene ljudem le kot spodbuda za notranje in zunanje pridruženje k daritvi.

Poglejmo, kako bi se dalo v skladu z uradnim besedilom (in v luči francoskih praktičnih zgledov in navodil v omenjenem članku in knjigi) izboljšati delo prvega molivca. Mašnik naj glasno reče »Oremus«, nato naj z molitvijo počaka toliko časa, da prvi molivec prebere svoje besedilo, šele nato naj kot posrednik med Bogom in verniki slovesno in glasno izmoli besedilo prošnje. Verniki bodo z lahkoto izrazili svoje soglasje z glasnim in enotnim »Amen«.

Pomislek, da se s tem maša zavleče, ne drži, ker mora biti prvi molivec kratek in ker lahko na pametno mero skrajšamo druge, neliturgične dodatke, s katerimi navadno brez pomisleka zavlačujemo nedeljko mašo (oznanila, dodatne izvenliturgične molitve zlasti po pridigi, petje nepravih pesmi ob nepravem času i. pod.) Praktični zgledi potrjujejo, da tako vodstvo pri molitvi res pomaga

lovanje vernikov: odgovore, molitve in pesmi«. Instrukcija določa, naj bo »komentator« (mi mu pravimo prvi molivec) če le mogoče klerik ali duhovnik, more pa biti tudi laik, ki je znan po vzornem krščanskem življenju in je dobro poučen v svoji vlogi. Besedilo razlage in navodila morajo biti prej napisana, ne gostobesedna, ampak trezna in izgovorjena o prvem času z mirnim glasom; nikdar ne smejo preglasiti duhovnikove molitve; pomagati morajo, ne pa škodovati pobožnosti vernikov.

Rimski obred je s tem odlokom spet dobil vlogo, katero na vzhodu opravlja diakon, na zahodu pa njene ostanke izvršuje mašnik sam, ko pred očenašem razloži, zakaj si upamo Bogu reči Oče in hkrati povabi k molitvi vernike; pred prošnjami je to vabilo skrajšano na besedico »Oremus«. Le pred prošnjami na veliki petek so ti pozivi ostali tudi v sedanji rimski liturgiji.

Francuski duhovniki so o novi liturgični vlogi (osebi) razpravljali 1959. na letnem zborovanju Centra za liturgično pastoralo in je bil referat p. Rogueta OP objavljen v reviji La Maison Dieu 1959. (štev. 60, str. 80—98). Komentator pa jim je bilo dobro znan že prej, saj so priročno knjigo pozivov k molitvi (Invitatoires) izdali že leta 1957.

Jugoslovanski škofje so na podlagi tujih zgledov in uradnih navodil (ter posebnih dovoljenj mimo navedene instrukcije) objavili obrazec za »ljudsko zborno mašo«, pri kateri prvi molivec izvršuje nekaj tistih nalog, ki jih instrukcija določa za komentatorja. V slovenski izdaji ljudske zborne maše (Cerkvena ljudska pesmarica 1961) je pri obeh glavnih molitvah (Prošnja, str. 149, Po obhajilu, str. 159) predpisan vrstni red mašnika (D), vernikov (Vsi) in prvega molivca (P) tako, da potem ko verniki odgovorijo na mašnikov pozdrav Dominus vobiscum, P moli »prošnjo tistega dne, brez sklepa, ali napove samo kratko vsebino«. Na koncu vsi odgovorijo Amen na mašnikove sklepne latinske besede.

Kolikor mi je znana slovenska praksa, prvi molivec pri tej molitvi ne spoštuje določb instrukcije, da komentatorjeve besede »nikdar ne smejo preglasiti duhovnikove molitve«, ker navadno berejo slovensko besedilo istočasno z mašnikom. S tem podirajo bistveno mašnikovo nalogo, ko se pri liturgičnih opravilih samo on kot srednik sme obračati s prošnjo do Boga, komentatorjeve besede so namjenjene ljudem le kot spodbuda za notranje in zunanje pridruženje k daritvi.

Poglejmo, kako bi se dalo v skladu z uradnim besedilom (in v luči francoskih praktičnih zgledov in navodil v omenjenem članku in knjigi) izboljšati delo prvega molivca. Mašnik naj glasno reče »Oremus«, nato naj z molitvijo počaka toliko časa, da prvi molivec prebere svoje besedilo, šele nato naj kot posrednik med Bogom in verniki slovesno in glasno izmoli besedilo prošnje. Verniki bodo z lahkoto izrazili svoje soglasje z glasnim in enotnim »Amen«.

Pomislek, da se s tem maša zavleče, ne drži, ker mora biti prvi molivec kratek in ker lahko na pametno mero skrajšamo druge, neliturgične dodatke, s katerimi navadno brez pomisleka zavlačujemo nedeljko mašo (oznanila, dodatne izvenliturgične molitve zlasti po pridigi, petje nepravih pesmi ob nepravem času i. pod.) Praktični zgledi potrjujejo, da tako vodstvo pri molitvi res pomaga

hkrati skupni in osebni pobožnosti vernikov pri maši kakor zahteva instrukcija.

Za besedila prošenj smo Slovenci res še v nekoliko večji zadregi kot drugod, imamo pa na voljo razmnožen prevod Lercarove knjige K maši, bratje, na katero je umerjena tudi formulacija v ljudski zborni maši. V njej so povzete mšne prošnje za vse cerkveno leto, ni pa težko pripraviti tudi drugačne povzetke (bolje je, da prvi molivec bere le vsebino prošnje kot pa prevod liturgičnega besedila ki se naravnost obrača na Boga), Francozi imajo v knjigi Invitatoires zbrane za vsako nedeljo, praznik, večje godove, skupne maše svetnikov in votivne maše po štiri različne inačice besedila, d aga vsak lahko izbere po svoji želji; eno izmed njih je Lercarovo.

Komentatorjeva vloga ne more biti omejena samo na obe glavni prošnji, ker ljudje potrebujejo vodstva in vabila tudi pri drugih mašnih delih. Slovenska izdaja ljudske zborne maše predvideva sodelovanje prvega molivca tudi pri pristopnih molitvah, pri darovanju in hvalospevu ter zlasti med kanonom (kadar petja). Ne vem, če kje pri nas dejansko sodeluje prvi molivec tudi pri petih mašah, če prav je pri njih zbranih še več ljudi, ki potrebujejo pomoči in naj bi bile te maše izvedene najbolj vzorno. S pomočjo komentatorja se bodo ljudje navodili dejansko sodelovati vsaj z odgovori na mašnikove pozdrave, kot naroča instrukcija v štev. 25 a in kakor priporoča Uvod v Cerkveno ljudsko posmarico — partitura str. V.

Ne bo odveč, če pogledamo (posebno še ker smo v času koncila) malo okrog sebe in zvemo, da Franciji pri vsaki maši, kjer ljudje sodelujejo, komentator uvaja vse štiri speve, Kyrie eleison ter hvalospev. Ker ne morem posredovati vseh besedil, ki so v knjigi Invitatoires in ker jih more z nekaj truda vsak duhovnik sam pripraviti prvemu molivcu, hočem razložiti le obliko za Kyrie eleison in za hvalospev.

Pri Kyrie se nekateri komentatorji držijo trinitarične razlage te molitve in povabijo vernike, naj se s prvo skupino prošenj obrnejo k Bogu Očetu, z drugo (Christe eleison) k Odrešeniku Jezusu Kristusu, s trejo pa naj prosijo za milost Sv. Duha. Razširjena je tudi oblike, ki razloži vsebino teh prošnja: »Prosimo za mir, ki prihaja od zgoraj; za naše zveličanje; za našega svetega očeta papeža; za našega škofa in z vse pstirje svete Cerkve; z nas vse, ki smo zbrani pri tej slovesni daritvi, prosimo Gsopoda« — nakar duhovnik, oziroma pevci začno Kyrie eleison.

Tako se po več stoletjih vrača v naše cerkve navada, ki je bila zelo znana od konca 8. stoletja dalje in je z rokopisom izpričana tudi za slovenske kraje in časa ljubljanskega škofa Tomaža Hrena (F. Ušeničnik, Liturgika 1945, 311), v Dalmaciji pa je prenehala šele v novejši dobi.

Za hvalospev, ki je začetek kanona — mašnikove najodličnejše molitve, je prav tako kot za prošnje bolje, da bi prvi molivec ne preglasil mašnikove glasne in slovesne molitve. Francoska navodila zato predvidevajo, naj mašnik najprej konča prošnjo nad darovi in jo sklene z glasnim »per omnia saecula saeculorum«, na kar verniki odgovorijo »Amen«, potem prvi molivec napove vsebino hvalospeva. Mašnik šele po tem kratkem presledku začne kanon s pozdravom »Dominus vobiscum«. Pri maši za posvečenje cerkve,

pri kateri smejo ponekod moliti posebno prefacijo (v novih misalih je tiskana hkrati s prefacijo za adventni čas, v čast sv. Rešnjemu telesu in v čast vsem svetnikom in patronom) ima knjižica navodil za obred posvečenja cerkva (Roguet-Jounel, Dedicace d' une église. Centre de pastorale liturgique Paris 1962, 107) naslednje besedilo: Zahvalimo se Gospodinu za skrivnost naše cerkve, ki je hkrati hiša molitve in znamenje Neveste Kristusove, naše Matere«. Podobno kratka so besedila za druge hvalospeve v knjigi Invitatoires es. Vsak lahko uvidi, da tako pojasnilo-povabilo bistveno ne podaljša maše. **Dr. Marijan SMOLIK**

»KATOLIŠKA MOLITEV

Nenavadni naslov naj uvaja nekaj o spominu živih in mrtvih med kanonom pri ljudski zborni maši. Slovenski obrazec besedila, s katerim naj prvi molivec »kratko in ne preglasno« napoveduje vsebino mašnikovih molitev med kanonom, predvideva pri teh dveh spominih, da ju je mogoče spreminjati in celo daje vzorec, v kakšnem smislu naj bi se to zgodilo; »Dodati se more: za katere se posebej daruje; za I. in I., ki so ta teden umrli; katerih obletnico obhajamo te dni«. Treba bi bilo ugotoviti, koliko upajo kje v resnici imenovati umrle osebe, ali se raje zadovoljijo s skromnim debelo tiskanim glavnim besedilom. Zdi se mi, da bi se nam Slovencem zdelo skoraj preveč nemogoče in profano, če bi po vzorcu starodavnih navad in današnjih običajev drugogd po svetu pri teh spominih prvi molivec prebral imena vseh tistih, ki se so mašniku (župniku) posebej v molitev priporočili (in za katere si upamo zmoliti čisto neliturgični očenaš po pridigi), ali katere župnik priporoča v molitev svojim vernikom, ker ve, da si sami prositi ne upajo ali tega niti ne morejo več.

P. Jounel v razlagi novega mašnega obreda, ki je bil uzakonjen z novo tipično izdajo Rimskega misala (Les rites de la messe, Centre de pastorale liturgique Paris 1963, 82) pravi, da »je torej v popolnem soglasju s tradicijo, če komentator pri tihi ali peti maši prebere seznam imen, medtem ko se mašnik za nekaj trenutkov ustavi. Ne bilo bi pa prav, če bi ta seznam spremenili v naštevanje splošnih in posebnih namenov«.

Ko bi se te konkretnosti navadili, se nam tudi ne bi zdelo čudno (v času, ko postaja svet majhen, ko nas koncil uči, da smo vsi odgovorni za vse, in ko doživljamo, da se ves svet veseli ali trpi ob dogodkih, ki se zgode na enem kraju), če bi ob posebno hudih nesrečah, v katerih je izgubilo življenje veliko ljudi in smo zanje zvedeli po radiu ali v časopisih, tudi pri maši skupno molili za njihovo rešitev ali večni pokoj. Tako se je v Franciji vsem zdelo samo po sebi umevno, da so povsod molili ob Kennedyjevi smrti, ob nesreči v nemškem rudniku, ob eksploziji kanadskega letala s 118 ponesrečenci in seveda tudi ob potresu v Skopju, da naštejem brez reda samo nekaj takih dogodkov, ki smo zanje vedeli kot ljudje, morali bi jih pa začeti doživljati in reševati tudi kot verniki, kot božji otroci. Koliko manj teške bi se nam ob vsem tem zazdele naše majhne bolečine, s katerimi večkrat pri maši nadle-

gujemo Boga, in kako zares »katolička« bi s tem postala naša molitev, ko smo večkrat samo po imenu katoliški kristjani.

Dr Marijan SMOLIK

STANOVSKE NEDELJE

Versko življenje v župniji bomo utrdili le, če nam bo uspelo poglobiti zakramentalno življenje vernikov. Če bodo verniki pogosto in dobro opravljali sveto spoved, bodo napredovali v krščanskem življenju, moč za to pa bodo prejemali v pogostem svetem obhajilu. Dušni pastirji skušajo to doseči na različne načine: eni pospešujejo skupna obhajila v verskih društvih, drugi se zavzemajo za obhajanje vernikov po stanovih. V knjigi Naša župnija priporoča pastoralist Janez Oražem, naj bi bila naša glavna ljubezen posvečena nedeljski župnijski maši in daritvenemu obedu, h kateremu se bodo vsaj mesečno zvesto zbirali po stanovih. Mesečne spovedi po stanovih naj bi bile najmašnji program dobrih župljanov.

Močno pobudo za to je dalo Apostolstvo mož in fantov, ki vsako prvo nedeljo v mesecu vabi može in fante k spovedi in obhajilu. Njihovemu zgledu so sledile žene in dekleta in se zvrščale pri obhajilni mizi naslednje nedelje v mesecu. Po mnogih županijah imajo šolsko spoved zadnjo nedeljo v mesecu. Tako prejme v nekaterih župnijah mesečno kar lepo število župljanov svete zakramente. Kljub temu pa mora biti naš cilj višji: vernike moramo navajati na pogosto sveto obhajilo in sicer tako, da spovedi slede obhajila še naslednje nedelje in po možnosti tudi ob delavnikih. Seveda bo treba še mnogo truda, da bomo vsaj nekatere pridobili za to.

Nekateri vneto pospešujejo pobožnost prvih petkov; marsikje zajamejo kar lepo število vernikov. Stanovskih nedelj to ne more nadomestiti, že zato ne, ker mnogi med tednom res ne utegnejo priti v cerkev. Prvi petki vsekakor lepo dopolnjujejo stanovske nedelje, ker mnogi verniki na ta način prejmejo mesečno vsaj dvakrat ali celo večkrat sveto obhajilo.

Verniki bodo zakramente s pridom in zato tudi raje prejemali le, če bodo poglobili svoje versko znanje. V nedeljskih pridigah, ki so namenjene vsem, ne moremo povedati vsega, zlasti tega ne, kar posebej zanima posamezne stanove. Vemo, kako nebogljeni stoje pred svojimi vzgojnimi nalogami krščanski starši, in še koliko bolj kot ti, potrebujejo mladi ljudje krščanske šole za življenje! Kako potrebujejo možje odkritosrčne in ohrabrujoče besede, namenjene samo njim! Zato ni dovolj posamezne stanove samo vabiti k mesečnemu prejemu zakramentov, ampak jim moramo hkrati nuditi stanovske govore.

O čem naj jim govorimo? Možem in fantom o temeljih verovanja, o odgovornosti do družine in vzgoje otrok, o vlogi kristjana v javnem življenju in podobno. Žene predvsem zanimajo vprašanja zakonskega življenja in vzgoje. Dekletom bo dobrodošla beseda o izbiru poklica, o prijateljstvu, o pripravi na zakon. Vsakemu stanu

primerno naj bi govorili o vajah duhovnega življenja. Nasplošno preveč govorimo o potrebnosti molitve in zakramentov, ne povemo pa, kako naj se to doseže. Zelo bi učinkovalo, če vsakemu stanu predočimo tudi žive podobe njihovih vzornikov.

Prav ob stanovskih govorih živo občutimo, da ne zadostuje samo naša beseda. Treba bi bilo ustvariti možnost za razgovor. Ne moremo v govoru povedati vsega in morebiti spregledamo prav to, kar nekatere najbolj zanima. V govorih se dotikamo perečih življenjskih vprašanj, reševati pa jih je treba v vsakem primeru posebej. Kako to izvesti? Ob tem se porajata dve težavi: plašljivost ljudi za javne diskusije in ustrezen čas.

Ljudje so dostikrat zadržani in plahi. Verskih razgovorov niso vajeni. Kako naj jih opogumimo? Nekdo je začel takole: po nagovoru je povabil poslušalce, naj mu do prihodnjič dostavijo pismena vprašanja. Dobil je samo eno, ko pa je nanj odgovarjal, je z njim sprožil cel plaz novih vprašanj. Sedaj mu vprašanja zastavljajo sproti. Kaj pa bojazen, da bi razgovor v cerkvi ljudem omajal spoštovanje do svetega kraja, ima kaj na sebi? Ljudje imajo za to dostikrat več smisla kot mi duhovniki in so prav zaradi tega tako zadržani. Mar ne bi bolj sproščeno govorili in še posebej, bolj sproščeno vodili razgovor v kakem drugem prostoru? Zato je vprašanje veroučne sobe res ključnega pomena za naše dušno pastirstvo.

Kateri čas je za stanovski govor najprimernejši? Kdaj bomo najlaže zajeli največ poslušalcev? Nekateri kar med mašo, med katero je stanovsko obhajilo, govore posebej tistemu stanu. To je gotovo manj primerno, ker so drugi, katerim govor ni namenjen prikrajšani za potrebni nauk, poleg tega pa po tej poti ni mogoče vernikov pridobiti za prost razgovor. Tam, kjer pride k popoldanskemu bogoslužju veliko ljudi, imaju lahko popoldne stanovski govor. V večini župnij, zlasti v tistih, kjer je večina ljudi precej oddaljena od cerkve, jer to seveda nemogoče. Zato je najprimerneje imeti stanovski nagovor takoj po maši. Takrat najlaže zajamemo največ ljudi. Pridiga med mašo naj bo kratka in če stanovski govor ni predolg, se vse skupaj ne zavleče preveč.

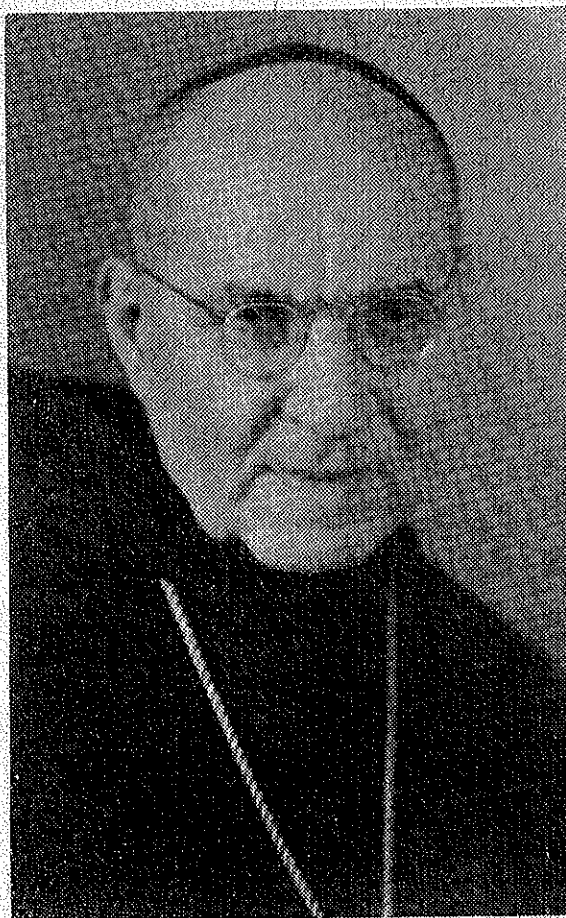
Nekateri prazniki nam po vsebini naravnost kličejo, da jih stanovsko izrabimo. Praznik Brezmadežne naj bo dekliški praznik. Na god sv. Jožefa bomo zbrali može in fante, na praznik Marijinega oznanjenja matere. Ker sta oba praznika v postu, ju lahko izrabimo kot duhovno pripravo na veliko noč.

Stanovske nedelje so najprimernejša oblika daljnje priprave na misijon. Prav ob stanovskih nedeljah lahko zajamemo procejšen del župnije v pripravo na misijon. Ob misijonu naj bi se župnik z misijonarji dogovoril, kako bo ob stanovskih nedeljah ohranjeval in utrjeval sadove misijona. Misijonarji in tudi spovedniki v misijonu naj bi kar najtopleje priporočali mesečno prejemanje zakramentov in udeležbo pri stanovskem pouku. To naj bi bil eden najvažnejših misijonskih sklepov. Tudi krajše duhovne obnove in druge slovesnosti v fari naj bi bile nova vzpodbuba za utrjevanje verskega življenja ob stanovskih nedeljah. Izkušnja pa kaže, da so ljudje, ki mesečno prijemajo zakramente tudi najbolj primerni za apostolsko delovanje v fari. Takih tihih sodelavcev dušni pastir rabi, če hoče prekvasiti faro s Kristusovim naukom. Vzgojil pa jih bo ob stanovskih shajanjih.

Anton VIDMAR

VIJESTI

UMRO NADOPAT BENEDIKT BAUR

Poznati je liturgijski pisac bio najprije dugo vremena profesor dogmatike i učitelj novaka u Beuronu, a onda u S. Anselmu (Rim). G. 1938. imenovao ga Pijo XII nadopatom njegova samostana. Znamo u kojim je prilikama onda živjela Crkva u Njemačkoj. Osobito je nastojao svoje monahe nutarnje izgrađivati. Njegovom su mudrom vodstvu i još više molitvi mnogi pripisivali što za vrijeme nacizma Beuron nije bio posve zauzet kao što se dogodilo skoro svim opatijama. Poslije rata se je pobrinuo za fundaciju Las Condes (Santiago, Chile). G. 1955. predao je 78-godišnji starac opatsku službu u mlađe ruke, a sam je još više nastavio držanjem duhovnih vježbi za svećenike i redovnice, a tako i pisanjem. Zadnje mu je djelo životopis prijatelja kard. Schustera o kojemu se vodi proces za beatifikaciju. Bivši je nadopat i dalje živio vrlo izgledno. Novom je poglavaru dolazio po dozvolu i blagoslov za sve svoje poslove. Kad je bio kod kuće, nije falio u koru, osim ako ga je priječila bolest ili staračka slabost. Dok su braća 10. XI 1963. molila nonu, izdahnuo je sjedeći. U rukama su mu našli časoslov otvoren kod te hore i tako je otišao na »praemium mortis sacrae«. Na sprovod mu je s koncila doletio nasljednik Benedikt Reetz, koje mu su mnogi saborski oci izrazili saučešće, jer je opat Baur bio vrlo poznat, osobito svojim knjigama koje su prevedene na više jezika. I kod nas su izišla 3 sveska »Rasvijetli se« (4. je o svecima najopširniji). To su najljepša liturgijska razmatranja što ih imamo.

EKUMENSKO NASTOJANJE

Ekumenski duh. Na Madagaskaru su katolici, protestanti različitih konfesija i anglikanci održali zajedničku sedmicu jedinstva. Za uspjeh pothvata zaslužno je Udruženje kršćanske radničke omladine. Sastancima je predsjedao generalni vikar dijeceze Tananarivo. Čitanja Sv. Pisma je predvodio jedan protestantski pastor, a propovijedao je protođakon anglikanske katedrale. Predsjednika republike zastupao je na molitvenim sastancima državni tajnik. Učesnici, velikim dijelom mladost, molili su zajedno Očenaš i Vjerovanje. Pred dvije ili tri godine nešto ovakovo nije bilo moguće ni zamisliti (Ruhrwort 1963, 46, 2).

Hindusi i katolici. Prijedlog da se osnuje sekretarijat za odnose katolika s nekršćanima naišao je na veliko odobravanje među pripadnicima hinduističke vjere. Najveća će smetnja biti u tom što hinduizam nije jedna jedinstvena organizacija kao što je to katolička Crkva (Der Sonntag 1963, 46, 20).

Ruska pravoslavna Crkva povećala je broj članova u komisiji za pitanja kršćanskog jedinstva jer veze među pojedinim kršćanskim Crkvama postaju svakog dana sve življe i svestranije (Ibid. 4).

Mješovite ženidbe. Mnogi njemački biskupi držali su govore ili dali pismene izjave o pitanju ženidbe između katolika i drugih kršćana. Uglavnom ističu da treba revidirati sadašnje crkvene zakone o tom pitanju. Kardinal Frings ističe da bi Crkva trebala u takovim slučajevima priznati valjanost ženidbe sklopljene pred nekatoličkim službenikom. Biskup Osnabrücka pače tvrdi da je neprikladnije vjenčanje stranke koja prakticira svoju vjeru sa strankom koja ne prakticira nego vjenčanje sa strankom druge kršćanske slijedbe koja prakticira svoju vjeru (Ibid. 4; Der Sonntag 1963, 50, 4; Kirche und Leben 1964, 3, 1).

Ponoćka u Moskvi. Prošlog Božića prisustvovao je metropolit Nikodim zajedno s drugim visokim dostojanstvenicima ruske pravoslavne Crkve noćnoj službi Božjoj u katoličkoj crkvi sv. Ljudevita. Čitav kršćanski svijet primio je tu vjiest s veseljem i zadovoljstvom. (Kirch. f. d. B. Aachen 1964, 1, 9).

Otvorena vrata. Prigodom putovanja Sv. Oca u Palestinu izrazio se protestantski biskup Hannovera Dr H. Lilje: »Papa Ivan XXIII je otvorio prozor Crkve prema svijetu a novi Papa je otvorio vrata« (Ruhrwort V, 50, 4).

Latinski patrijarhat. Jeruzalemski latinski patrijarhat imao bi biti reduciran na status nadbiskupije. Taj je patrijarhat nastao u doba križarskih ratova kao jedan od izražaja tendencije latiniziranja (Kirchenz. f. d. B. Hildesh. 1964, 5, 2).

Pravoslavni i katolici. Na želju moskovskog patrijarhe Aleksija pri kraju drugog zasjedanja koncila posjetili su ruski pravoslavni promatrači četvoricu čeških biskupa. Tom prigodom su predali biskupu Tomášeku (Olomuc) spomen-medalju zlatnog jubileja patrijarhe Aleksija. Biskup Tomašek je na koncilu držao značajan govor

ATENAGORA I i PAVAO VI

u kojem je iznio konkretne pojedinosti u odnosu katolika s pravoslavnima. Isto odlikovanje dobio je kardinal Bea i Msgr Charrière, biskup Lausanne, Fribourga i Geneve (The Tablet 1963, 1394).

Ekumenska pomoć. Nadbiskup Bostona kardinal Chushing darovao je poglavici sirske pravoslavne Crkve metropoliti A. Bashir 10.000 dolara za odgoj pravoslavnih svećenika u sjemeništu sv. Vladimira u Jankersu (Ibid.).

Molitvena osmina. I ove se godine za vrijeme molitvene osmine za jedinstvo kršćana sakupljalo u Londonu na Trafalgar Squareu svakog dana mnoštvo kršćana različitih vjerskih zajednica. Čitali su Sv. Pismo i molili za jedinstvo (The Universe 1964, 24. I, 14).

Postupak prema inovjercima. Prvi svjetovnjak promatrač na koncilu J. Guitton dao je značajnu izjavu kako trebamo postupati prema nekatolicima: »Nekatolike ne trebamo vrijeđati. Oni su inače prije bili mnogo vrijeđani. Katolik mora nastojati da razlikuje bitno od nebitnoga. Bog će nam veoma strogo suditi, ako zaslužimo da nam kaže: Ti si spriječio svoga bližnjega da se spasi jer si radi svojih uskih ličnih pogleda zatvorio vrata koja sam ja širom otvorio« (Pravoslavni misionar 1964, 1, 42—43).

Atenagora I i Maksim IV. (Sastanak) carigradskog pravoslavnog patrijarhe Atenagore I s melhitskim sjedinjenim patrijarhom Maksimom IV Saighom u Jeruzalemu bio je prvi susret između jednog sjedinjenog i nesjedinjenog patrijarhe (Kirchenz. f. d. B. Aachen 1964, 4, 2).

Atenagora I pozvan u Beč. Bečki nadbiskup kardinal König pozvao je ekumenskog patrijarhu Atenagoru kao svog gosta u Beč (Kirchenz. f. d. B. Hildesheim 1964, 3, 2).

Kardinal Bea primio križ od Atenagore I. Patrijarh Atenagora I darovao je predsjedniku sekretarijata za jedinstvo kršćana kardinalu Bea zlatni križ — spomen na proslavu 1000 godišnjice monaške kolonije na Atosu (Ibid).

Bratstvo u Kristu. U župi Lehndorf, koja se nalazi u predgrađu njemačkog grada Braunschweiga, svake godine na 2. nedjelju adventa drži se sv. Misa za jedinstvo kršćana u spomen što je protestantska crkva u tom predgrađu služila i za katoličko bogoslužje sve dok katolici nisu izgradili svoju crkvu. Na toj Misi je uvijek prisutan i protestantski pastor. Za prošli Božić je katolička župa poslala protestantskoj zajednici cvijeće za oltar, prepis Papina govora kod otvora drugog zasjedanja koncila s molbom za oproštenje i dopis u kojem su među ostalim napisali: »Župa Braunschweig-Lehndorf šalje bratskoj zajednici Duha Svetoga zajedno s ovim cvijećem za Vaš oltar izraz duboke povezanosti na blagdan svetog Božića. Ujedno želimo usvojiti riječi Sv. Oca i zamoliti oproštenje. . .« U odgovoru protestantske zajednice bilo je i ovo: »Papina molba za oproštenje nas je zastidjela. Dobro znamo da imamo i mi razlog da pitamo oproštenje. Velika je to Božja milost da možemo jedni s drugima otvoreno govoriti. Velika je to sreća da možemo jedni drugima oprostiti«. (Ibid. 3).

Iste molitve za jedinstvo. U zemljama koje govore njemački ove godine molili su katolici i protestanti iste molitve prigodom molitvene osmine za sjedinjenje. Kardinal Bea je napisao predgovor za knjižicu koja sadrži te molitve (Ibid. 4).

LITURGIJSKA OBNOVA

Njemački biskupi priznaju krivnju. U siječnju je ove godine objavljeno pismo biskupa njemačkog jezičnog područja (Njemačka, Austrija, Švicarska) o provođenju uredbe o svetu bogoslužju. U tom značajnom pismu biskupi izjavljuju da ta Uredba ne smije ostati samo na papiru, izrazuju svoju zahvalnost ljudima koji su se u prošlim decenijima zalagali za liturgijsku obnovu i priznaju krivnju mnogih svećenika i biskupa koji su to nastojanje kočili (Schweiz. Kirchenz. 1964, 3, 33—35).

Sv. Otac i liturgijska obnova. Za apostolat molitve u mjesecu prosincu ove godine Sv. Otac je odredio nakanu: »Da bi liturgijska obnova u duhu II Vatikanskog koncila djelotvorno pridonijela dubljem proživljavanju religije«. To je prvi put da nastojanje za liturgijsku obnovu ulazi u nakane apostolata molitve (Kirchenz. f. d. B. Aachen 1964, 1, 2).

Liturgijski kongres u Mainzu. Od 21. do 24. travnja održat će se u Mainzu liturgijski kongres. Zborovanje će biti u tamošnjoj katedrali. Raspravljat će se o koncilskoj liturgijskoj Uredbi. Očekuje se više tisuća učesnika, među njima oko 1000 liturgičara iz različitih zemalja (Die Römische Warte 1964, 5, 35).

Novi kalendar. Čini se da je vrlo blizu vrijeme kad će sadašnji kalendar koji se svake godine mijenja nadomjestiti novi nepromijenjivi i jednoliki. O tom se već raspravljalo u organizaciji OUN u New Yorku. I sveti sabor je o tom raspravljao i objavio svoje mišljenje. Po tom kalendaru bila bila bi jednaka prva i druga polovina godine, svako tromjesečje imalo bi 91 dan (13 sedmica) i počimalo bi u nedjelju a završavalo u subotu. Zadnji dan godine bila bi sveopća svetkovina i ne bi se brojila u sedmične dane. Isti takav dan dodavao bi se svake četvrte godine na koncu lipnja. Uskrs i druge svetkovine bile bi svake godine u isti dan mjeseca i sedmice (Vjesnik zadarske nadbiskupije 1964, 1, 15—16).

Motu proprio »Sacram liturgiam«. Sv. Otac Pavao VI izdao je 25. siječnja motu proprio kojim se određuje koje pojedinosti iz koncilske Uredbe o sv. liturgiji treba već sada provoditi u život. Najvažnije je od svega da Sv. Otac određuje da se Uredba o sv. liturgiji mora temeljito i ozbiljno proučavati kako bi se pripremili duhovi za svojevremeno provođenje temeljite liturgijske reforme. Hrvatski i slovenski prijevod ovog papinog pisma dodan je prijevodu saborske Uredbe o svetom bogoslužju.

LAIČKI OPOSTOLAT

Laici-propovijednici. Nadbiskup Santiaga u Chileu, kardinal Silva Henriques odredio je da u 23 župe njegove nadbiskupije nedjeljom propovijedaju izobraženi laici (Der Sonntag 1964, 1, 20).

»Slušaoci« — »govornici«. Na kraju drugog zasjedanja sabora primio je Sv. Otac u audienciju laike »slušaoce« koncila. Tom pri-

godom im je rekao da oni imaju veliku ulogu u provođenju koncila u život jer katkada bolje poznaju prilike javnog života i socijalne odnose nego članovi hijerarhije. Stoga im je rekao Sv. Otac da će poslije koncila na neki način zamijeniti uloge u životu: »Sad su biskupi govornici a vi slušaoci; u životu treba da vi budete govornici, a biskupi slušaoci« (Der Sonntag 1963, 50; Ruhrwort 1963, 49, 4).

DUŠOBRIŽNIČKA DJELATNOST

Seminari za zaručnike. U biskupiji Aachen i u nekim drugim biskupijama drže se zaručnicima pred vjenčanje sistematske pouke. Referenti su redovito po jedan svećenik, liječnik i oženjen čovjek. U biskupiji Aachen djeluje sad 286 takovih referenta. Godišnje u toj biskupiji pohađa seminare za zaručnike oko 11.800 mladih ljudi (Kirchenz. f. d. B. Aachen 1964, 3, 6).

Koncil u malom. Biskup dijeceze Sault-Sainte-Marie (Kanada) odredio je da se u njegovoj dijecezi za vrijeme zasjedanja sabora raspravlja o istim problemima o kojima se raspravlja u Rimu. U tu svrhu imenovao je nekoliko komisija svećenika, redovnika, redovnica i laika. Najprije se raspravlja na sastancima u pojedinim dekanatima a iza toga bude dijecezanski sastanak pod predsjedanjem generalnog vikara. Na povratku iz Rima biskup studira izvještaje pojedinih komisija. On je uvjeren da će mu ovakav postupak znatno olakšati provođenje koncilskih odluka u život (Ruhrwort 1953, 46, 2).

Treće zasjedanje koncila. Predviđa se da će treće zasjedanje koncila započeti 14. rujna a završiti 20. studenoga kako bi koncilski oci mogli sudjelovati na međunarodnom euharistijskom kongresu u Bombayu (Ibid. 49, 3).

Budući koncili. Nadbiskup St. Louisa (SAD) predložio je da se u buduće koncil održava svake desete godine (Ibid. 1964, 4, 2).

Svećenici u dresu. Za vrijeme IX zimskih olimpijskih igara u Insbrucku od 29. I do 10. II o. g. sa crkvene strane je učinjeno sve da se učesnicima pokaže što veća pastoralna skrb. Tako je 15 svećenika u dresu sa znakom križa na prsima bilo uvijek prisutno na mjestima takmičenja. Za vrijeme olimpijade djelovala su dva centra za informacije u kojima su stali na raspolaganju svećenici i svjetovnjaci. Služba Božja za učesnike olimpijade držala se u crkvi sv. Pija, najmodernijoj u cijelom Tirolu (Der Sonntag 1964, 4, 20).